STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11533

FUN HSIDISHN KVAL

Leib Dayan

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

בס"ד

פון חסידישן קוואַל

אַרויסגעגעבן דורך
דעם ראַצפערטער רב
הרב א. א. קרויז:

שנת פיך חסידישן קוואַל לפ"ק

וויליאַמסבורג תשכ"ה

תכתובת של המו"ל:
ꝚABBI A. KRAUSZ
171 South 9th Street
Brooklyn 11, N. Y.
EV 4-1250

SINAI OFFSET CO.
34 HUBERT STREET
NEW YORK 13. N Y

איסור השגת גבול ידוע
כל הזכויות שמורים להמו"ל
All Rights Reserved
by the Publisher
Copyright 967

בס"ד   דאס דאזיגע ספר האב איך נאך ארויסגעגעבן
אין ארגענטינע מיט 15 יאר צוריק, נאר אזוי ווי
עס איז שוין לאנג נישט דא צו באקומען דערפון מער
האב איך באשלאסן דאס נאך אמאל ארויסצוגעבן יעצט
אין דעם ספר זענען אויסגעקליבן געווארן
די שענסטע סיפורים ומעשיות פון צדיקים זי"ע און
עס איז זייער אינטערעסאנט פאר יעדן צו לייענען.

המו"ל הרב מראצפערט

א י נ ה אַ ל ט

ן חסידישן קוואַל

דער בעל־שם פאַרט מנחם אבל זיין 7
דער בעל־שם און די עגונה 13
דער מופת פון פייל און בויגן 18
אינעם זכות פון די חנוכה־ליכטלעך 25
אויף קידוש השם 32
דער מעזריטשער מגיד ר׳ דוב בער ז״ל 39
ר׳ ליבער ז״ל, דער בויער פון בערדיטשעוו . . . 44
ר׳ ליבער ריכט אָפּ גלות 49
ר׳ וואָלף קוציס איז נכשל געוואָרן 56
דער צדיק ר׳ פנחס קאָריצער ז״ל 61
די אַנטפּלעקונג פון ר׳ אלימלך ליזענסקער . . . 66
ליזענסקער מגיד גרייט זיך צו יומים נוראים . . . 71
דער ליזענסקער מגיד און דער איינבינדער . . . 75
דער שפּיטאָווקער רב און דער התר עגונה . . . 80
דער בערדיטשעווער רב ר׳ לוי יצחק ז״ל . . . 87
ר׳ לוי יצחק בערדיטשעווער און זיין נצחון . . . 92
דער בערדיטשעווער רב אין גיהנום 97
ר׳ משה לייב סאַסאָווער און דער ישובניק . . . 102
דער לובלינער חוזה 108
דער קאַלאָווער רבי ר׳ יצחק אייזיק ז״ל 113
דער קאַלאָווער רבי און דער חזן 119

דער דינאָווער רבי און דער סידור פונעם האר״י הקדוש 124
די אַנטפּלעקונג פון ר׳ ישראל רעזשינער 129
די באַפרייאונג פון ר׳ ישראל רעזשינער 134
דער ראָזלער מגיד ר׳ יהודה צבי ז״ל 139
דער עונש פאַר אַ פּורימדיקן שפּאַס 147
דער טשאָרטקאָווער רבי ר׳ דוד משה ז״ל 152
ר׳ יצחק אייזיק סאַפּרינער ז״ל 157
דער טריסקער מגיד און דער עונש 162
דער מאָנאַסטריטשער רבי ר׳ יהושע העשל ראַבינאָ־
ביטש ז״ל 167

דער בעל־שם פאַרט מנחם אבל זיין

איינמאָל שבת צו נאַכטס נאָך הבדלה איז דער בעל־שם הקדוש געזעסן אין דער מסיבה פון זיינע תלמידים און מקורבים און גע־שמועסט. פלוצים האָט ער פאַרוואָרפן דעם קאָפּ אויף דער שטול און האָט זיך שטאַרק פאַרדבקהט און פאַרטראַכט. דער גאַנצער עולם האָט פאַרשטאַנען, אַז עפּעס אַ וווּנדער האָט געמוזט געשען, ווייל יעדער איינער האָט געזען בחוש, אַז דער בעל־שם איז משוטט אין אַנדערע עולמות. אין דעם האָט דער בעל־שם זיך אויפגעכאַפּט ווי פון אַ טיפן שלאָף און האָט אויסגערופן: „גדולה תשובה" — תשובה טון איז זייער אַ גרויסע זאַך און ווענדנדיק זיך צו זיינע עלטערע תלמידים האָט ער געזאָגט: „זייט אייך מכין אי"ה מאָרגן, כאור הבוקר, וועלן מיר פאָרן מנחם אבל זיין אַ ממזר, תלמיד חכם..." און באַלד נאָכדעם האָט ער פאַרשטעלט זיך די אויגן מיטביידע הענט וואָס דאָס האָט געדינט שטענדיק פאַר אַ באַווייז, אַז ער גרייט זיך צו דערציילן אַ מעשה נפלא. דער גאַנ־צער עולם איז באַהערשט געוואָרן פון אַ הייליקער שטילקייט און אַנשטעלנדיק מויל און אויערן האָט ער מיט גרויס נייגעריקייט און אומגעדולד אַרויסגעקוקט, אַז דער בעל־שם זאָל שוין אָנהויבן.

דער בעל־שם הקדוש האָט אַרויסגעלאָזט אַ טיפן זיפץ און האָט דערציילט: מיט עטלעכע און צוואַנציק יאָר צוריק איז אין אַ שטאָט געשטאָרבן אַ גרויסער גביר און האָט איבערגעלאָזט אַ

זון מיט אַ טאָכטער פון פופצן און דרייצן יאָר. איינמאָל האָט זיך אָנגערופן דער ברודער צו דער שוועסטער, אַזוי ווי זייער פאָטער האָט זיי איבערגעלאָזט אַ גרויס רייכטום און כדי דאָס רייכטום זאָל נישט אַריינפאַלן אין פרעמדע הענט זאָלן זיי נישט חתונה האָבן מיט קיין אַנדערע, נאָר זיי זאָלןביידע צווישן זיך חתונה האָבן, וועט דאָס גרויסע פאַרמעגן, וואָס זייער פאָטער האָט זיי איבער־געלאָזט, בלייבן בלויז פאַר זיי. די שוועסטער האָט זיך געלאָזט איבררעדן און האָט איינגעשטימט. אין א צייט אַרום האָט זי דערפילט, אַז זי דאַרף ווערן אַ מוטער. אַז דער ברודער איז דער־פון געוווּיר געוואָרן, האָט ער זיך שטאַרק דערשראָקן. ער האָט גלייך באַגריפן די שווערע זינד וואָס זיי זענען באַגאַנגען, אָבער כאַפּן צוריק איז שוין געווען צו שפּעט. און כדי קיינער זאָל דער־פון נישט געוווּיר ווערן, האָט ער איר געגעבן אַ האַלב פונעם פאַר־מעגן וואָס זייער פאָטער האָט איבערגעלאָזט און האָט זי אַוועק־געשיקט אין אַ ווייטער, גרויסער שטאָט, וווּ קיינער האָט זי נישט געקענט און דאָרט האָט זי געבוירן דאָס קינד. ס'איז געווען אַ בן זכר. נאָכן געבוירן האָט זי עס אַריינגעלייגט אין אַ הילצערנעם קעסטעלע, זי האָט אויך אַריינגעלייגט אַהינצו צען טויזנט גאָלדענע רובל און אָנגעשריבן אַ בריוול, אַז דאָס קינד איז אַ יידיש און זי בעט דעם וואָס וועט עס געפינען, ער זאָל עס מל זיין און זאָל עס דערציען ווי אַ יידיש קינד, דערפאַר זאָל ער זיך נעמען האַלב געלט וואָס ליגט אין קעסטעלע און די צווייטע העלפט זאָל ער איבערגעבן דעם קינד ווען עס וועט גרויס ווערן. דאָס קעסטעלע האָט זי איבערגעגעבן אַ ספּעציעלן שליח, אַז ער זאָל עס אַוועקפירן אין אַ ווייטער שטאָט און ביינאַכט זאָל ער עס אַוועקלייגן אין הויף פון שול. דער שליח האָט געטון אַזוי ווי מ'האָט אים געהייסן.

גאַנץ פרי, אַז דער שמש איז געקומען עפענען די שול, האָט ער געפונען דאָס קעסטעלע, ער האָט עס אויפגעעפנט און דערזען, אַז אינעווייניק ליגט אַ נאָר וואָס געבוירן יינגעלע און שלאָפט.

לעבן קינד האָט ער אויך באַמערקט אַ טאַש מיט גאָלד און אַ ברי־וועלע. ער האָט דאָס בריוול איבערגעלייענט און גענומען דאָס קינד צו זיך אַהיים און עס דערצויגן ווי אַן אייגן קינד.

דאָס ייִנגל איז געוואַקסן ביים שמש אין שטוב. דער שמש האָט עס געשיקט לערנען צו די גרעסטע מלמדים און דאָס ייִנגל האָט געלערנט מיט גרויס חשק, איבערשטייגנדיק אַלע זיינע חברים מיט תורה און חכמה. איינמאָל, ווען דאָס ייִנגל האָט שוין געהאַלטן ביי בר־מצווה ווערן, איז ער געקומען פון חדר שטאַרק צעטראָגן. ער האָט דערציילט, אַז ער האָט זיך צעקריגט מיט אַ ייִנגל אין חדר און יענער האָט אים פאַרגעוואָרפן, אַז דער שמש איז נישט זיין פאָטער און די שמשטע איז נישט זיין מוטער... דער שמש האָט אים נישט געלאָזט ענדיקן און האָט אים געזאָגט, אַז ער זאָל נישט גלויבן די נאַרישע רייד פונעם ייִנגל... און אַ צווייט מאָל איז ער געקומען פון חדר און האָט זיך געקלאָגט, אַז די קינ־דער רופן אים ממזר... און אַז איין ייִנגל האָט אים דערציילט אַז, זייענדיק אַ קינפּעט־קינד האָט אים דער שמש געפונען אין אַ היל־צערנעם קעסטעלע ביים אַריינגאַנג פון שול... און אינעם טאָג פון זיין בר־מצווה איז ער אינגאַנצן פאַרשוואונדן געוואָרן פון שטאָט. ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט למרחקים און איז אָנגעקומען לערנען אין איינער פון די גרעסטע ישיבות. אין דער ישיבה האָט ער געלערנט מיט גרויס׳ התמדה און האָט זיך קונה שם געווען אַלס גרויסער עילוי און אויסצייכנענדיק זיך מיט זיין שאַרפזיניקייט און קלוגן פאַרשטאַנד, האָט ער אַרויסגערופן צו זיך אַכטונג און רעספּעקט ביי יעדן איינעם.

די מוטער זיינע, נאָכדעם ווי זי איז פון אים פטור געוואָרן, האָט זיך איינגעאָרדנט אין דער פרעמדער שטאָט און האָט גענו־מען טון מסחר אין האָט שטאַרק מצליח געווען. אַזוי זענען פאַר־איבער אַ פּאָר צענדליק יאָר, אין אין משך פון דער צייט האָט זי שוין צוביסלעך פאַרגעסן אינעם שווערן חטא וואָס זי האָט אויף

איר געוויסן און האָט אָנגעהויבן זוכן אַ שידוך פאַר זיך. נאָר אַזוי ווי זי איז געווען זייער רייך האָט זי געוואָלט חתונה האָבן נאָר מיט אַ גרויסן למדן. צוליב דעם צוועק איז זי אַרומגעפאָרן אי־בער די ישיבות און איז אויך אָנגעקומען אין דער ישיבה ווו ער, איר אומגעזעצלעכער זון, האָט געלערנט. זי האָט דערציילט דעם ראש ישיבה, אַז זי פאַרמאָגט אַ גרויס רייכטום און אַז זי וויל חתונה האָבן פאַר אַ מאַן וואָס מעג זיין אַן אָרעמאַן, אַבי אַ גרוי־סער געלערנטער. דעם ראש ישיבה איז איינגעפאַלן איר שדכנען דעם בחור, דעם עילוי... טאַקע איר זון... זיי זענען זיך געפעלן געוואָרן און האָבן חתונה געהאַט. אָבער נאָך שטייענדיק אונטער דער חופה, דער חזן האָט קוים באַוויזן צו ענדיקן זאָגן די שבע ברכות, און דער „כלה" איז פלוצלינג זייער שלעכט געוואָרן. עס איז איר באַפאַלן אַ מאָדנע שלאפקייט און האָט באַקומען ווייטיקן אין אַלע אברים און מ'האָט זי גלייך געמוזט צונעמען אין אַ שפּי־טאָל. די דאָקטוירים האָבן אָנגעווענדט אַלע מיטלען און האָבן נישט געקענט געפינען קיין רפואה צו דער שלאַפקייט. זיי האָבן אויך נישט געקענט אויסגעפינען וואָס פאַר אַ מין שלאַפקייט דאָס איז און דער „כלה" איז געוואָרן ערגער פון טאָג צו טאָג.

דער בחור איינזעענדיק, אַז ער איז אַריינגעפלאָנ אין אַ גרוי־סער צרה, האָט זיך אַמאָל אָנגערופן צו זיין ווייב: עס פּאַסירט, אַז איינער ווערט אָפּגענאַרט און האָט חתונה פאַר אַ קראַנקער פרוי, עס פאַסירט אויך, אַז איינער האָט חתונה פאַר אַ געזונטער פרוי און נאָך דער חתונה ווערט זי קראַנק, אָבער אַז איינער זאָל חתונה האָבן פאַר אַ געזונטער פרוי און שטייענדיק אונטער דער חופה זאָל זי קראַנק ווערן, דאָס פאַסירט קיינמאָל נישט, סיידן ס'איז אַן אצבע אלהים, אַ שטראָף פון גאָט פאַר אַ גרויסער זינד. דעריבער בעט ער זי, אַז זי זאָל פאַר אים נישט פאַרלייקענען און אים אויסזאָגן, וואָס פאַר אַ זינד זי איז באַגאַנגען, וואָס גאָט האָט זי אַזוי ביטער באַשטראָפט.

די אומגליקלעכע פרוי האָט אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן

געווײן און האָט אים דערציילט דעם גאַנצן אמת, אַז צוריק מיט צוואַנציק יאָר האָט זי געבוירן אַ קינד פון איר אייגענעם ברודער און אַז דאָס קינד האָט זי אַרײַנגעלייגט אין אַ הילצערנעם קעסטעלע און האָט עס איבערגעגעבן אַ מענטש, וועלכן זי האָט ספּעציעל .געדונגען דערויף און יענער האָט עס אונטערגעוואָרפן אין שול־הויף אין אַ געוויסער שטאָט. דערהערנדיק די לעצטע ווערטער איז דער בחור געוואָרן שטאַרק צעטומלט און דערשלאָגן און נאָך דעם זעלבן טאָג האָט ער זיך אַרויסגעגנבעט און איז פאַרשוווּנדן פון שטאָט.

דער אומגליקלעכער בחור האָט געוואָלט אַנטלויפן פון דער זינדיקער וועלט, ער האָט זיך געוואָלט דערווייטערן פון שטאָט און מענטשן און ער האָט געוואונטשן וואַנדערן איבער פּוסטע פעלדער און געדיכטע וועלדער. איינמאָל איז ער אָנגעקומען אין אַ גרויסן וואַלד און האָט נישט געקענט געפינען קיין אַרויסגאַנג. דרײַ טעג דורכאַנאַנד האָט ער געבלאָנדזשעט אין וואַלד אַ הונגעריקער, אַ דורשטיקער און ס'האָט זיך אים געדוכט, אַז זײַן סוף איז שוין געקומען. פּלוצלינג איז צוגעקומען צו אים אַן עלטערער ייִד און אים פאַרבעטן צו זיך אין שטוב. ער האָט אים דערציילט, אַז ער איז דער שומר היער און אויב ער וויל קען ער ביי אים פאַרבלייבן. דער בחור האָט איינגעשטימט און איז פאַרבליבן ביי אים אין שטוב. אַלע טאָג פלעגט ער זיך מתבודד זײַן אין וואַלד און געלערנט תורה און קבלה און קיינער האָט אים נישט געשטערט, אַזוי זענען פאַראיבער עטלעכע יאָר.

אין יענער צייט איז אין איינער אַ שטאָט נפטר געוואָרן דער רב. די פאָרשטייער פון דער קהלה האָבן זיך אַרויסגעלאָזט איבער דער וועלט זוכן אַ רב וואָס זאָל זײַן אַ גרויסער למדן און מקובל. דורכפאָרנדיק דעם וואַלד זענען זיי פאַרבלאָנדזשעט געוואָרן און האָבן נישט געקענט געפינען קיין אַרויסגאַנג. אַז ס'איז צוגעפאַלן די נאַכט האָבן זיי באַמערקט אַ שיין פון אַ ליכט, זיי האָבן זיך

געלאָזט גיין נאָך דער. שיין און האָבן געטראָפן דעם בחור זיצן אונטער אַ בוים און לערנען. דער בחור איז זיי שטאַרק געפעלן געוואָרן און זיי האָבן אים אָנגעבאָטן, אַז ער זאָל פאַרנעמען ביי זיי אין שטאָט דעם כסא הרבנות. לכתחילה האָט ער גאָרנישט גע־וואָלט הערן, נאָר אַז זיי זענען צו אים שטאַרק צוגעשטאַנען, האָט ער איינגעשטימט.

די אומגליקלעכע פרוי, גלייך ווי איר „מאַן" איז פאַר־שוווּנדן געוואָרן האָט ווי דורך אַ כישוף זיך אָפּגעטון פון איר די שלאַפקייט און איז באַלד געזונט געוואָרן, און פאַרלאָזנדיק אַלע אירע געשעפטן האָט זי זיך אַרויסגעלאָזט אים זוכן. זי איז אויס־געווען ביי די גרעסטע רבּיים און צדיקים און מיט טרערן אין די אויגן האָט זי זיי געבעטן, אַז זיי זאָלן רחמנות האָבן אויף איר, אַ יונגע „עגונה", און אויסזוכן דעם מאַן, אָבער קיינער האָט איר גאָרנישט געקענט העלפן. אין דעם איז זי געוויר געוואָרן, אַז אין איינער אַ שטאָט האָט מען אויפן אָרט פונעם פאַרשטאָרבענעם רב געבראַכט אַ יונגן רב, וועלכער שמט פאַר אַ גרויסן צדיק, האָט זי זיך געלאָזט צו אים, אפשר וועט ער איר אָפּזוכן דעם מאַן. און דער בעל־שם האָט פאַרענדיקט, אַז אַ גאַנצע וואָך האָט מען זי נישט צוגעלאָזט צו אים, און נאָר וואָס נאָך הבדלה האָט זי זיך אַריינגעריסן צו אים אין צימער און ווי נאָר זי האָט אים דערזען איז זי געפאַלן חלשות און איז געשטאָרבן... דערום זאָלן זיי זיך צוגרייטן, ווייל מאָרגן אי"ה וועט ער מיט זיי פאָרן מנחם אבל זיין דעם ממזר תלמיד חכם.

דער בעל־שם און די עגונה

צום בעל־שם הקדוש איז אַמאָל געקומען אַ יונגע פרוי פון אַ יאָר דרייסיק און מיט טרערן אין די אויגן האָט זי אים דערציילט, אַז ס׳איז שוין באַלד אַ צענדליק יאָר, אַז איר מאַן האָט זי פאַרלאָזט און זי ווייסט נישט וווהין ר׳איז אַהינגעקומען. די גאַנצע צייט האַלט זי אים אין איין אַרומזוכן, אָבער אָן רעזולטאַט. זי האָט שוין אָנגע־שפּאָרט ווו די וועלט האָט אַן עק, אומעטום געניטשטערט, געזוכט און נישט מ׳הערט און נישט מ׳זעט. ר׳איז פאַרשוווּנדן גלייך ווי אין וואַסער אַריינגעפאַלן, נישט איבערלאָזנדיק נאָך זיך קיין שום שפּור און אַזוי ווי איר מאַן איז געווען כל ימיו אַ ידוע חולה, ער האָט שטענדיק געליטן פון אַ האַרץ־פעלער, איז ביי איר קיין שום ספק נישט, אַז ער זאָל געווען ערגעץ, במרחקים, אומגעקומען דורך אַ פּלוצלינגדיקן טויט פון אַ האַרץ־שלאַג, נישט, האָבנדיק געמאַכט פריער קיינע דערקלערונגען, ווער ער איז און פון וואַנען ער שטאַמט, דעריבער בעט זי דעם בעל־שם הקדוש, אַז ר׳זאָל זיך גוט אַריינ־טראַכטן אין איר ביטערער לאַגע און רחמנות האָבן אויף אירע יונגע יאָרן און איר אַרויסגעבן אַן היתר עגונה, אַז זי זאָל מעגן חתונה האָבן.

דער בעל־שם האָט מיט פאָטערלעכער אויפמערקזאַמקייט אויס־געהערט די אומגליקלעכע עגונה און טיף גערירט פון איר טראַ־גישן גורל, האָט ער איר געהייסן קומען אין אַ מאָנאַט אַרום.

צו דער באַשטימטער צייט איז די אומגליקלעכע פרוי ווידער אַמאָל געקומען, אָבער, צו איר גרויסן צער און ווייטיק האָט זי דער בעל־שם, דאָס מאָל, זייער קאַלט אויפגענומען און האָט איר קלאָר און דייטלעך געמאָלדן, אַז ער קען פאַר איר גאָרנישט טון, ווייל לויטן דין פון אונדזער הייליקער תורה מוז מען האָבן אויף אַרויסצוגעבן אַ היתר עגונה ראיות ברורות, קלאָרע באַווייזן, אַז איר מאַן געפינט זיך שוין מער נישט צווישן די לעבעדיקע און כל־זמן ער באַזיצט נישט אַזעלכע ראיות און באַווייזן הייסט זי אַן אשת־איש און ער קען איר קיין היתר בשום אופן נישט געבן.

די אומגליקלעכע עגונה האָט אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן געוויין און געטענהט אַז דער בעל־שם הקדוש נויטיקט זיך נישט אין ראיות און באַווייזן, ווייל ס׳איז אין נסתר מנגד עיניו, אַלעס איז פאַר אים אָפן, ר׳איז אַ יודע הכל. און חוץ לזה — האָט זי געטענהט — הלמאי האָט איר דער בעל־שם עס נישט געזאָגט, ווען זי איז געקומען צו אים דאָס ערשטע מאָל? — פאַרוואָס האָט ער איר געהייסן קומען אַ צווייטן מאָל? דאָס אַליין דינט פאַר אַ סימן מובהק, אַז ס׳איז יאָ פאַראַן אַ הילף פאַר איר און נאָר ער דאַרף זיך מרחם זיין אויף אירע יונגע יאָרן און זי אויפריכטן פון איר וויסטער און פינצטערער לאַגע.

דער בעל־שם אַנערקענענדיק, הפנים, דאָס גערעכטיקייט פון אירע טענות, האָט איר געהייסן, דערווייל, פאָרן אַהיים און אין אַ מאָנאַט אַרום קומען נאָכאַמאָל. און ווען די אָרעמע פרוי איז מיט אַ מאָנאַט שפּעטער ווידער אַמאָל געקומען צום בעל־שם, האָט ער זי מדחה געווען אויף נאָך אַ מאָנאַט. אַזוי האָט ער זי אָפּגעצויגן און געשלעפּט אַ קיילעכדיקן יאָר, ביז ביי דער אומגליקלעכער עגונה האָט געפּלאַצט דאָס געדולד.

איינמאָל, ווען דער בעל־שם האָט זי געוואָלט, ווי זיין שטייגער איז געווען, ווידער אַמאָל מדחה זיין אויף אַ שטיקל צייט, איז זי צו אים צוגעשטאַנען און געשריגן, אַז זי וועט נישט אָפּטרעטן פון

אים ביז׳קל ער וועט איר נישט געבן דעם היתר. און כך־הוה, די עגונה איז פאַרבליבן ביים בעל־שם אין הויף און יעדן טאָג — בין מנחה למעריב, פלעגט זי זיך אַריינרייסן צו אים אין צימער מיט געוויין און יללות, וואָס האָבן געשפּאָלטן די הימלען און פאַר־אורזאַכט אַ צוזאַמענלויף פון מענטשן.

אין יענער צייט האָט דער בעל־שם זיך אַרויסגעלאָזט אויף דער סביבה צו באַזוכן זיינע חסידים און מקורבים, אָבער די אומגליקלעכע עגונה האָט פון אים נישט אָפּגעטראָטן. אומעטום איז זי אים נאָכגעפאָרן און וווּהין זיי זענען אָנגעקומען, האָט זי אויפגעשטורעמט די שטאָט מיט אירע האַרצרייסנדיקע געשרייען און געוואַלדן.

איינמאָל, ווען דער בעל־שם האָט שוין מער נישט געקענט פאַרליידן איר צער און פּיין, האָט ער זי צוגערופן צו זיך און איר געגעבן אַן אָנגעשריבענעם היתר און איר געהייסן פאָרן צו זיין שוואָגער ר׳ גרשון קיטעווער, וועלכער האָט זיך דאַן געפונען אין אַ נאָענטן שטעטל, און בעטן ביי אים אַ חתימה, און אַז זי וועט שוין האָבן ר׳ גרשונס חתימה, וועט דאַן אויך ער זיך חתמענען אויפן היתר. און טאָמער — האָט ער איר געזאָגט — וועט זיך ר׳ גרשון איינעקשנען און וועט נישט וועלן געבן זיין חתימה, זאָל זי אים שטילערהייט מגלה סוד זיין, אַז ער, דער בעל־שם, האָט זי גע־שיקט צו אים.

זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז די עגונה האָט אַלעס אויסגעפאָלגט פּונקט ווי דער בעל־שם האָט איר אָנגעזאָגט, לכתחילה האָט ר׳ גרשון פאַרוואָרפן מיט הענט און פיס און גאָרנישט געוואָלט הערן פון קיין חתימה, נאָר אַז די פרוי האָט אים דערציילט, ווער ס׳האָט זי געשיקט צו אים, האָט ער נישט געמאַכט קיין שום שהיות און האָט זיך באַלד געחתמעט.

אַ שטראַלענדיקע פון פרייד און גליק, וואָס ענדלעך איז שוין נאָענט די גוטע צייט, אַז ס׳זאָל נעמען אַ סוף און אַן עק צו אירע

ירות, האָט די פּיל זיך אָנגעליטענע פרוי צוריקגעקערט צום בעל־שם, אַז ער זאָל אונטערחתמענען דעם היתר, אַזוי ווי ער האָט איר צוגעזאָגט. אָבער ווי נאָר דער בעל־שם האָט גענומען די פּען און זיך געוואָלט חתמענען, האָט אים אָנגעהויבן ציטערן די האַנט און די פּען איז אַרויסגעפאַלן. דער בעל־שם איז געבליבן זיצן אַ ווילע אַ פאַרדאגהטער און אַ פאַרמרה־שחורהטער. אָבער גיך האָט ער זיך געשטאַרקט און ווענדענדיק זיך צו דער עגונה, האָט ער איר דערקלערט, אַז אין דער שטאָט קען ער איר בושם אופן נישט געבן זיין חתימה אויפן ה־יתר. זאָל זי בעסער פּרוּוון קומען צו אים אין אַכט טעג אַרום קיין בערדיטשעוו, ער פאַרט אַהין אויף שבת. אָבער אויך אין בערדיטשעוו האָט דער בעל־שם נישט געקענט חתמענען דעם היתר, די האַנט האָט אים שטאַרק געציטערט און די פּען איז פון איר אַרויסגעפאַלן און ער האָט געהייסן דער פרוי קומען אין אַכט טעג קיין זשיטאָמיר. אין זשיטאָמיר האָט זיך אי־בערגעחזרט דאָס זעלבע, וואָס אין בערדיטשעוו: די האַנט האָט געציטערט, די פּען איז אַרויסגעפאַלן און דער בעל־שם האָט נישט געחתמעט, און דער פרוי האָט ער געהייסן קומען אין אַ וואָך אַרום אין אַן אַנדער שטאָט. אַזוי האָט זי דער בעל־שם באַנייס מדחה געווען פון וואָך צו וואָך און דאָס אונטערחתמענען דעם היתר האָט זיך אָפּגעצויגן און אָפּגעשלעפּט נאָך אַ שטיקל צייט.

איינמאָל, ווען די אָרעמע עגונה האָט שוין מער קיין כוח נישט געהאַט זיך פּלאָגן און מאַטערן, איז זי אַריינגעפאַלן צום בעל־שם מיט אַ ביטערן געוויין, וואָס ס'האָט געקענט רירן אפילו אַ שטיין, און אים געפרעגט ביז וואַנען איז דער שיער זי צו פּייניקן.

דער בעל־שם האָט שוין מער נישט געקענט צוזען איר צער און פּיין, און האָט איר געהייסן קומען אין אַ וואָך אַרום קיין יעקאַטערינאָסלאַוו. אין יעקאַטערינאָסלאַוו האָט אויך פּאַסירט דאָס זעלבע, וואָס אין די פריערדיקע שטעט, ווי נאָר דער בעל־שם האָט

געגומען די פען און געוואָלט זיך חתמענען אויפן היתר, האָט אים אָנגעהויבן ציטערן די האַנט, אָבער ער האָט זיך געשטאַרקט און האָט זיך אָנגערופן צו דער פרוי, הויך אויף אַ קול, אַז אַלע זאָלן הערן: „וואָס איז דאָ די מורא, טאָמער איז דיין מאַן נישט געשטאָרבן? ווען ר׳זאָל אפילו לעבן, וועט אים ר׳ גרשונס חתימה טויטן!" און אָנשטרענגענדיק זיך מיט אַלע כוחות, האָט ער געחתמעט דעם היתר.

אַרויסגייענדיק פונעם בעל־שם׳ס הויז מיטן היתר אין דער האַנט, האָט די פרוי דערזען אַ גרויסן צוזאַמענגעלויף פון מענטשן. זי האָט זיך געגומען פונאַנדערפרעגן, וואָס ס׳איז דאָ געשען, האָט מען איר דערציילט, אַז נאָרוואָס איז געפאָרן אַ בעל־עגלה צום באַן־הויף נאָך פּאַרשוינען און אין מיטן וועג האָבן זיך פלוצלינג דערשראָקן די פערד און געגומען האַסטיק יאָגן און לויפן, דער וואָגן איז צעשאָטן געוואָרן און דער בעל־עגלה איז דערהרגעט געוואָרן.

די פרוי איז צוגעגאַנגען נענטער אָנצוקוקן דעם הרוג און צו איר גרויסער איבעררעשונג האָט זי דערזען, אַז דער געהרגעטער בעל־עגלה איז איר מאַן.

דער מופת פון פייל און בויגן

איינמאָל ל״ג בעומר, נאָכן דאַווענען, האָט דער בעל־שם פאַר־זאַמלט זיינע גרויסע תלמידים און מקורבים און האָט זיך אַוועק־געלאָזט מיט זיי אין גרויסן וואַלד, וועלכער איז געלעגן נישט ווייט פון דער שטאָט, פראַוועט דאָרטן די „הלולא דבר יוחאי״. קומענדיק אין וואַלד, האָבן זיי זיך אויסגעזעצט אויפן ווייכן גראָז, גענומען צוביסלעך משקה, געטרונקען „לחיים״ און פאַרביסן מיט פריש־געבאַקענע קוכענס און מיט האַרט־געקאָכטע אייער. דערנאָך האָט דער בעל־שם גענומען זיין בויגן און האָט אויסגעשאָסן אַ פייל. די פייל איז געפלויגן און איז אַראָפּגעפאַלן נעבן אַ גרויסן און הויכן דעמב, וועלכער איז שוין געווען צעשפּאָלטן פון אַלטקייט. ער האָט אויסגעשאָסן אַ צווייטע פייל און אויך זי איז געפאַלן אויפן זעלבן אָרט וואָס די ערשטע און מערקווירדיק, וויפל פיילן דער בעל־שם האָט דאַן אויסגעשאָסן, כאָטש ער האָט געצילט אין פאַרשידענע ריכטונגען, זענען זיי אַלע געפאַלן אויפן זעלבן אָרט, נעבן דעם גרויסן און הויכן דעמב.

דער גאַנצער עולם האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג און האָט נישט געקענט באַגרייפן ווי אַזוי אַזעלכעס קען פּאַסירן. דער בעל־שם האָט דאַן אַרויסגערופן פיר פון זיינע תלמידים און האָט זיי באַפוילן, אַז זיי זאָלן שיסן מיט זייערע בויגנס. יעדער איינער אין אַ באַזונדער פונקט פון די ארבע רוחות העולם און — ווי

גרויס איז געווען די שטוינונג און פֿאַרוואונדערונג, אַז אויך די פּיילן זענען פֿאַרפֿלויגן און אַראָפּגעפֿאַלן אויפֿן זעלבן אָרט, ווו עס זענען אַראָפּגעפֿאַלן די פּיילן פֿונעם בעל־שם הקדוש. יעדער איי־נער האָט געזען בחוש, אַז ס'איז נישט סתם אַ צופֿאַל, נאָר אַז אין דעם שטעקט אַ געטלעכע האַנט.

דער בעל־שם איז צוגעגאַנגען צום אָרט ווו די פּיילן זענען אַראָפּגעפֿאַלן און האָט עס גוט באַטראַכט און באַקוקט און האָט אויסגערופֿן, אַז ער פֿילט דאָ אַ ריח פֿון אַ הארבער עבירה, וואָס יידן גרייטן זיך באַגיין. ער האָט אָבער צוגעגעבן, אַז אַזוי ווי דער ריח ווערט נישט גרעסער און שטאַרקער, נאָר ער ווערט וואָס אַמאָל קלענער און שוואַכער, איז אַ סימן, אַז זיי זענען שוגגין און נישט מזידין און מען קען נאָך פֿאַרהיטן און נישט דערלאָזן, אַז זיי זאָלן טון די עבירה און ער האָט גענומען זיין גבאי און משמש און האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין און מנחה־צייט זענען זיי אָנ־געקומען אין אַ באַוווסטער שטאָט.

אין שטאָט האָט זיך שטאַרק גערעשט און געטומלט. דער פּרנס חודש האָט חתונה געמאַכט זיין טאָכטער, זיין בת־יחידה. דער פּרנס חודש איז געווען אַ זייער אָנגעזעענער מענטש, אַ פֿאַרמעגלעכער סוחר און אַ גרויסער למדן, אַ גרויסער ירא שמים און די טאָכ־טער איז געווען ביי אים זייער אַ ציטערדיקע, ווייל ער האָט זייער פּיל געליטן פֿון צער גידול בנים. אַ שטיק צייט נאָך זיין חתונה איז ער געווען חושך־בנים ל״ע און נאָך פּיל בקשות און תחנונים איז אים געלונגען אויסצובעטן ביים בעל־שם אַ זון, אָבער דער דאָזיקער זון האָט נישט מאריך ימים געווען, פּונקט צו די דריי חדשים איז ער געשטאָרבן. דער פּרנס חודש און זיין פּרוי האָבן שטאַרק געקלאָגט נאָך זייער פֿאַרשטאָרבענעם זון און זענען צוגע־שטאַנען צום בעל־שם, אַז ער זאָל זיי בענטשן מיט אַ זרע של קיימא. דער בעל־שם האָט זיך נישט געקענט פֿון זיי אָרויסדרייען און האָט זיי געגעבן זיין ברכה און פּונקט צום יאָר, איז ביי זיי

געבוירן געוואָרן אַ זון. דעם פּרנס חודש האָט זיך אויך איינגע־געבן צו פּועלן ביים בעל־שם, אַז ער זאָל בייזיין דעם ברית און זיין סנדק. בשעתן ברית האָט דער פּרנס חודש געבעטן דעם בעל־שם, אַז ער זאָל אים געבן אַ שמירה פאַרן קינד און דער בעל־שם האָט געהייסן, אַז מען זאָל אָנטון דעם קינד ארבע כנפות, אויף וועלכן מען זאָל אויסנייען די אותיות: ל. ת. א. ר. דער פּרנס חודש האָט אפילו נישט געוווּסט זייער באַדייטונג, אָבער פרעגן דעם בעל־שם האָט ער נישט געוואָגט. די פרוי זיינע האָט פּינעם בעסטן תכלת־שטאָף אויפגעננייט פאַרן קינד אַן ארבע כנפותל און מיט גאָלדענע פעדעם האָט זי אויסגעשטריקט די אותיות, וואָס דער בל־שם האָט געהייסן. און צו די דריי חדשים איז געשען דאָס אומגליק.

ס'איז געווען ל״ג בעומר. דער פּרנס חודש איז געווען אין שול ביים דאַוונען, זיין פרוי איז געווען פאַרנומען אין קיך און דאָס קינד איז געליגן אין זיין וויגעלע אין שלאָף־צימער און ווען זיין פרוי האָט זיך צוריקגעקערט פון קיך, האָט זי געטראָפן דאָס וויגעלע ליידיק. זי האָט געמאַכט אַן אַליאַרם. מען האָט אַרומגעזוכט דאָס קינד אומעטום און מען האָט עס נישט געפונען. עס איז פאַרשוווּנדן שפּורלאָז, פּונקט ווי אין ים אַריין...

דער פּרנס חודש און זיין פרוי זענען שיער נישט געשטאָרבן פון צער און ווייטיק. זיי האָבן ביטער געיאָמערט און געקלאָגט נאָך זייער פאַרשווונדענעם זון און זהאָבן זיך גאָרנישט געוואָלט טרייסטן און ערשט, ווען ס'איז אין אַ צייט אַרום געבוירן געוואָרן די טאָכטער, האָבן זיי געפונען אַ שטיקל טרייסט און האָבן זיך אַ ביסל באַרואיקט.

די טאָכטער איז געווען זייער אַ געראָטענע. זי איז געווען שיין, קלוג און געלערנט און אויך זייער אַ גוטע און יעדער איינער האָט זי ליב געהאַט. דעריבער איז קיין וווּנדער נישט וואָס אין שטאָט האָט זיך אַזוי געערעשט און געטומלט מיט איר חתונה. דער פּרנס חודש און זיין ווייב האָבן נישט געקאַרגט קיין געלט און

קיין מי אַבי די חתונה זאָל זיין וואָס שענער און פּראַכטפולער און געוויר ווערנדיק, אַז דער בעל־שם איז געקומען אין שטאָט, איז ער מיט זיין מחותן גלייך געלאָפן צו אים מקבל שלום זיין און האָבן אים איינגעלאַדן אויף דער חתונה. זיי האָבן אים געבעטן אַז ער זאָל מסדר קדושין זיין.

דער בעל־שם האָט אַריינגערופן דעם מחותן, דעם אבי החתן, צו זיך אין צימער און האָט אים געבעטן ער זאָל אים זאָגן גענוי און פּינקטלעך דעם טאָג, ווען דער חתן איז געבוירן געוואָרן. דער מחותן איז שטאַרק צעטומלט געוואָרן פון דער דאָזיקער פראַגע און מיט שרעק און ציטערניש האָט ער אַרויסגעשטאַמלט אַז ער ווייסט נישט, ווייל ער איז נישט דער אמתער פאָטער פונעם חתן... ער האָט דערציילט, אַז ער שטאַמט פון לייפּציג, דייטשלאַנד, וווּ ער פאַרמאָגט פיל גיטער און רייכטימער. ער און זיין פרוי זענען קינדערלאָז און צוריק מיט צוואַנציק יאָר האָבן זיי זיך געלאָזט פאָרן קיין מעזשיביזש, טאַקע צו אים, צום בעל־שם און אים בעטן, אַז ער זאָל זיי בענטשן מיט אַ קינד און אין אַ שיינעם זומער־טאָג, ס׳איז געווען ל״ג בעומר, זענען זיי אָנגעקומען אין אַ גרויסן וואַלד, וואָס געפינט זיך נישט ווייט פון דער שטאָט און האָבן זיך געשטעלט אָפּרוען נעבן אַ גרויסן און הויכן דעמב. פּלוצלינג האָבן זיי דערהערט ווי אַ קינד וויינט. זיי האָבן זיך אַרומגעקוקט און האָבן דערזען, אַז צווישן די צווייגן וואָס אַרום דעמב ליגט אַ קליין קינד איינגעהילט אין אַ קאָלדרעלע, לכתחילה האָבן זיי גערעכנט, אַז ס׳איז אַ קריסטלעך קינד, אָבער באַלד האָבן זיי זיך איבער־צייגט, אַז ס׳איז אַ יידיש קינד, ווייל ס׳איז געווען געמלט און עס האָט געטראָגן אַן ארבע־כנפותל, אויף וועלכן עס זענען געווען אויסגעשטריקט די אותיות: ל. ת. א. ר., וועמענס באַדייטונג ער ווייסט נישט עד היום... ער און זיין פרוי האָבן געזען אין דעם אַ סימן, אַז מן השמים איז נגזר געוואָרן, אַז זיי אַליין זאָלן קיין קינדער נישט האָבן. דערפאַר האָט מען זיי צוגעשיקט דאָס דאָזיקע קינד און זיי האָבן קיין סך נישט געטראַכט און גענומען דאָס

ייִנגעלע און זיך צוריקגעקערט אַהיים קיין לייפּציג און אים דער־צייגן ווי אַן אייגן קינד. און איצט מאַכן זיי אים חתונה פאַר דעם פּרנס חודשס טאָכטער...

דער בעל־שם האָט געפרעגט דעם מחותן צי ער האָט נאָך דאָס ארבע כנפות און דער מחותן האָט אים געענטפערט, אַז ס'איז ביים חתן. ער האָט אויך דערציילט, אַז דער חתן היט עס אָפּ ווי דאָס שוואַרצאַפּל פון אויג: ס'איז ביי אים זייער הייליק און טייער און ער האַלט עס שטענדיק מיט זיך. וווהין ער גייט, נעמט ער עס מיט, ער זאָגט, אַז ס'איז אַן אמתע און זיכערע שמירה...

אין דעם איז אַריינגעקומען דער פּרנס חודש און געבעטן דעם בעל־שם, אַז ער זאָל זיך צואיילן צו דער חופּה, ווייל דער טאָג איז אַ גרויסער און חתן־כלה פאַסטן; אָבער דער בעל־שם האָט גאָרנישט געהערט וואָס ער רעדט און גענומען ביידע מחותנים און זיך געלאָזט שפּאַצירן איבער די גאַסן פון שטאָט און אַריינ־קומענדיק אין אַ שמאָל געסל איז זיי אַנטקעגנגעגאַנגען אַן עלטע־רער ייִד און האָט זיי געבעטן אַריינגיין אין אַ דערבייאיקן הויז, ווייל דאָרטן ליגט אַן אַלטע פרוי, וועלכע האַלט ביים שטאַרבן און פאַרן טויט וויל זי זיי אַנטדעקן אַ שרעקלעכן סוד.

דער בעל־שם מיט ביידע מחותנים זענען אַריינגעקומען אין הויז און האָבן געטראָפן ליגן אויף אַ בעט אַן אַלטע פרוי, וואָס האָט שוין געגוססט נאָר דערזעענדיק די אַריינגעקומענע האָט זי זיך געשטאַרקט און אויסגעשריען, אַז איידער זי שטאַרבט וויל זי פאַר זיי זיך מתודה זיין אויף אַ זייער שרעקלעכער זינד, וואָס זי איז באַגאַנגען. זי האָט דערציילט, אַז זי איז געווען שמשטע אין דער ווייבערשער שול און פלעגט אָפט באַגיין גנבות, זי פלעגט גנבענען ליכט, לייכטער, האַנטוכער, טישטוכער און זיי פאַרקויפן. דער פּרנס חודש פלעגט זי אָפט באַשטראָפן דערפאַר און איינמאָל, ערב פּסח, האָט זי צוגעגנבעט אַ נייעם טישטוך, איז דער פּרנס

חודש אויף איר אין כעס געוואָרן און ביי איר צוגענומען דאָס שמשות. האָט זי געטראָגן אַ האַס אויף אים און געזוכט אין אים זיך נוקם צו זיין און אין אַ טאָג, ס׳איז געווען ל״ג בעומר, איז זי אַריינגעקומען צו אים אין שטוב און נישט טרעפנדיק קיינעם, ווייל דער פרנס חודש איז געווען אין שול און די פרוי זיינע איז געווען פאַרטון אין קיך און דאָס קינד איז געליגן אין וויגעלע אין שלאָף־צימער, האָט זי פאַמעלעך אַרויסגענומען דאָס קינד און אומבאַ־מערקטערהייט זיך אַרויסגעגנבעט פון שטאָט און האָט עס אַוועק־געפירט אין אַ ווייטן וואַלד און עס דאָרט איבערגעלאָזט, נעבן אַ גרויסן און הויכן דעמב... אַז זי האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים, האָט איר שטאַרק געפייניקט דער געוויסן, דאָס האַרץ האָט איר שטאַרק געקלאַפּט און זי האָט באַלד חרטה געקראָגן. איז זי גלייך געלאָפן אין וואַלד צוריקצוברענגען דאָס קינד, אָבער זי האָט עס שוין דאָרטן נישט געטראָפן... און פאַרענדיקנדיק די דאָזיקע ווער־טער, האָט זי אַרויסגעלאָזט אַ טיפן זיפץ און איז אויסגעגאַנגען.

דער בעל־שם האָט געשיקט רופן דעם חתן און די פרוי פונעם פרנס חודש. ווען זיי זענען געקומען האָט ער געהייסן דעם חתן אים ווייזן דאָס ארבע כנפותל. ער האָט עס גוט באַטראַכט און גע־מאָלדן דעם פרנס חודש און זיין פרוי, אַז דער חתן איז זייער פאַרשווונדענער זון און די כלה איז זיין שוועסטער... ער האָט זיי דערמאָנט, אַז ביי אים אָפּן ברית האָט ער געהייסן אים אָנטון ארבע כנפות, אויף וועלכן מען זאָל אויסנייען די אותיות ל. ת. א. ר., וועלכע זענען די ראשי תיבות פון אַ פסוק אין תהילים „לא תאונה אליך רעה“...

דער פרנס חודש און זיין פרוי האָבן גלייך דערקענט דאָס ארבע־כנפותל וואָס זי, די פרוי, האָט אַליין אויפגענייט און אויס־געשטריקט די אותיות מיט די פעדעם פונעם גאָלד פון די קנעפּ, וועלכע באַצירן איר חופּה־קלייד און האָבן זיך שטאַרק דערפרייט מיט זייער געפונענעם זון. דער בעל־שם האָט זיי געהייסן מוחל

זיין דער פאַרשטאָרבענער פרוי פאַרן צער וואָס זי האָט זיי גורם געווען, ווייל זי האָט זיך מודה געווען אין דער צייט. ער האָט אויך געהייסן, אז מען זאָל איר מיטגעבן אין קבר דאָס ארבע־כנפותל, כדי עס זאָל איר דינען פאַר אַ שמירה פאַר די מלאכי־חבלה און פאַר אַ באַווייז פאַר דעם בית־דין של מעלה, אז מען האָט איר מוחל געווען איר זינד און דער בעל־שם האָט אויך געהייסן צו פאַרוואַנדלען די חתונה־שמחה אין א שמחה לכבוד דעם, וואָס זיי האָבן געפונען זייער פאַרלוירענעם זון און אויך אַלס אַ דאנק און לויב צו השם יתברך פאַרן גרויסן חסד, וואָס ער האָט מיט זיי געטון און זיי פאַרהיט פון אַ האַרבער עבירה, אויף וועלכער עס איז שווער צו קריגן א כפרה.

אינעם זכות פון די חנוכה־ליכטלעך

דער בעל־שם הקודש פלעגט זיך נוהג־זיין פראַוועז אַלע חנוכה, צום אַכטן ליכטל, אַ גרויסע סעודה פאַר זיינע חסידים און מקורבים. די דאָזיקע סעודה איז געווען אַ מין לויב צום בורא עולם פאַר די ניסים ונפלאות וואָס ער האָט געטאָן צו אונדזערע עלטערן אין יענע טעג, אין דער דאָזיקער צייט.

איינמאָל האָט אַ רייכער וואַלד־סוחר פון קעניגסבערג זיך געפונען צוליב זיינע געשעפטן, נישט ווייט פון דער שטאָט מעזשביז, דאָס ווינאָרט פונעם בעל־שם, און הערנדיק וועגן דער געטלעכער גרויסקייט און הייליקע התנהגות פונעם בעל־שם הק־דוש, האָט אים אָנגענומען אַ שטאַרקער חשק אים זען, איז ער צוגעפאָרן קיין מעזשביז און איז בייגעווען די סעודה פון חנוכה. דאָרטן האָט ער זיך מתקרב געווען צו איינעם פונעם בעל־שמס גרעסטע חסידים און האָט זיך מיט אים שטאַרק באַפריינדעט און אַזוי ווי ער, דער סוחר, האָט געהאַט אַ טאָכטער, אַ בת־יחידה, און דער חסיד האָט געהאט אַ זון, אַ בן־יחיד, האָבן זיי זיך משדך געווען און האָבן אָפגערעדט צו פייערן די חתונה פון זייערע קינ־דער אין אַ יאָר אַרום, פונקט חנוכה צום אכטן ליכטל. דער סוחר האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים קיין קעניגסבערג און האָט דער־ציילט זיין פרוי אַז ער האָט אַ שידוך־געטאָן מיט זייער טאָכטער. אָבער די פרוי, געוואויר ווערנדיק, אַז דער מחותן איז אַ גרויסער

אָרעמאַן, האָט בשום אופן ניט געוואָלט מסכים זיין צום שידוך און דער סוחר האָט ניט געקענט גיין קעגן איר ווילן און האָט געמוזט נאָכגעבן און האָט אויסגעזוכט פאַר זיין טאָכטער אַן אַנדער חתן, אַ זון פון אַ רייכן פאַבריקאַנט פון יענעם געגנט.

דער חסיד האָט די גאַנצע צייט אַרויסגעקוקט אויף אַ ידיעה פון זיין מחותן וועגן די הכנות צו דער חתונה אָבער ס׳איז אי־בער געגאַנגען דאָס גאַנצע יאָר און ער האָט פון אים גאָרניט באַקומען. ער האָט זיך געשראָקן, אַז עפּעס האָט דאָרטן פּאַסירט. ער האָט אָנגעהויבן זיך נאָכפרעגן און האָט אויסגעפונען, אַז דער סוחר האָט חרטה געהאַט אויפן שידוך און האָט אויסגעזוכט פאַר זיין טאָכטער אַן אַנדער חתן. די ערשטע צייט איז דער חסיד גע־ווען שטאַרק דערשלאָגן און געבראָכן, ער האָט זיך געפילט טיף באַליידיקט און פאַרשעמט, אָבער ביסלעכווייז האָט ער זיך באַרו־איקט און גענומען נאָכזוכן פאַר זיין זון אַן אַנדער שידוך. דער זון זיינער איז אַפילו געווען אַ געראָטענער בחור, אַ קלוגער, אַ בן־תורה און אַ שיינער אויפן אויסזען. אָבער אַ שידוך טאָן מיט אים איז געווען שווער כקריעת ים סוף. גלייך ווי עמעצער זאָל אים געווען עפּעס אָפּטאָן. ווער ס׳איז אים געקומען „אָנקוקן״ אַלס חתן פאַר זיין טאָכטער האָט געוואָרפן אויף אים אַן אומחן און האָט אים ניט געוואָלט. דער חסיד האָט די ערשטע צייט ניט געלייגט קיין אַכט דערויף, ער האָט גערעכנט אַז ס׳האָט זיך נתם אַזוי געמאַכט, אָבער, אַז עס זענען פאַריבער עטלעכע יאָר און קיין שידוך האָט זיך ניט געמאַכט, האָט ער פאַרשטאַנען, אַז ס׳איז ניט קיין פּשוטער צופאַל, נאָר אַז די זאַך איז ערנסט און געהאַט דער־פון גרויסע יסורים און פיל עגמת נפש און זייענדיק אויף ראש השנה ביים בעל־שם הקדוש האָט ער אים דערציילט וואָס ס׳קומט פאַר מיט זיין זון. דער בעל־שם האָט אים ניט געלאָזט ענדיקן און האָט אים געזאָגט, אַזוי ווי ס׳גייען די עשרת ימי תשובה זאָל ער זען תשובה־טאָן מיט גרויס כוונה. דער חסיד האָט גלייך

געפילט, אַז ער האָט עפּעס פּוגם געווען און אַז ער מוז האָבן אַ תיקון און האָט געטאָן אַזוי ווי דער בעל־שם האָט אים געהייסן און נאָך יום־כפור איז ער נאָך אַמאָל געקומען צום בעל־שם אַז ער זאָל אים געבן אַ תיקון. אָבער דער בעל־שם האָט אים געזאָגט, אַז די ימי־תשובה ציען זיך ביז הושענא רבה און דער חסיד האָט אויך די טעג עוסק געווען אין תשובה און אין מעשים טובים און נאָך הושענא רבה איז ער ווידער אַמאָל געקומען צום בעל־שם נאָך אַ תיקון אָבער ווי נאָר דער בעל־שם האָט אים דערזען האָט ער אויסגערופן, אַז פּאָר רשעים און גרויסע בעלי־עברהניקעס זענען אָפן די שערי תשובה ביז חנוכה. דאַן האָט דער חסיד פּאַר־שטאַנען, אַז גרויס איז זיין זינד און אַ געבראָכענער און אַ דער־שלאָגענער האָט ער זיך צוריקגעקערט אַהיים און תשובה געטאָן מיטן גאַנצן האַרצן און חנוכה איז ער נאָך אַמאָל געקומען צום בעל שם און מיט טרערן אין די אויגן האָט ער אים געבעטן, אַז ער זאָל זיך אויף אים דערבאַרעמען און אים געבן אַ תיקון, אָבער דער בעל־שם האָט אים מדחה געווען פון טאָג צו טאָג און ערשט דעם זיבעטן טאָג חנוכה האָט ער אים צוגערופן און האָט אים געהייסן זיך צוריקקערן אַהיים לחיים ולשלום. דער בעל־שם האָט אים אויך מיטגעגעבן אַ פלעשעלע בוימל און אַ חנוכה־לעמפּל און האָט אים אָנגעזאָגט, אַז ווען ס'וועט ווערן גוט פינצטער, איז ווו ער זאָל זיך ניט געפינען זאָל ער זיך אָפּשטעלן און בענטשן חנוכה־ליכטלעך. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז דער חסיד האָט אויס־געפאָלגט אַלעס וואָס דער בעל־שם האָט אים געהייסן און האָט זיך געלאָזט גלייך אין וועג אַריין און ווען ער איז אָנגעקומען אין גרויסן וואַלד וואָס ליגט ניט ווייט פון דער שטאָט איז אים צוגע־פאַלן די נאַכט. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט נעבן אַ גרויסן בוים און אָפּגעדאַוונט מעריב און געבענטשט חנוכה ליכטלעך און נאַכהער האָט ער גענומען זינגען מיט גרויס התלהבות „הנרות הללו" און „מעוז צור ישועתי" און ווען ער האָט פאַרענדיקט און אויפגעעפנט די אויגן האָט ער דערזען שטיין נעבן זיך אַ פרעמדן יידן. לכת־

חילה האָט ער זיך דערשראָקן, אָבער דער ייד האָט אים באַרו־איקט און דערציילט, אַז ס׳איז שוין דריי טעג, אַז ער בלאָנדזשעט אין וואַלד און קען ניט געפינען קיין אַרויסגאַנג און ער האָט שוין געטראַכט, אַז ער וועט אומקומען פון הונגער און קעלט, אָבער פּלוצים האָט ער דערזען אַ שיין פון קליינע פייערלעך, איז ער געגאַנגען נאָך דער שיין ביז ער איז צוגעקומען אַהער, וו ער האָט אים געטראָפן בענטשן חנוכה־ליכטלעך און אַדאַנק די. קליינע ליכטלעך איז ער ניצול געוואָרן פון אַ זיכערן טויט. און דער ייד האָט געבעטן, אַז ער זאָל אים מיטנעמען מיט זיך און ברענגען צו אַ ישוב.

דער חסיד האָט זיך זייער דערפרייט און האָט געדאַנקט און געלויבט השם יתברך פאַרן גרויסן חסד וואָס ער האָט מיט אים געטאָן און מזכה געווען מיט דער מצווה פון הצלת הנפש. ער האָט געזען אין דעם אַ קלאָרן באַווייז אַז ער האָט שוין געקראָגן דעם ריכטיקן תיקון און אַז זיין זון איז שוין געהאָלפן געוואָרן און האָט גענומען דעם יידן און האָט זיך געלאָזט גיין אַהיים צו זיך אין־שטעטל אַריין, אָבער פּלוצים האָט זיך אויפגעהויבן אַ גרויסער שניי־שטורעם און זיי האָבן אַראָפּגעבלאָנדזשעט פון וועג און זע־נען פאַרגאַנגען צוריק קיין מעזשביז און זענען צוגעקומען צום בעל־שמס הויז.

ביים בעל שם אין הויז איז שוין געווען פאַרזאַמלט אַ גרוי־סער עולם חסידים און מקורבים. די טישן זענען שוין געווען גע־גרייט. מ׳האָט נאָר געוואַרט, אַז דער בעל שם זאָל אַרויסקומען און בענטשן חנוכה־ליכט און מ׳זאָל זיך זעצן פראַוען די סעודה. אָבער דער בעל־שם איז אַ גאַנצן אויפדערנאַכט פאַרשפּאַרט ביי זיך אין צימער און קומט ניט אַרויס. יעדער איינער האָט געזען יח״ש, אַז עפּעס קומט דאָ פאָר. פּלוצים האָט זיך באַוויזן דער בעל־שם און האָט געהייסן דעם שמש אַריינרופן די צוויי יידן וואָס שטייען אין הויף און האָט גענומען בענטשן חנוכה־ליכטלעך.

אַריינקומענדיק אין שטוב האָט, אין דער ליכטיקייט, דער ייד, וועלכער איז געווען דער סוחר פון קעניגסבערג, דערקענט זיין מחותן דעם חסיד און איז אים אַרויפגעפאַלן אויפן האַלדז און האָט אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן געוויין און האָט געבעטן אַז ער זאָל אים מוחל זיין. דער גאַנצער עולם האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג און האָט ניט געקענט באַגרייפן וואָס ס׳קומט פאָר. דער בעל־שם האָט גענומעןביידע יידן און האָט זיי אָוועקגעזעצט נעבן זיך און איידער ער האָט אָנגעהויבן די סעודה האָט ער גע־הייסן דעם סוחר, אַז ער זאָל דערציילן וואָס ס׳האָט זיך מיט אים געטראָפן.

און דער סוחר האָט דערציילט, אַז צוריק מיט פיר יאָר האָט ער זיך טאַקע דאָ, ביים בעל־שם אין הויז, אויף אַ חנוכה־סעודה, באַקענט מיטן דאָזיקן חסיד, וועלכער איז אים שטאַרק געפעלן געוואָרן און׳ אַזוי ווי ער האָט אַ טאָכטער, אַ בת־יחידה, און דער חסיד — אַ זון, אַ בן־יחיד, האָבן זיי זיך משדך געווען און האָבן אָפּגעשטעלט די חתונה אויף איבעראַיאָר חנוכה צום אַכטן ליכטל. אָבער אַז ער איז געקומען אַהיים און געמאָלדן וועגן דעם זיין פרוי האָט זי אים ניט געלאָזט מאַכן די חתונה ווייל זי איז געוויר געוואָרן אַז דער מחותן איז אַ גרויסער אָרעמאַן. דאַן האָט ער געטאָן מיט זיין טאָכטער אַן אַנדער שידוך. אָבער, אַז ס׳איז גע־קומען די וואָך פון דער חתונה איז מיט דער כלה געשען אַ גרוי־סער אומגליק: זי איז פלוצלינג גערירט געוואָרן פון זינען, זי האָט גערעדט מאָדנע רייד און געמאַכט משונהדיקע תנועות און העויות פונקט ווי אַ גאַסן־משוגענע. ער האָט באַלד געבראַכט די גרעסטע דאָקטוירים פון שטאָט און זיי האָבן אָנגעווענדט אַלע מיטלען אויף זי געזונט־מאַכן און ס׳האָט ניט געהאָלפן. און דער חתן, זעענדיק אַז ס׳איז ניטאָ קיין רפואה, האָט אָפּגעשיקט די תנאים און אָפּגעלאָזט דעם שידוך. און ווי נאָר זי איז געוואָרן אויס כלה אַזוי האָט זיך באַלד צו איר צוריקגעקערט דער פאַר־

שטאַנד און זי איז געוואָרן געזונט ווי אַלע מענטשן. דאָס זעלבע האָט אויך מיט איר פּאַסירט ווען זי איז צום צווייטן מאָל און אויך צום דריטן מאָל געוואָרן אַ כלה: די וואָך פון דער חתונה איז זי געווירט געוואָרן פון זינען און אַז זי איז געוואָרן אויס כלה איז זי צוריק געזונט געוואָרן. דאַן האָט ער פאַרשטאַנען, אַז דאָס שטראָפט אים גאָט אַזוי פאַר דער גרויסער זינד וואָס ער איז באַגאַנגען לגבי דעם חסיד. האָט ער גענומען אַ גרויסע סומע געלט און פיל ווערטפולע חפצים און האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין צום בעל־שם הקדוש און אים בעטן אַז ער זאָל פאַר אים אַרויסבאַקומען אַ מחילה. און דורכפאָרנדיק דעם גרויסן וואַלד זענען אים באַפאַלן גזלנים און האָבן ביי אים אַלעס צוגערויבט און דריי טעג האָט ער געבלאָנדזשעט אין וואַלד און איז שיר ניט אומגעקומען פון הונגער און קעלט. ער האָט געמיינט אַז זיין סוף איז שוין געקומען, נאָר פלוצים האָט ער דערזען אַ שיין פון קליינע פייערלעך, איז ער געגאַנגען נאָך דער שיין און איז צו־געקומען צום אָרט ווו דער ייד איז געשטאַנען און האָט געבענטשט חנוכה־ליכטלעך. דער ייד האָט אויף אים רחמנות געקראָגן און אים מיטגענומען מיט זיך אין זיין שטעטל, אָבער אין וועג איז געוואָרן אַ גרויסער שטורעם און זיי האָבן פאַרבלאָנדזשעט און פאַרגאַנגען צוריק קיין מעזשביז און געקומען אַהער און דאָ האָט ער, אין דער ליכטיקייט, דערזען אַז דער ייד וועלכער האָט אים געראַטעוועט פון אַ זיכערן טויט איז זיין מחותן דער חסיד.

דער גאַנצער עולם האָט מיט הייליקער אויפמערקזאַמקייט אויסגעהערט די שרעקלעכע דערציילונג פונעם קעניגסבערגער סוחר און איז באַהערשט געוואָרן מיט אַ געטלעכער שטימונג און דער בעל־שם האָט אַרויסגענומען אַ רויטע פאַטשיילע און האָט זיי געהייסן מקבל קנין זיין, אַז זיי זענען זיך נאָכאַמאָל משדך און האָט נאָכהער אַליין אָנגעשריבן די תנאים און געבראָכן טעלער

און האָט זיי געהייסן פּראַווען די חתונה איבער־אַ־יאָר חנוכּה, צום אַכטן ליכטל.

דער גאַנצער עולם האָט זיי אָפּגעגעבן מזל־טוב און גע־ווונטשן, אַז דער שידוך זאָל זיין אַ קשר של קימא.

אויף קידוש־השם

אין די צייטן פון דעם בעל־שם הקדוש האָט אין דער שטאָט טעטיעוו, אוקראַינע, געוווינט אַ ייד מיטן נאָמען ר׳ שבתי. דער דאָזיקער ר׳ שבתי איז געווען זייער אַן אָנגעזעענער מענטש, אַ בר־אורין, אַ גרויסער ירא־שמים און אַ גרויסער בעל־צדקה. ער האָט געפירט גרויסע מסחרים און האָט געלעבט זייער רייך. נאָר איין זאַך האָט אים געפעלט, וואָס האָט פאַראומערט זיין לעבן. ער איז געווען אַ חושך־בנים ל״ע, אַ קינדערלאָזער און זייענדיק פון די ערשטע מקורבים פונעם בעל־שם הק׳ איז ער יאָרנלאַנג געפאָרן צו אים און געוואָרפן מיט גרויסע פדיונות און געבעטן, אַז ער זאָל זיך איבער אים מרחם זיין און אים בענטשן מיט אַ זרע של קימא און דער בעל־שם האָט אים אַפילו ניט געוואָלט אויסהערן, ער פלעגט אים אַלע מאָל מדחה זיין און ווען ער איז איינמאָל צו אים שטאַרק צוגעשטאַנען, האָט ער אים געמאָלדן, קורץ און שאַרף, אַז ער קאָן פאַר אים גאָר ניט טון, ווייל מן השמים איז נגזר געוואָרן, אַז ער און זיין פרוי זאָלן קיין קינדער ניט האָבן.

ר׳ שבתי, וואָס האָט שטאַרק געגלויבט אינעם בעל־שם הקדוש און זיינע ווערטער זענען געווען פאַר אים זייער הייליק, האָט ווי עס פאַסט פאַר אַ פרומען יידן, געמאַכט די ברכה: „ברוך

דיין אמת" און האָט מקבל געווען באהבה דעם גזר דין, אָבער זיין פרוי האָט זיך ניט געקאָנט באַרואיקן, זי האָט נישט געקאָנט פועלן ביי זיך, אַז זי און איר מאַן זענען ערגער און זינדיקער פון אַלע מענטשן. זי האָט געטענהט, אַז אויב ס'איז אַפילו אמת, ווי דער בעל־שם זאָגט, אַז ס'איז אויף זיי נגזר געוואָרן מן השמים, איז אויך פאַראַן אַ מיטל אויף צו מבטל־מאַכן די גזירה, ווייל אין די הייליקע ספרים שרייבט זיך ותשובה, ותפילה, וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. וועלן זיי געבן גרויסע געלטער אויף צדקה און טאָן תשובה מיטן גאַנצן האַרצן און וועלן אויך מתפלל זיין מיט גרויס כוונה, וועט השי"ת זיי העלפן און וועט מבטל מאַכן די גזירה.

און אין איין זומערדיקן פרימאָרגן האָט זי זיך אויפגעהויבן און איז אַוועקגעפאָרן קיין מעזשביז צום בעל־השם הקדוש.

דער בעל־שם, געוויר ווערנדיק, אַז ר' שבתיס פרוי איז געקומען, האָט שוין פאַרשטאַנען, צוליב וואָס און ער האָט פאַרזאָגט אַלע זיינע גבאים און משמשים, אַז זיי זאָלן זי צו אים ניט צולאָזן.

אַ גאַנצע וואָך האָט זי זיך אַרומגעדרייט אַרום בעל־שמס הויז און ניט געקאָנט אַריינקומען און שבת, בעתן דאַוונען, ס'איז געווען שבת מברכין און דער בעל־שם איז פונקט צוגעקומען צו דער בימה און האָט גענומען דעם ספר־תורה אין די הענט גרייט צו בענטשן ראש חודש, האָט זי זיך אַריינגעריסן אין קלויז און זיך געמאַכט אַ וועג צווישן די מתפללים און איז צוגעלאָפן צו דער בימה און מיט געשרייען און געוואַלדן האָט זי ניט געלאָזט דעם בעל־שם בענטשן ראש־חודש, ביז ער וועט זי פריער ניט בענטשן מיט אַ קינד.

דער גאַנצער עולם איז אויפגעציטערט געוואָרן פון אַזאַ חוצפה, די גבאים האָבן געהייסן די שמשים, זיי זאָלן זי גלייך אַרויספירן, אָבער דער בעל־שם האָט אַ ווונק־געטון צו זיי, אַז זיי

זאָלן זי ניט טשעפּען און האָט געגומעזט זאָגן: יקום פּורקן״. און ווען ער איז געקומען צו די ווערטער „זרעא חיא וקימא״, האָט ער זיך אַביסל פאַרדבקעט און ווענדנדיק זיך צו דער פרוי האָט ער דריי מאָל אויסגערופן: „זרעא חיא וקימא״ און האָט אַ מאַך־געטאָן מיט דער האַנט, אַז זי זאָל אַוועקגיין.

דער גאַנצער עולם האָט געפילט, אַז די פּרוי איז געהאָלפן געוואָרן, און שבת־צו־נאַכט, נאָך הבדלה, האָט דער בעל־שם אַריינגערופן צו זיך די פרוי און האָט איר געמאָלדן, אַז ער האָט געפּועלט ביים בית־דין של מעלה פאַר איר אַ קינד און האָט איר געהייסן פאָרן לחיים ולשלום אַהיים.

אין אַ צייט אַרום האָט ר׳ שבתיס פרוי אים געבוירן אַ טאָכ־טער און זיי האָבן איר אַ נאָמען געגעבן חנה.

חנה איז געוואַקסן ווי אַ שיינע בלום און איז געווען באַצירט מיט אַ סך גוטע מעלות. זי איז געווען אַ גרויסע יפת תואר און אַ גרויסע חכמה. זי האָט געהאַט זעלטענע פעאיקייטן צום לערנען און איז געווען גוט באַהאַוונט אין אַלע יידישע מנהגים און טראַ־דיציעס. אויסערדעם האָט זי זיך אויסגעצייכנט מיט שיינע מידות און גוטע זיטן, אַרויסרופנדיק סימפּאַטיע און ליבשאַפט ביי יעדן איינעם. ר׳ שבתי און זיין פרוי האָבן שטאַרק שטאָלצירט מיט זייער געראָטענער טאָכטער און זענען געווען איבערגליקלעך.

איינמאָל, שבת פאַרנאַכט, האָט חנה זיך צוריקגעקערט פון אַ שפּאַציר מיט אירע חברטעס און האָט זיך געקלאָגט, אַז דער קאָפּ טוט איר וויי. די מוטער האָט איר געהייסן זיך אַריינלייגן אין בעט, דענקנדיק, אַז עס וועט איר מסתמא איבערגיין. אָבער חנהן איז געוואָרן וואָס אמאָל ערגער. מ׳האָט געבראַכט אַ דאָק־טאָר און ער האָט דערקלערט, אַז די שלאָפקייט איז זייער אַן ערנסטע און דער חולה איז געפערלעך.

ר׳ שבתי האָט געבראַכט גרויסע דאָקטוירים און זיי האָבן

אַנגעווענדט אַלע מיטלען, אָבער זיי האָבן גאָרניט געקאָנט אויפ־טאָן. אייניקע דאָקטוירים האָבן אָפּן דערקלערט, אַז ס'איז ניט פאַראַן קיין אויסזיכטן צו דערהאַלטן דעם חולה ביים לעבן.

ר' שבתי און זיין פרוי האָבן שיר ניט געפּלאַצט פון צער און ווייטאָג. זיי האָבן געוווסט, אַז דער איינציקער, וואָס וואָלט געקאָנט ראַטעווען זייער טאָכטער, איז דער בעל־שם הקדוש, אָבער ווי אַזוי קומט מען צו אים? וועגן פירן די קראַנקע צום בעל־שם האָט גאָר קיין רייד נישט געקאָנט זיין, ווייל איר צושטאַנד איז געווען זייער געפערלעך. ס'איז געווען אוממעגלעך אַפילו צו רירן זי פון בעט און וועגן מטריח זיין דעם בעל־שם, אַז ער זאָל קומען צו דער קראַנקער אַהיים, האָט קיינער ניט געוואָגט צו טראַכטן. אָבער די מוטער האָט זיך איינגעשטעלט און אים אַוועק־געפאָרן צום בעל־שם און אַריינפאַלנדיק צו אים אין צימער, האָט זי אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן געוויין און האָט אים דער־ציילט, אַז איר טאָכטער, וואָס ער אַליין האָט פאַר איר אויסגע־בעטן, איז שטאַרק קראַנק און איר לעבן איז אין אַ גרויסער סכנה. זי האָט אים געבעטן ער זאָל רחמנות האָבן אויף איר און אויף איר מאַן און באַזונדער אויף איר טאָכטערס יונגע יאָרן און זאָל זיך מטריח זיין און מיט איר באַלד פאָרן און ראַטעווען איר קינד.

דער בעל־שם האָט געענטפערט, אַז היינט האָט ער קיין צייט ניט און מאָרגן וועט ער זען.

די אומגליקלעכע מוטער האָט אים געפּרוווט דערקלערן, אַז איר טאָכטער איז זייער מסוכן און מאָרגן קאָן שוין זיין צו־שפּעט, אָבער דער בעל־שם האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק און ערשט אויפן צווייטן טאָג איז ער געפאָרן צו דער קראַנקער אַהיים און אָנקומענדיק אַהין איז אים ר' שבתי געלאָפן אַנטקעגן און אים געבעטן אַריינגיין צו דער קראַנקער אין צימער, אָבער דער בעל־שם האָט געזאָגט, אַז ער האָט נאָך ניט געדאַוונט. ר' שבתי האָט אים דערקלערט, אַז דער חולה געפינט זיך אין אַ צושטאַנד פון

גסיסה, אָבער דער בעל־שם האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק און האָט זיך געשטעלט דאַוונען.

ר׳ שבתי און זיין פרוי זענען אַרומגעגאַנגען ווי אויף הייסע קוילן. זיי האָבן מיט גרויס אומגעדולד אַרויסגעקוקט, אַז דער בעל־שם זאָל שוין אַריינגיין צו דער קראַנקער אין צימער און דער בעל־שם האָט זיך רואיק געדאַוונט גלייך ס׳וואָלט יאָר נישט פּאַרגעקומען.

נאָכן דאַוונען האָט ער גענומען זאָגן תהילים און אַז ער האָט פאַרענדיקט, האָט ער אַרויסגענומען אַ פלעשל מיט משקה און האָט זיך אָנגעגאָסן אַ גלעזל און געטרונקען „לחיים" מיט ר׳ שבתין, און נאָכהער איז ער צוגעקומען צו דער קראַנקערס צימער און האָט אָן עפן־געטאָן די טיר און אַ קוק־געטאָן אויף דער קראַנקער. זי איז שוין געלעגן און געגוססט. ער האָט געטרונקען צו איר „לחיים" און האָט זיך גלייך צוריקגעקערט אין זיין צימער.

פון יענער מינוט אָן איז פאָרגעקומען אַן ענדערונג אינעם צושטאַנד פון דער קראַנקער. פון שעה צו שעה האָט זי זיך גע־פילט בעסער און אין אַ פּאָר טעג אַרום איז זי אינגאַנצן געזונט געוואָרן.

דעם בעל־שמס גרויסע תלמידים און ערשטע מקורבים האָבן אים געפרעגט, מיט וואָס האָט ר׳ שבתי זוכה־געווען, אַז ער, דער בעל־שם הקדוש אַליין בכבודו ובעצמו זאָל זיך מטריח זיין און פאָרן צו אים אַהיים און אויסהיילן זיין טאָכטער פון אַ געפערלע־כער קראַנקהייט, און באַוויזן דערמיט אַ מופת פון תחית המתים?

האָט זיי דער בעל־שם געענטפערט, אַז ער האָט זיך מטריח געווען ניט אין ר׳ שבתיס זכות, נאָר אינעם זכות פון זיין טאָכ־טער, וועלכע איז אַ גרויסע צדקת און באַזיצט אַ ריינע און היי־ליקע נשמה. ער האָט זיי דערציילט, אַז מן השמים איז נגזר גע־

װאָרן, אַז ר׳ שבתי און זײַן פרוי זאָלן זײַן חשוכי בנים, קינדער־לאָז און די גזירה האָט ער בשום אופן נישט געקאָנט מבטל מאַכן. נאָר זײַענדיק אַמאָל אין אוצר הנשמות האָט ער באַמערקט אַ גרויסע נשמה, װאָס איז אים שטאַרק געפעלן געװאָרן, האָט ער זי גענומען און האָט געטראַכט זי אָװעקגעבן אַלס מתנה פאַר אײנעם פון זײַנע גרויסע תלמידים. נאָר יענעם שבת מבורכין, װען ר׳ שבתי׳ס פרוי האָט זיך אַרײַנגעריסן צו אים אין קלויז און האָט אים ניט געלאָזט בענטשן ראש־חודש, ביז ער װעט איר נישט צוזאָגן אַ קינד; און נישט קאָנענדיק צוזען איר צער, האָט ער געפועלט בײַם בית־דין של מעלה, אַז ער זאָל איר אָװעקגעבן די גרויסע נשמה. און דער בעל־שם האָט פאַרענדיקט, אַז אין עט־לעכע יאָר אַרום װעט די גאַנצע װעלט האָבן אַ מעגלעכקייט זיך איבערצײַגן װאָס פאַר אַ רײנע און הייליקע נשמה עס פאַרמאָגט ר׳ שבתי׳ס טאָכטער.

אין יאָר תק״ד, אינעם זעלבן יאָר װאָס דער בעל־שם הקדוש איז נסתלק געװאָרן, האָט חנה חתונה־געהאַט פאַר אַ באַװוסטן גאון און גרויסן מקובל. ר׳ שבתי מיט זײַן פרוי האָבן געמאַכט אַ גרויסאַרטיקע חתונה און האָבן אויך געפּראװעט אַ סעודה פאַר אָרעמעלײַט און געטײלט צדקה און נדבות און האָבן זיך שטאַרק משמח געװען. חנה מיט איר מאַן האָבן געלעבט זײער גליקלעך און זי האָט אים געבוירן זיבן זין.

מיט אכט יאָר שפּעטער, אין יאָר תקכ״ח האָט זיך אָנגערוקט אויף די אוקראַינער יידן אַ גרויסער אומגליק. דער באַװוסטער רוצח, דער אַטאַמאַן גאָנטאַ, האָט זיך דאַן אַרויסגעלאָזט מיט זײַנע װילדע קאָזאַקן איבער די יידישע שטעט און שטעטלעך פון אוק־ראַינע און האָט דורכגעפירט שרעקלעכע שחיטות. צענדליקער יידישע ישובים זענען דורך אים חרוב און פאַרניכטעט געװאָרן און טויזנטער יידישע לעבנס זענען דורך אים אומגעבראַכט גע־װאָרן. און מיט אַ באַזונדער אכזריות און בעסטיאַליטעט איז דער

רוצח באַפּאַלן דאָס שטעטל טעטיעוו און האָט דאָרטן אָנגעמאַכט אַ שרעקלעכן חורבן: אַלע יידן האָט ער אויסגעהרגעט און די הייזער פאַרברענט. צווישן די הרוגים זענען אויך געווען ר׳ שבתי, זיין פרוי און זיין איידעם. בלויז חנהן מיט אירע קינדער האָט ער געשוינט און האָט זי ניט דערהרגעט, ווייל אַזוי ווי זי איז גע־ווען אַ גרויסע יפת תואר האָט דער רוצח געוואָרפן אַן אויג אויף איר און איר פאָרגעלייגט, זי זאָל זיך שמדן, וועט ער מיט איר חתונה־האָבן און ווען ער וועט ווערן מלך איבער אוקראַינע, וועט זי זיין די מלכה.

חנה האָט געענטפערט, אַז זי איז גרייט נאָכצוקומען זיין פאַר־לאַנג. זי בעט אים נאָר, אַז ער זאָל פריער אויסהרגנען אירע זיבן זין, ווייל כל זמן ס׳איז נאָך פאַראַן אַ זכר פון איר מאַן קאָן זי ניט טאָן דאָס, וואָס ער הייסט איר.

דער רוצח האָט מיט סאַדיסטישער הנאה דערפילט איר בקשה און מיט ווילדער רציחה האָט ער זיך אַרויפגעוואָרפן אויף די זיבן קליינע עופהלעך און האָט זיי אַלע אויסגעשחטן און די אומגליקלעכע מוטער איז געשטאַנען רואיק און האָט אפילו קיין זיפץ ניט געטאָן און אַז זי האָט געזען, אַז אַלע אירע קינדער זע־נען שוין טויט, איז זי אַרויף אויפן דאַך און האָט אַראָפּגעשריגן צום רוצח, אַז ער האָט אַ גרויסן טעות, אויב ער מיינט, אַז זי האָט זיך געלאָזט פאַרקויפן איבער נאַרישע פאַרגעניגנס, וואָס ער זאָגט איר צו. זי האָט בלויז געזאָגט, אַז זי וועט אָננעמען זיין פאָרשלאַג, כדי ער זאָל אויסהרגנען אירע קינדער, ווייל זי האָט מורא־געהאַט, אַז ער וועט זיי שמדן און ביי איר איז בעסער זיי זען דערמאָרדעטע אויף קידוש־השם, איידער געשמדטע און זי לאַכט און שפּעט פון אים און פון אַלע תענוגי־עולם־הזה און אַ יידיש קינד איז זי געווען און אַ יידיש קינד וועט זי שטאַרבן.

און מיטן אויסגעשריי „שמע ישראל״ האָט זי זיך אַראָפּגעוואָרפן פון דאַך און איז אויפן אָרט דערהרגעט געוואָרן.

דער מעזריטשער מגיד ר׳ דוב בער ז״ל

דער מעזריטשער מגיד ר׳ דוב בער ז״ל איז געווען איינער פון די ערשטע און גרעסטע תלמידים פונעם בעל־שם הקדוש. נאָכן בעל־שם איז ער געווען דער צדיק הדור, ער ווערט פאַררעכנט פאַר גרעסטן גייסטיקן ריז וואָס דאָס חסידות האָט אַרויסגעגעבן, אַ גרויסער גאון אין נגלה און אין נסתר און אַ ריין זויבערער און אַ געטלעך הייליקער ווי אַ מלאך, ער האָט אַרויסגעגבן פיל תלמידים וועלכע האָבן געשמט פאַר די גרעסטע צדיקים און רביים, אַלע גאונים, גרויסע לומדים אין ש״ס און פוסקים, טיפע קענער אין חסידות און קבלה. אַלע הייליקע וועלכע האָבן מיט זייער גרויסן אויטאָריטעט און שטאַרקן איינפלוס פיל מיטגעווירקט און מיטגעהאָלפן צו דער פאַרשטאַרקונג און פאַרשפרייטונג פונעם חסידות צווישן די יידישע מאַסן.

דער מעזריטשער מגיד האָט געשמט פאַר אַ געטלעכן מאַן און וועגן זיין הייליקער גרויסקייט זענען צווישן פאָלק אַרומגעגאַנגען פאַרשידענע מעשיות און לעגענדעס. מען דערציילט, אַז דער מעזריטשער מגיד איז נתגלה געוואָרן איז ער אַרומגעגאַנגען שטאַרק פאַרדאגהט און באַצערט. ער האָט געהאַט גרויסע יסורים און עגמת נפש דערפון וואָס ר׳איז מפורסם געוואָרן. איינמאָל האָט מען אים מודיע געווען מן השמים, אַז ר׳איז באַגאַנגען אַ זינד פון חלול יום־טוב, ווייל ר׳איז אַמאָל געפאָרן אום חול־המועד ניט צוליב

קיין וויכטיקן ענין און אַזוי ווי השי״ת איז מדקדק מיט די צדיקים אַפילו כחוט השערה איז דאָס אים פאַררעכנט געוואָרן גלייך ווי ער וואָלט מחלל יום־טוב געווען און אַלס עונש פאַר דער דאָזיקער זינד האָט דער בית דין של מעלה געפסקנט אַז ר׳זאָל נתגלה ווערן. דער מגיד האָט דעם דאָזיקן עונש מקבל געווען באהבה און האָט שוין מער ניט מתרעם געווען דערויף וואָס ער איז נתגלה געוואָרן.

יידן דערציילן, אַז ביים מגיד אין שטוב האָט מען געפילט די שכינה אויף טריט און שריט. די קדושה האָט מען דאָרטן אָנ־געטאַפּט מיט די הענט, חסידות און קבלה האָט מען געשעפּט דאָרטן מיט עמער און מופתים האָבן זיך געוואַלגערט אונטערן טיש און ס׳איז ניט געווען קיין צייט זיך אָנבויגן און זיי אויפ־הויבן.

מען דערציילט אויך, אַז דער בעל־שם זאָל זיך האָבן אַמאָל אויסגעדריקט, אַז דער מגיד איז געווען בכח מקרב צו זיין די גאולה און אַראָפּברענגען משיחן, ווייל ר׳איז געווען ביכולת מחזיר למוטב זיין אַלע רשעים און די וועלט זאָל ווערן כלי זכאי און דאַן וואָלט משיח בעל־כרחו געמוזט קומען, נאָר מן השמים האָט מען בעכב געווען און ניט דערלאָזט.

דער מעזריטשער מגיד איז כל ימיו געווען אַ גרויסער אָרע־מאַן. ער האָט שטענדיק געלעבט אין שרעקלעכער דחקות און אין נויט. איינמאָל אין אַ קאַלטן ווינטערדיקן אָוונט, ווען אין שטוב האָט אויסגעפעלט ברויט צום עסן און קוילן צום הייצן און זיינע בני־בית האָבן געליטן שרעקלעכן הונגער, און מוראדיקע קעלט, האָט די רביצין, ניט קענענדיק שוין מער צוזען דעם צער פון אירע קינדער, זיך אַריינגעריסן צום מגיד אין צימער און אויסברעכנדיק אין אַ יאָמערלעכן געוויין האָט זי אים געבעטן, אַז ער זאָל רחמנות האָבן אויף זיינע קינדער און זאָל זען, אַז זיי זאָלן

ניט אומקומען פון הונגער און קעלט. טיף גערירט פון דער רבי־צינס טרערן האָט דעם מגיד פאַרקלעמט ביים האַרצן און אויס רחמנות אויף זיינע אָרעמע קינדער האָט ער אַרויסגעלאָזט אַ לאַנגן און טיפן זיפץ. באלד האָט ער דערהערט אַ קול, וואָס האָט אים געמאָלדן, אַז ער האָט פאַרלוירן זיין חלק עולם־הבא. דער מגיד איז לכתחילה געבליבן צעטומלט און דערשראָקן, ער האָט געטראַכט, אַז ער האָט איצט שוין אָנגעווירן ביידע וועלטן ווייל קיין עולם הזה האָט ער קיינמאָל ניט געהאַט און אַצינד האָט ער אויך פאַרלוירן זיין חלק עולם־הבא, אָבער באַלד האָט ער זיך גע־שטארקט מיט פרייד: אַז מהיום והלאה וועט ער קענען דינען דעם בורא עולם לא על מנת לקבל פרס און מיט ברענענדיקער התלה־בות און דבקות האָט ער זיך גענומען טאָן די עבודת הבורא. פלו־צים האָט ער דערהערט אַן אַנדער קול וואָס האָט אים מבשר געווען, אַז מ׳האָט אים צוריקגעקערט זיין חלק עולם הבא. מ׳האָט אים נאָר געוואָרנט, אַז פון היינט און ווייטער זאָל ער זיין שטאַרק זהיר ונזהר און זאָל ניט זיפצן אויס רחמנות אויף קיינעם ווייל השי״ת בעצמו איז אַ גרויסער רחום וחנון און ער ווייסט אַליין ווען און אויף וועמען מען דאַרף רחמנות האָבן.

איינמאָל איז צום מעזריטשער מגיד געקומען צופאָרן אַ פרוי און האָט פאַר אים זייער ביטער געוויינט און געקלאָגט אויפן גרויסן אומגליק וואָס עס האָט איר געטראָפן. זי האָט אים דער־ציילט, אַז איר זון, איר איינציק קינד, איז פלוצים אַראָפּ פון דרך הישר און האָט זיך אַריינגענומען אַ געדאַנק אין קאָפּ זיך צו שמדן. דער אָרטיקער גלח, געוואויר־געווערנדיק פון דעם האָט אים פאַרנאַרט צו זיך אין שטוב און מורא־האָבנדיק אַז מ׳זאָל אים ניט אָפריידן פונעם דאָזיקן געדאַנק, האָט ער אים אַוועקגעפירט ערגעץ אין אַ ווייטן דאָרף און האָט אים פאַרשפאַרט אין אַ הויכן קלויסטער כדי קיינער זאָל ניט קענען צו אים צוקומען, האָט די אומגליקלעכע פרוי געבעטן דעם הייליקן מגיד, אַז ר׳זאָל רחמנות

האָבן אויף איר און אָפּראַטעווען איר פאַרבלאָנדזשעטן זון פון שמד.

פרייטאָג פאַרנאַכט פאַר קבלת־שבת האָט דער מגיד פאַר־זאַמלט אַלע זיינע גרויסע תלמידים און האָט גענומען זאָגן פאַר זיי תורה אויפן פסוק: „ונפש כי תחטא". אַלע פאַרזאַמלטע האָבן געשטוינט פון פאַרוואונדערונג. זיי האָבן בשום אופן ניט געקאָנט באַגרייפן וואָס איז דאָס עפּעס פלוצים פאַר תורה זאָגן פרייטאָג פאַרנאַכט פאַר קבלת שבת, און פאַרוואָס האָט דער מגיד אויסגע־קליבן גראַדע דעם דאָזיקן פסוק און ניט קיין אַנדערן. בעת קבלת שבת און בשעת תפלת מעריב האָט דער מגיד איינציקע מאָל אי־בערגעריסן דאָס דאַווענען און געזאָגט תורה אלץ אויפן זעלבן פסוק: „ונפש כי תחטא". נאָכן דאַווענען איז דער עולם זיך צונויפ־געגאַנגען צום טיש. דער מגיד האָט גענומען דעם כוס אין די הענט צו מאַכן קידוש און פלוצים האָט ער זיך פאַרטראַכט און אָנגעהויבן זאָגן ווידער תורה אויפן זעלבן פסוק: „ונפש כי תחטא". דער גאַנצער עולם איז באַהערשט געוואָרן פון אַ הייליקער שטילקייט. יעדער איינער האָט געזען בחוש, אַז עפּעס קומט דאָ פאָר, אָבער קיינער האָט ניט געוואָגט אַפילו אַ וואָרט אויסצו־רעדן. פלוצים האָט אויסגעבראָכן אַ שרעקלעכער שטורעם. די ווענט האָבן אָנגעהויבן זיך טרייסלען און ציטערן, די שויבן אין די פענצטער האָבן געקלונגען און דער גאַנצער עולם איז דורכ־גענומען געוואָרן מיט אַ געטלעכער שרעק. אין דעם האָט זיך דערהערט אַ קלאַפּ אין דער טיר. דער מגיד האָט אוועקגעשטעלט דעם כוס אויפן טיש און איז אויף גיך צו צו דער טיר און האָט זי אויפגעמאַכט און האָט אויסגערופן הויך אויפן קול: „ברוך הבא! קום אַריין, חשובער גאַסט, איך וואַרט אויף דיר מיט קידוש מאַכן"! און באַלד האָט זיך באַוויזן אַ יונגער בחור, אַ מידער אַ פאַרמאַטערטער, וואָס האָט קוים געקענט כאַפּן דעם אָטעם. דער מגיד האָט אים אַוועקגעזעצט לעבן זיך און גענומען פּראַווען „טיש".

שבת צונאַכטס נאָך הבדלה האָט דער מגיד געהייסן דעם בחור, אַז ער זאָל דערציילן פאַרן עולם וואָס עס האָט מיט אים פּאַסירט און דער בחור האָט דערציילט אַז פּלוצים איז אים אַריינגעפאַלן אַ געדאַנק זיך שמדן און דער גלח, מורא האָבנדיק, אַז ער זאָל ניט חרטה האָבן האָט אים פאַרפירט אין אַ ווייטן דאָרף און אים פאַרשפּאַרט אין אַ הויכן קלויסטער, אָבער ווי נאָר ער איז אַריבערגעטראָטן די שוועל פון קלויסטער האָט ער חרטה געקראָגן און האָט זיך געוואָלט אומקערן צוריק צו זיינע עלטערן, אָבער אַלע טירן זיינען געווען פאַרשלאָסן און אַז ס'איז אָנגעקומען דער פרייטאָג און ער האָט זיך דערמאָנט אין דער שבתדיקער הייליקייט וואָס הערשט אין אַלע יידישע הייזער האָט אים אָנגענומען אַ שטאַרקע בענקשאַפט, אַז ער האָט שוין מער ניט געקענט אַריבערטראָגן און ער האָט באַשלאָסן בעסער זיך אַריבערוואַרפן דורכן הויכן פענצטער און דערהרגעט ווערן איידער זיך שמדן. און אַז ס'איז צוגעפאַלן די נאַכט האָט ער געעפנט דאָס פענצטער און האָט זיך אַריבערגעוואָרפן אָבער פּלוצים האָט זיך אויפגעהויבן אַ גרויסער שטורעם ווינט און האָט אים פאַרטראָגן אַהערצו.

דער עולם האָט מיט שרעק און מיט ציטערניש אויסגעהערט די דאָזיקע רייד און האָט באַגריפן די אמת'ע גרויסקייט פונעם הייליקן מגיד.

ר׳ ליבער ז״ל דער בויער פון בערדיטשעוו

דער הייליקער מגיד, ר׳ ליבער ז״ל, איז געווען פון זיין מוטערס צד אַן אייניקל פונעם גרויסן רב ר׳ יחיאל מיכל ז״ל, וועלכער איז דערהרגעט געוואָרן אויף קידוש־השם דורך כמעל־ניצקיס קאָזאַקן כ׳ סיון אין יאָר ת״ח, אין דער שטאָט נעמיראָוו און יועמענס נאָמען ס׳ווערט דערמאָנט אין די סליחות, וואָס מ׳זאָגט אין די יידישע קהילות אין יענעם טאָג.

יודעי־חן האָבן געזאָגט אויף ר׳ ליבערן, אַז ער שטאַמט פון די מלכי־בית־דוד און אין זיין צוואה, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט זיינע קינדער, האָט ער זיי פאַרבאָטן זיך משדך צו זיין מיט כוה־נים, ווייל לויט זיין מיינונג קען די מלוכה צוזאַמען מיט דער כהונה קיין קיום נישט האָבן.

ר׳ ליבערס פאָטער, דער רבי ר׳ אברהם אשכנזי ז״ל. איז געווען פון די יידן, וועלכע די פוילישע רעגירונג האָט אין איר צייט אַרויסגעטריבן פון קראָקע. ר׳ אברהם אשכנזי ז״ל האָט דאַן אויסגעוואַנדערט מיט זיין פאַמיליע קיין אוקראַינע און האָט זיך באַזעצט אין אַ קליין שטעטל נעבן בערדיטשעוו און האָט דאָרטן געפּראָוועט מגידות. אין אַ קורץ שטיקל צייט אַרום איז ער נפטר געוואָרן און זיין שטיבל האָט איבערגענומען ר׳ ליבער, וועלכער איז געווען נאָך גאָר אַ יונגערמאַן, אָבער ער האָט שוין געשמ׳ט פאַר אַן עילוי און גרויסער מקובל. חסידים האָבן פון אים שטאַרק

געהאַלטן. זיי האָבן אים פאַרהייליקט און זיך באַצויגן צו אים מיטן גרעסטן יראת הכבוד. איבערהויפּט איז זיין נאָמען שטאַרק גרויס און פּאָפּולער געוואָרן נאָך דער פּאַסירונג, וועלכע האָט גורם געווען, אַז דורך אים זאָל אויפגעבויט ווערן די גרויסע יידישע שטאָט בערדיטשעוו.

אין יענער צייט, ווען ר׳ ליבער האָט נאָך זיין פאַטערס פּטירה איבערגענומען דאָס מגידות און אָנגעהויבן פּראַווען גוט־יידיש־קייט, — ס׳איז געווען אין יאָר תנ״א. — איז בערדיטשעוו נאָך געווען אַ קליין דערפל, וואָס איז געשטאַנען אַרומגערינגלט פון אַ גרויסן און געדיכטן וואַלד. ר׳ ליבער ז״ל פלעגט זיך נוהג זיין, אַלע טאָג ווען ס׳איז געקומען דער זמן התפילה שחרית און ער־בית, פלעגט ער זיך אַוועקלאָזן טיף אין וואַלד אַריין. ער איז צוגעקומען צו אַ באַשטימטן פּלאַץ און דאָרטן נעבן אַ הויך־וווקסיקן בוים האָט ער תפילה געטאָן. חסידים האָבן געזאָגט, אַז יענץ אָרט איז געווען מכוון כנגד שער השמים און די תפילות זיינען גלייך אַרויפגעקומען צום כסא הכבוד.

איינמאָל, אין אַ שיינעם זומערדיקן פרימאָרגן, ווען ר׳ ליבער ז״ל איז געשטאַנען אין וואַלד, ווי זיין שטייגער איז געווען, אָנ־געטאָן אין טלית און תפילין און האָט געדאַוונט, איז פּלוצים אָנ־געקומען דער פּריץ פון וואַלד אין דער באַגלייטונג פון אַן אָפּ־טיילונג קאָזאַקן. ער האָט אין יענעם פרימאָרגן דורכגעפירט אין וואַלד אַ יאַגד איבער ווילדע חיות און עופות, און פאַרבייפאָרנדיק ר׳ ליבערן און דערזעענדיק אָט־די מאָדנע דערשיינונג, וועלכע האָט אים אויסגעזען גענצלעך פרעמד און ווילד: עפּעס אַ ייד שטייט אַליין אין וואַלד, אָנגעטאָן אין אַ טלית און תפילין און שאָקלט זיך, האָט ער זיך אַזוי שטאַרק דערשראָקן, אַז ער איז שיער נישט אַרויסגעפאַלן פון דער קאַרעטע. די קאָזאַקן האָבן אים באַרואיקט און אייניקע פון זיי זענען צוגעגאַנגען צום פּלאַץ, וואו ר׳ ליבער איז געשטאַנען און האָט געדאַוונט, געוויר צו ווערן ביי

אים ווער ער איז און וואָס ער טוט. אָבער ר׳ ליבער איז געווען אַזוי שטאַרק פאַרטיפט אין דאַוונען, אַז ער האָט גאָר נישט באַמערקט דאָס אָנקומען פון די קאָזאַקן. די קאָזאַקן האָבן אים געשטעלט אייניקע פראַגן און נישט באַקומענדיק קיין ענטפער זענען זיי זייער שטאַרק אויפגעבראַכט געוואָרן און האָבן אים גענומען מערדערלעך שלאָגן. ר׳ ליבער האָט ניט געוואָלט מפסיק זיין און האָט געשוויגן. דאָס האָט אַריינגעבראַכט די צעיושעטע קאָזאַקן אין ווילדער רציחה און זיי האָבן אים גענומען שלאָגן נאָך מיט מער גרויזאַמקייט און אכזריות און ר׳ ליבער האָט אַלעס מקבל געווען אויף זיך, ער האָט געליטן די שרעקלעכע ווייטאָגן פון די שטאַרקע קלעפּ און האָט געשוויגן און נישט מפסיק געווען. זעענדיק, אַז דער ייד איז שוין שטאַרק צעשלאָגן און צעבלוטיקט און שווייגט נאָך אַלץ, האָבן זיי באַשלאָסן, אַז נישט אַנדערש, נאָר אַז ר׳איז נישט קיין נאָרמאַלער מענטש: ר׳איז געוויס אַ געריר׳טער פון זינען, און זיי האָבן זיך אומגעקערט צום פּריץ און אים דערקלערט, אַז ס׳איז נישט כדאַי צו לייגן קיין אַכט אויף אַט דער מאָדנער געשעניש, ווייל ווי עס ווייזט זיי אויס, איז דער ייד אַ משוגענער, און איבערלאָזנדיק ר׳ ליבערן אַ צעשלאָגענעם און אַ צעבלוטיקטן, האָט זיך דער פּריץ מיט זיינע קאָזאַקן אַוועקגעלאָזט טיף אין וואַלד אַריין.

קומענדיק אַהיים, האָט דער פּריץ דערפילט אַ שרעקלעכן ווייטיק אין די הענט און אין די פיס. ער האָט געשיקט רופן די הויף־דאָקטוירים, וועלכע האָבן אָנגעווענדט כלערליי מיטלען און רפואות און ס׳האָט ניט געהאָלפן. דער פּריץ האָט זיך געקאָרטשעט פון שמערצן און ווייטאָג און האָט זיך קיין אָרט נישט געקענט געפינען. זיינע געשרייען און געוואָלדן זיינען געגאַנגען עד לב השמים. די הויף־מענטשן זיינען אַרומגעלאָפן צעטומלטע און דערשראָקענע און האָבן פאַרצווייפלט געזוכט אַן עצה צו לינדערן

זיינע שרעקלעכע ליידן. אָבער אומזיסט איז געווען זייער מי, זיי האָבן גאָרנישט געקענט אויפטאָן.

איינער פון די קאָזאַקן האָט אַרויסגעזאָגט זיין השערה, אַז ווערליק אים שיינט, ליידט דער פּריץ אַזוי שרעקלעך דערפאַר, וואָס די קאָזאַקן האָבן אַזוי גרויזאַם און מערדערלעך צעשלאָגן און צעבלוטיקט דעם אומשולדיקן יידן אין וואַלד, ווייל דער ייד האָט געמאַכט אויף אים אַן איינדרוק פון אַ געטלעכן מענטשן און דערפאַר האָט ער אים טאַקע נישט געשלאָגן, וואָרים ער האָט מורא געהאַט אים אָנרירן. דעריבער איז זיין עצה, אַז דער פּריץ זאָל אויסזוכן דעם יידן און ביי אים בעטן מחילה און זען צו פאַרגיטיקן די גרויסע עוולה, וואָס ס׳איז לגבי אים געטאָן געוואָרן, דאַן האָפט ער, אַז די ווייטאָגן און שמערצן וועלן פון אים אָפּטרעטן.

דער פּריץ האָט באַלד אַרויסגעגעבן אַ באַפעל אויסצוזוכן דעם יידן. די קאָזאַקן האָבן זיך פאַרשפּרייט איבערן וואַלד, זיי האָבן געזוכט און גענישטערט אומעטום, אָבער אָן שום רעזולטאַט, דעם יידן האָט מען נישט געפונען. דאַן האָט דער פּריץ געשיקט רופן דעם יידן זיין אַרענדאַר און האָט אים דערציילט וועגן אַלעס, וואָס ס׳האָט פּאַסירט. דער אַרענדאַר האָט דערקלערט דעם פּריץ, אַז דער ייד, וועמען זיי האָבן געטראָפן דאַוונען אין וואַלד, איז דער הייליקער מגיד ר׳ ליבער, וועלכער וווינט אינעם נאָענטן שטעטל און האָט אים געראַטן, אַז ער זאָל וואָס שנעלער אים איבערבעטן, ווייל אין קעגנפאַל שטייט זיין לעבן אין גרויס געפאַר. דער פּריץ האָט גלייך אַוועקגעשיקט צו ר׳ ליבערן און אים געבעטן, אַז ער זאָל אים מוחל זיין. ר׳ ליבער האָט געענטפערט, אַז ר׳איז גרייט אים מוחל זיין, נאָר מיט דעם באַדינג, אַז אויפן אָרט וואו ער האָט געדאַוונט אין וואַלד, זאָל דער פּריץ אויסבויען אַ בית־תפילה. דער פּריץ איז באַלד נאָכגעקומען זיין פאַרלאַנג און האָט אויסגעבויט אויפן אָנגעוויזענעם אָרט אַ גרויסע שול

און אויך אַ שיינעם פּאַלאַץ פאַר ר׳ ליבערן. ר׳ ליבער אַליין האָט אויסגעבויט נעבן דער שיל אַ גרויסן בית־המדרש פאַר אַ ישיבה און האָט געבעטן דעם פּריץ צו דערלויבן אויסהאַקן דעם וואַלד און פאַרקויפן פלעצער פאַר געביידעס. דער פּריץ האָט אויך די דאָזיקע ביטע דערפילט און אינגיכן זענען צוגעקומען פיל נייע הייזער און בנינים און אַז ר׳ לוי יצחק איז געוואָרן רב אין בערדיטשעוו, האָט ער נעבן דער שול אויך אויסגעבויט אַ קלויז. אַזוי אַז אַ, אַנק דעם הייליקן מגיד ר׳ ליבער ז״ל איז אויסגעבויט געוואָרן די גרויסע יידישע שטאָט בערדיטשעוו.

ר׳ ליבער ריכט אַפּ גלות

אויפן הייליקן מגיד ר׳ ליבער ז״ל פלעגט מען זאָגן, אַז ער האָט די מידה פון עניוות ווי משה רבנו, די מידה פון הכנסת־אורחים — ווי אברהם אבינו און די מידה פון סבלנות — ווי הלל הנשיא. ווייל ר׳ ליבער האָט געשמ׳ט פאַר אַ גרויסן ענו און פלעגט זייער שטאַרקט מדקדק זיין אין דער מצווה פון הכנסת־אורחים. אָן קיין אורח האָט ער זיך ניט געזעצט צום טיש אַפילו אין דערוואָכן, און שבת און יום־טוב פלעגן זיצן און עסן ביי זיין טיש צענדליקער אורחים און אָרימעלייט און די מצוה פון הכנסת־אורחים איז געווען ביי אים אַזוי שטאַרק באַליבט און הייליק און טייער, אַז ער האָט זי קיינעם נישט געטרויט. נאָר ער אַליין, בכבודו ובעצמו פלעגט זיך מתעסק זיין מיטן צוגרייטן עסן און טרינקען און דאָס אַלעס נויטיקע פאַר די אורחים. ער אַליין פלעגט זיי משמש זיין און מיט גרויס סבלנות פלעגט ער אויספאָלגן און נאָכקומען זייערע פאָדערונגען און פאַרלאַנגען.

איינמאָל, שבת־צו־נאַכט, נאָך הבדלה, איז ר׳ ליבער געזעסן צווישן זיינע חסידים און מקורבים און געשמועסט. פלוצים האָט ער זיך אַרויסגעכאַפּט און געזאָגט, אַז אויף יענער וועלט — האָפט ער — וועט ער מיט דער מצוה פון הכנסת־אורחים נישט פאַר־שעמט ווערן אַפילו פאַר אברהם אבינו. די דאָזיקע ווערטער האָט גלייך אויפגעכאַפּט דער שטן, ימח שמו, און האָט אויפגעהויבן

קעגן אים אַ שטאַרקן קיטרוג. „ס׳טייטש — האָט ער געליאַרמט — אַזוי רעדט אַן ענו? ס׳איז דאָך גאוה, ר״ל אַצינד זעט דאָך די גאַנצע וועלט באַשיינפּערלעך, אַז ער טוט די מצוה פון הכנסת־אורחים נאָר על מנת לקבל פּרס!״ און דער קיטרוג איז געווען אַזוי גרויס און אַזוי שטאַרק, אַז דער בית־דין של מעלה האָט נישט געפונען קיין אַנדער אויסוועג און האָט אַרויסגעטראָגן אַ פּסק־דין, אַז ר׳ ליבער זאָל דאָס יאָר נפטר ווערן.

דער דאָזיקער פּסק דין האָט געטראָפן ווי אַ דונער די צדיקי־עולם, באַזונדערס צווישן בעל־שמס גרויסע תלמידים. ר׳ ליבערס חברים. זיי זיינען אין גרויס איילעניש געקומען צולויפן צום כסא־הכבוד און זיך משתדל־געווען, אַז מ׳זאָל מבטל־מאַכן דעם גזר־דין, און נאָך פיל תפילות און תחנונים איז געבליבן, אַז מ׳זאָל אַראָפּשיקן צו ר׳ ליבערן אליהו הנביא אין געשטאַלט פון אַ שי־כורן וואַנדערער און ער זאָל פּרוּוון מיט אַלע מעגלעכקייטן אַריינ־ברענגען ר׳ ליבערן אין כעס און אויב ס׳וועט זיך אים איינגעבן, בלייבט דער פּסק־דין ווי געווען. נאָר אויב אָבער ר׳ ליבער באַ־זיצט אַזוי פיל סבלנות, אַז ער וועט אויסהאַלטן דעם נסיון, און וועט נישט קומען לידי כעס, ווערט דער פּסק־דין בטל און ער באַקומט אַ גרינגערן עונש.

איינמאָל, פרייטאָג פאַרנאַכט, ר׳ ליבער איז שוין געווען אָנ־געטאָן אין זיינע שבתדיקע קליידער און איז שוין געווען גרייט צו גיין אין וואַלד מקבל־שבת־זיין, ווי זיין שטייגער איז געווען, האָט זיך פּלוצים אויפגעפּראַלט די טיר און צו אים אין צימער איז אַריינגעפאַלן אַ ייד, אָנגעטאָן אין צעריסענע, שמוציקע קליי־דער, אין אַ פּאָר גראָבע, פאַרבלאָטיקטע שטיוול, אויפן קאָפּ האָט ער געטראָגן אַ צעריסן פאַרשמאָלצענעם היטל און מיט אַ קלוי־מעקל אויף דער פּלייצע. דער אויסזען איז געווען פון אַ שיכורן וואַנדערער, וואָס האָט געהאַלטן אין איין שאָקלען זיך. ס׳איז גע־ווען קענטיק, אַז ס׳איז אים שווער זיך האַלטן אויף די פיס. ר׳

ליבער איז אים גלייך געלאָפן אַנטקעגן און אים געגעבן „שלום",
אָבער דער אורח האָט אַפילו נישט געענטפערט און מאַכנדיק
משונהדיקע העוויות און ווילדע תנועות, האָט ער געליאַרעמט און
געפילדערט און געקוויטשעט מיט אַ קול פון אַ שיכור, שרייענדיק,
אַז ער זאָל אים געבן עסן, ווייל ער איז הונגעריק.

ר׳ ליבער האָט אים גיך דערלאַנגט אַ פלאַש מיט אַ פּאָר
פריש־געבאַקענע קוכן און אים געבעטן, ער זאָל דערווייל עפּעס
איבערכאַפּן און זאָל זיך צואיילן, ווייל ס׳איז שוין צייט צו גיין
מקבל־שבת־זיין און נאָכן דאַווענען וועלן זיי אַלע צוזאַמען עסן
די פרייטאָג־צונאַכטיקע סעודה.

דער אורח האָט אויף גיך אויסגעליידיקט די פלאַש משקה
און זי אַ שליידער־געטאָן צו דער ערד, זי צעבראָכן און איז אָנגע־
פאַלן אויף ר׳ ליבערן מיט זידלערייען און געשרייען, אַז ער וויל
נישט מקבל־שבת־זיין און וויל נישט וואַרטן, נאָר ער וויל שוין
עסן די פרייטאָג־צו־נאַכטיקע סעודה, אָבער ער וויל, אַז ער זאָל
זי אים אינגאַנצן אַוועקגעבן און גאָרנישט איבערלאָזן. ר׳ ליבער
האָט געענוי און פינקטלעך אויסגעפאָלגט זיין פאַרלאַנג און האָט
אים אַוועקגעגעבן די גאַנצע פרייטאָג־צו־נאַכטיקע סעודה. אָבער
דער מאָדנער אורח האָט זיך נאָך מיט דעם אַליין נישט באַנוגנט.
ער האָט שטרענג און חוצפהדיק אויפגעפאָדערט ר׳ ליבערן, אַז
ר׳זאָל אים אויך אַוועקגעבן די שבתדיקע סעודה און אויך די
מאכלים, וואָס מ׳האָט פאַרגרייט אויף שלוש־סעודות, און ר׳ ליבער
האָט מיט גרויס סבלנות און הכנעה נאָכגעגעבן אַלע זיינע פאָדע־
רונגען און פאַרלאַנגען.

פאַרענדיקנדיק מיט די אַלע סעודות, האָט דער אורח אויפ־
געפאָדערט ר׳ ליבערן, אַז ער זאָל אים געבן אַ פלאַץ אויף שלאָפן.
ר׳ ליבער האָט אים אָנגעוויזן אויף אַ בעט, אָבער דער אורח איז
אָנגעפאַלן אויף אים און געשריגן, אַז דאָס געלעגער געפעלט אים

נישט און מיט זיינע שמוציקע קליידער און פאַרבלאָטיקטע שטיוול האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן אויף ר׳ ליבערס בעט און איז איינגעשלאָפן.

נאָכן דאַוונען איז דער עולם זיך צונויפגעקומען צום „טיש״. ר׳ ליבער האָט געשיקט צונויפזאַמלען מאַכלים צווישן זיינע קרובים און שכנים. און ווי נאָר מ׳האָט זיך געזעצט פראַוונען די סעודה, איז דער אורח אַראָפּ פון בעט און האָט אויפגעהויבן אַ געפערלעכן טומל, ער האָט געליאַרעמט און געפילדערט, געשימפט און גע־זידלט, זיך געוואָרפן אויפן טיש, געכאַפּט פון די טעלער און נישט געלאָזט עמעצן עפּעס נעמען אין מויל אַריין. דער עולם האָט אים געוואָלט אַרויסוואַרפן אויפן גאַס, אָבער ר׳ ליבער האָט נישט גע־לאָזט. ער האָט געפּרוווט מיט אַלע מעגלעכקייטן אים איינצונעמען און באַרויקן, אָבער ס׳האָט נישט געהאָלפן. דער אורח האָט געהאַלטן אין איין בושעווען און ווילדעווען אַ גאַנצן שבת און פאַרשאַפט ר׳ ליבערן פיל צער און עגמת־נפש. און ר׳ ליבער האָט געדולדיק אַלעס איבערגעטראָגן און געשוויגן און נישט געוואָרן אין כעס.

נאָך הבדלה האָט דער אורח אָוועקגערופן ר׳ ליבערן אין אַ זייט און האָט אים אַנטדעקט, אַז ר׳איז אליהו הנביא. ער האָט אים דערציילט וועגן אַלעס, וואָס ס׳איז פאָרגעקומען און דערקלערט, אַז דערפאַר, וואָס ער איז נישט געווען קיין נזהר בלשונו, האָט ער געשטעלט זיין לעבן אין אַ גרויסער סכנה. דער בית־דין של מעלה האָט אַרויסגעטראָגן אַ פּסק־דין, אַז ער זאָל דאָס יאָר נפטר ווערן, נאָר אַדאַנק די שתדלנות פון זיינע חברים, די תלמידים פונעם בעל שם הקדוש, וועלכע האָבן מרעיש־עולמות געווען קעגן דעם דאָזיקן פּסק־דין, איז געבליבן, אַז ער, אליהו זאָל אַראָפּקומען צו אים פאַרשטעלט אַלס אַ שיכורער נע־ונדניק, און אויב אים, אליהון, וועט זיך איינגעבן אים אַריינברענגען אין כעס, בלייבט דער פּסק־דין אין קראַפט, דעריבער האָט ער זיך דעם שבת אַזוי מאָדנע ווילד אויפגעפירט, מיינענדיק אַזוי אַרום אים אין כעס

מאַכן. נאָר אַזוי ווי ער, ר׳ ליבער האָט געדולדיק אַלעס איבערגעטראָגן און איז נישט אין כעס געוואָרן, אַרויסווייזנדיק דערמיט זיין אמתע עניות, זיין גרויסע סבלנות און אַז ר׳איז מקיים די מצוה פון הכנסת־אורחים מיטן גאַנצן ריינעם האַרצן, ווערט דער גזר־דין בטל און דערפאַר, וואָס ער האָט געזינדיקט מיט זיינע רייד באַקומט ער אַ שטראָף פון אָפּריכטן אַ יאָר גלות.

אויסהערנדיק די דאָזיקע רייד, האָט ר׳ ליבער געשיקט רופן זיין שניידער און אים באַפוילן, אַז ער זאָל אים אויפנייען וואָנדערקליידער, ער האָט זיך פאַרגרייט כלי־גולה און אין איין פאַרטאָג, ווען דער עולם איז געווען פאַרזונקען אין טיפן שלאָף, האָט ער זיך אַרויסגעגנבעט פון שטוב און זיך געלאָזט אין וועג אַריין אָפּריכטן גלות און ערב שבת איז ער אָנגעקומען אין אַ שטאָט, וווּ קיינער האָט אים נישט געקענט.

אַרומוואַנדערנדיק אַ פּאָר שעה איבער די גאַסן פון דער פרעמדער שטאָט, האָט ער זיך קוים דערשלאָגן צום רבס שטוב, וווהין ער האָט געוואָלט אַריינגיין און בעטן, אַז מ׳זאָל אים דערלויבן דאָרטן שבת האַלטן. אָבער דאָ איז געשען מיט אים אַ מכשול: אַריינקומענדיק אין קיך זיך וואַשן די הענט, האָט ער צופעליק אָ שטויס געטאָן אַ טיש, אויף וועלכן ס׳זענען געווען אויסגעשטעלט די שבתדיקע מאכלים, דער טיש האָט זיך איבערגעקערט און די מאַכלים האָבן זיך צעשאָטן און צעגאָסן. די דינסטן זענען אויף אים אָנגעפאַלן מיט זלזולים און זידלערייען און ר׳ ליבער איז קוים מיטן לעבן אַנטלאָפן און זיך געלאָזט גיין צום פרנס חודש אַהיים. אפשר וועט ער פאַר אים אויסזוכן אַ פלאַץ, וווּ ער זאָל קענען שבת האַלטן, אָבער די פרוי פונעם פרנס־חודש איז געווען אַ גרויסע מרשעת און האָט אים ניט געלאָזט אַפילו איבערטרעטן די שוועל. ר׳ ליבער האָט אַליין געפרווט באַזוכן אייניקע בעלי־בתים און געבעטן, אַז זיי זאָלן אים דערלויבן שבת האַלטן ביי זיי, אָבער יעדער

איינער האָט געוואָרפן אויף אים אַן אומחן און האָט אים ניט גע־וואָלט אַריינלאָזן צו זיך אין הויז.

זעענדיק, אַז אין שטאָט וויל אים קיינער ניט נעמען אויף שבת, איז ר׳ ליבער אַוועקגעגאַנגען אויפן בית־הקברות. ער איז אַריינגעקומען צום קברות־מאַן אין שטוב און געפרעגט אויב ער וועט קענען דאָרטן שבת האַלטן. אין שטוב איז געווען בלויז די פרוי פונעם קברות־מאַן. זי האָט אים דערקלערט, אַז נישט קוקנדיק דערויף וואָס זיי זענען גרויסע אָרעמעלייט, וואָלט געווען ביי זיי אַ גרויסער פאַרגעניגן צו האָבן אַן אורח אויף שבת, אָבער דאָס מאָל איז אוממעגלעך, ווייל דעם שבת וועלן זיי אַליין נישט האָבן וואָס צו עסן, כאָטש זיי האָבן צוגעגרייט פיש און פלייש, אייער און שמאַלץ און אַלע נויטיקע זאַכן צום שבת, ס׳איז אָבער נישטאָ ווער ס׳זאָל אָפּקאָכן: איר מאַן איז נאָך גאַנץ־פרי אַוועקגעגאַנגען וועגן אַ וויכטיקער שליחות און האָט זיך ביז איצט נאָך נישט צו־ריקגעקערט און זי קען נישט אָפּטרעטן פון איר קראַנקן קינד. ר׳ ליבער האָט זיך אָנגעבאָטן אַכטונג צו געבן אויפן קינד און זי זאָל גיין אָפּקאָכן די שבתדיקע מאכלים. אָבער דאָס קינד האָט זיך צע־וויינט און נישט געוואָלט בלייבן מיט קיין פרעמדן מענטשן. דאַן האָט ר׳ ליבער פאָרגעשלאָגן, אַז ער וועט אָפּקאָכן די שבתדיקע מאַכלים און האָט זיך גלייך גענומען צו דער אַרבעט. נאָר אַזוי ווי ער איז קיין קעכער קיינמאָל נישט געווען, האָט ער צופיל אָנגע־הייצט דעם אויוון און האָט אַלעס פאַרברענט. און אַז די אָרעמע פרוי האָט דערזען, וואָס דער אורח האָט איר אָפּגעטאָן, האָט זי אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן געוויין, ווייל אויסער דעם, וואָס דער שאָדן איז געווען פאַר איר זייער גרויס, האָט זי אויך מורא געהאַט, אַז איר מאַן וועט זי באַשטראָפן דערפאַר, וואָס זי האָט זיך געלאָזט אָנרעדן פון אַן אָרעמען נע־ונדניק און האָט אים געטרויעט אָפּקאָכן די שבתדיקע מאַכלים.

ר׳ ליבער, נישט קענענדיק פאַרליידן דעם צער און עגמת־נפש

פון דער אָרעמער פרוי, איז אַנטלאָפן אויפן בית־הקברות און האָט זיך פאַרשטעקט צווישן די קברים. ער האָט שוין דאָרטן מקבל־שבת געווען און איבער אַ טרוקן שטיקל ברויט, וואָס ער האָט געפונען אין זיין קלומעקל, האָט ער קידוש געמאַכט און אָפּגעפּראַוועט דעם שבת. שבת־צונאַכט נאָך מעריב איז געקומען צו אים אליהו־הנביא און האָט אים געמאָלדן, אַז ער קאָן זיך שוין אומקערן אַהיים, ווייל ער איז שוין אָפּגעקומען פאַר זיין זינד, דער שבת ווערט אים פאַר־רעכנט פאַר אַ יאָר.

ר׳ ליבער איז אַריינגעקומען צום קברות־מאַן אין שטוב. ער האָט זיי באַצאָלט פאַרן שאָדן און זיי אויסגעזאָגט ווער ער איז און אַזוי ווי ער האָט זיי פאַרשאַפט צרות און עגמת־נפש דורך דעם, וואָס ער האָט אַריינגעלייגט צופיל האָלץ אין אויוון, האָט ער גע־עצהט דעם קברות־מאַן, אַז ער זאָל האַנדלען מיט האָלץ, און ביים געזעגענען זיך האָט ער אים אָנגעזאָגט, אַז ר׳זאָל נישט פאַרגעסן, אַז נאָך אַ שרפה ווערט מען רייך. דער קברות־מאַן האָט אויסגע־פאָלגט די עצה פון ר׳ ליבערן און האָט שטאַרק מצליח געווען און איז געוואָרן דער רייכסטער מענטש אין געגנט.

ר׳ וואָלף קוציס איז נכשל געוואָרן

ר׳ וואָלף קוציס, איינער פון די גרעסטע תלמידים פונעם בעל־שם הקדוש, האָט כל ימיו משתוקק געווען עולק זיין קיין ארץ־ישראל און זיך משתטח זיין אויף די קברים פון רבי שמעון בן יוחאי און פון די צפתער מקובלים און זיי מעורר זיין, אַז זיי זאָלן בעטן רחמים פאַרן פאָלק ישראל, וועלכעס געפינט זיך צווישן די אומות העולם ווי אַ שעפעלע צווישן וועלף און ווערט געפייניקט און געפּלאָגט, טאָג ווי נאַכט, אויף יעדן טריט און שריט. באַזונדערס האָט ער שטאַרק חשק געהאַט אָנצוקוקן מיט זיינע אייגענע אויגן דעם כותל המערבי און דאָרטן מתפלל זיין. ער האָט געהאָפט, אַז מיטן וועקן די גרויסע צדיקים פון זייערע קברים און מיט תפלה ביים כותל המערבי וועט זיך אים איינגעבן מקרב זיין דעם קץ און אַראָפּברענגען די גאולה און אויסלייזן דאָס פאָלק ישראל פון זיין שווערן און ביטערן גלות. און ווען ר׳איז שוין געווען גרייט צו דער נסיעה איז ער געקומען צום בעל־שם זיך געזעגענען און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים געבן אַ ברכה און אויך אַ קמיע וואָס זאָל אים דינען פאַר אַ שמירה איבערן לאַנגן און ווייטן וועג. אָבער דער בעל־שם האָט אים אויסגעמיטן און ניט געוואָלט געבן די ברכה און די קמיע. ר׳ וואָלף איז צו אים שטאַרק צוגעשטאַנען און דער בעל־שם האָט אים דערקלערט קלאָר און דייטלעך, אַז ארץ ישראל איז דער קודש הקדושים פונעם פאָלק ישראל און בכדי אַ מענטש זאָל קענען אַריינקומען אין קודש הקדושים דאַרף ער

פריער גוט מטהר זיין זיין גוף און מתקן זיין אַלע פגימות פון זיין נשמה און נאָכהער ווען ער פילט, אַז ר׳איז שוין זויבער, ריין ווי א מלאך אלקים קען ער אַריינקומען קיין ארץ ישראל. ר׳ וואָלף האָט גוט פאַרשטאַנען די הייליקע כוונה פונעם בעל־שם און האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים און האָט זיך אינגאַנצן אויסגעטון פון הבלי העולם־הזה און זיך מתדבק געווען אין די מידות פון הקדוש ברוך הוא, ער האָט זיך פאַרטיפט אין תורה ועבודה און עוסק געווען אין צדקה און אין מעשים טובים און ווען ער האָט זיך שוין געפילט געלייטערט און גערייניקט איז ער ווידער אַמאָל געקומען צום בעל־שם אים בעטן, אַז ער זאָל אים געבן די געזעגענונגס ברכה.

געקומען איז ער ראש חודש ניסן, ווייל ניסן איז דער חודש וואָס איז מער מסוגל צו גאולה, אין ניסן זענען די יידן אויסגעלייזט געוואָרן פון מצרים און לויט די רייד פון אונדזערע חז״ל, וועלן זיי אין ניסן אויך אויסגעלייזט ווערן פונעם איצטיקן גלות. אָבער צוקומען צום בעל־שם האָט ער ניט געקענט, ווייל פאַר פסח איז דער בעל־שם שטאַרק טרוד, ער איז עוסק בהלכות החג און נעמט קיינעם ניט אויף און ר׳ וואָלף האָט ניט געהאַט קיין אַנדער ברירה און האָט געמוזט בלייבן אויף פסח ביים בעל־שם.

פסח צום סדר האָט דער בעל־שם, זאָגנדיק די הגדה, זיך פלוצים געווענדט צו ר׳ וואָלפן און האָט אויסגעשריען הויך אויף אַ קול די ווערטער פון „הא לחמא״: לשנה הבאה בארעא דישראל״. ר׳ וואָלף האָט זיך שטאַרק דערפרייט, ער האָט געזען בחוש, אַז זיין לאַנג־יעריקער ווונש ווערט מקוים. דער בעל־שם איז מסכים צו זיין נסיעה און ר׳איז שוין ראוי אַריינצוקומען קיין ארץ־ישראל און ווירקלעך אחרון של פסח האָט דער בעל־שם אים אַריינגערופן צו זיך אין צימער און האָט אים געהייסן פאָרן לחיים ולשלום, ער האָט אים בלויז אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל שטאַרק זיין זהיר ונזהר אין זיינע רייד. באַזונדער אין זיין געבן אַן ענטפער אויף אַ פראַגע. ער האָט אים דערקלערט, אַז „ודע מה שתשוב״... הייסט ניט בלויז, אַז

מען דאַרף וויסן וואָס צו ענטפערן אַן אַפּיקורס, נאָר ודע מה שתשוב הייסט אויך, אַז מען דאַרף וויסן וואָס צו ענטפערן אויף יעדער פראַגע וואָס מען וועט פרעגן. ר׳ וואָלף האָט מיט גרויס אויפמערק־זאַמקייט אויסגעהערט די הייליקע ווערטער פונעם בעל־שם און באַלד נאָך פסח האָט ער מיט אַ שיף זיך געלאָזט אין וועג אַריין.

אָפּשווימענדיק אַ פּאָר וואָכן איבערן ים האָט די שיף זיך אָפּ־געשטעלט לעבן אַ פאַרוואָרפענעם אינדזל און דער קאַפּיטאַן האָט געמאָלדן די רייזנדע, אַז זיי וועלן זיך דאָ פאַרזאַמען צוויי שעה און ווער עס וויל קען דערווייל אַראָפּגיין און אָנקוקן דאָס אינדזל. ר׳ וואָלף איז אויך אַראָפּגעגאַנגען און איז אַריינגעקומען אין וואַלד וואָס ביים ברעג און האָט זיך דאָרטן מתבודד געווען און פאַרטיפנ־דיק זיך אין זיינע געדאַנקען, האָט ער ניט באַמערקט אַז די צייט איז שוין פאַרביי און ווען ער האָט זיך שוין צוריקגעקערט צום ברעג איז שוין די שיף געהאַט אָפּגעגאַנגען און ער איז געבליבן איינער אַליין איבערן אינדזל, אָבער ער האָט זיך ניט דערשראָקן, ער האָט געהאַט בטחון, אַז השם יתברך וועט אים ניט פאַרלאָזן און אזוי ווי ס׳איז געווען פרייטאָג, ערב שבת, איז ער צוריקגעגאַנגען אין וואַלד און האָט זיך גענומען גרייטן צו קבלת שבת. פּלוצים איז צו אים צוגעקומען אַ גרייז גרויער ייד מיט אַן הדרת פּנים פון אַ געטלעכן מענטשן. ר׳ וואָלף האָט אים דערציילט וואָס ס׳האָט מיט אים פּאַסירט און דער זקן האָט אים באַרואיקט, אַז אַלע צוויי טאָג גייען דאָ דורך שיפן אַהין און צוריק און ער וועט קענען אָפּפאָרן ווען און וווהין ער וועט נאָר וועלן און דערווייל האָט ער אים איינ־געלאַדן אויף שבת. ר׳ וואָלף איז מיט אים מיטגעגאַנגען. דער זקן האָט אים צוגעפירט צו אַ מקוה און האָט זיך אים געהייסן טובלען, דערנאָך זענען זיי אַריינגעקומען אין אַ שיינער שול ווו ס׳איז געווען פאַרזאַמלט אַ היפּשער עולם יידן, זיי האָבן מקבל שבת געווען און זענען אַריבערגעגאַנגען אין אַ גרויסן און שיינעם פּאַלאַץ, וואו עס זענען געשטאַנען געגרייט רייכע טישן מיט שבתדיקע מאַכלים. דער עולם האָט זיך אויסגעזעצט אַרום די טיש און דער זקן האָט

געמאַכט קידוש און מ׳האָט געפּראַוועט די פרייטאָג־צו־נאַכטיקע סעודה כיד המלך. מ׳האָט אויך געזאָגט תורה און געזונגען זמירות. אַזוי איז פאַריבער דער שבתדיקער טאָג. נאָכן דאַוונען בציבור האָט מען געפּראַוועט א שיינע סעודה מיט תורה זאָגן און מיט זמירות זינגען, צו שלוש סעודות האָט מען מכבד געווען ר׳ וואָלפן מיט תורה זאָגן און מיט בענטשן מזומן. און נאָך דער הבדלה האָט זיך דער עולם אויסגעזעצט אַרום די טישן און דער זקן האָט געפרעגט ר׳ וואָלפן ווי אַזוי ס׳לעבט זיך די יידן אין די גלות־לענדער און ר׳ וואָלף האָט געענטפערט: „געלויבט השם יתברך, ער איז אַן אָב רחום וחנון און פאַרלאָזט ניט זיין פאָלק ישראל״.

אויסהערנדיק דעם דאָזיקן ענטפער האָט דער זקן אַרויסגע־לאָזט אַ טיפן זיפץ און איז באַלד פאַרשוואונדן און האָט זיך שוין מער די גאַנצע צייט ניט באַוויזן. ר׳ וואָלף האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז ער האָט פּוגם געווען מיט זיין ענטפער און אָנשטאָט ער זאָל פאַרזעצן זיין רייזע קיין ארץ־ישראל האָט ער זיך צוריקגעקערט אַהיים און האָט איבערגעגעבן דעם בעל־שם וועגן אַלעס וואָס עס האָט מיט אים פּאַסירט. דער בעל־שם האָט אים געזאָגט, אַז ער האָט שלעכט געענטפערט, מיט זיין ענטפער האָט ער מעכב געווען די גאולה. ער האָט אים דערציילט, אַז דער זקן, וואָס ער האָט גע־זען, איז אברהם אבינו און דער אַנדערער עולם זענען די אָבות יצחק און יעקב און די ראשי השבטים. ער האָט אים אויך דער־ציילט, אַז פאַר פּסח האָבן זיי זיך פאַרזאַמלט פאַרן כסא הכבוד און האָבן געליאַרעמט און געשטורעמט, אַז דער רבונו של עולם זאָל זיך שוין מרחם זיין אויף זיין פאָלק ישראל און זיי אויסלייזן פונעם ביטערן גלות און דער רבונו של עולם האָט געענטפערט, אַז עוד לא בא מועד, ס׳איז נאָך נישט געקומען די צייט, אָבער זיי האָבן ניט אָפּגעלאָזט, זיי האָבן געטענהט און אָנגעוויזן, אַז די לאַגע פון די יידן צווישן די פעלקער איז אומדערטרעגלעך און זיי קענען שוין מער ניט וואַרטן, יעדער טאָג שמעקט מיט סכנה, דאַן איז געבליבן, אַזוי ווי ער, ר׳ וואָלף, פאָרט קיין ארץ־ישראל, זאָל מען אים פרעגן

און אויב ער וועט זאָגן, אַז די לאַגע פון די יידן אין גלות איז טאַקע אַזוי געפערלעך אַז זיי קענען שוין מער ניט וואַרטן זאָל מען גלייך אַראָפּברענגען די גאולה, נאָר טאָמער וועט ער זאָגן, אַז ס׳איז ניט מסוכן, די יידן לעבן זיך ווי אַזוי ס׳איז ניט איז דורך, זאָל מען די גאולה אָפּלייגן ביז די צייט וועט קומען. און אַזוי ווי ער האָט געזאָגט אין זיין ענטפער, אַז השם יתברך פאַרלאָזט זיי ניט, האָט ער אנערקענט אַז זיי קענען נאָך וואַרטן, איז געבליבן אַז מען זאָל מעכב זיין די גאולה.

ר׳ וואָלף האָט זיך געפילט שטאַרק דערשלאָגן פונעם דאָזיקן מכשול און מיט גרויס התלהבות האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט קיין ארץ־ישראל זיך משתטח זיין אויף די קברים פון די גרויסע צדי־קים און זיי בעטן, אַז זיי זאָל אים העלפן פאַרריכטן דאָס וואָס ער האָט קאַליע געמאַכט מיט זיין ענטפער.

דער צדיק ר׳ פנחס קאָריצער ז״ל

דער הייליקער צדיק ר׳ פנחס קאָריצער ז״ל איז געווען אַ תלמיד פונעם בעל־שם הקדוש, ר׳איז געווען אַ גרויסער גאון, אַ חריף ובקי אין נגלה און אין נסתר. אויסער דעם האָט ער געשמט פאַר אַ קדוש וטהור, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין ריינקייט און הייליקייט. אין דער חסידישער ליטעראַטור געפינען זיך אַ סך מאמרים זיינע. באַזונדערס זענען באַוווסט זיינע ספרים „מדרש פנחס" און „לקוטי שושנים". יודעי חן זאָגן, אַז זיינע ספרים זענען געשריבן געוואָרן בקדושה ובטהרה און באַזיצן אַ געטלעכע קראַפט וואָס דרינגט אַריין אין די טיפעניש פונעם מענטשנס נשמה און איז אים מעורר צו תורה און עבודה. חסידים דערציילן, אַז די שכינה פלעגט אַרויסרעדן פון זיין האַלדז און זיינע מאַמרים זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרן דורך רוח הקודש. איבערהויפט האָט ר׳ פנחס געשמט מיט זיינע יחודים און דבקות. בעתן דאַוונען פלעגט זיך מתדבק זיין מיטן בורא עולם ביז יציאת נשמה. מען פלעגט ניט באַמערקן אויף אים קיין שום באַוועגונג, קיין ריר מיט קיין אבר און ס׳האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די נשמה געפינט זיך ניט אין גוף.

וועגן דער געטלעכער הייליקייט פון ר׳ פנחס קאָריצער איז אַרומגעגאַנגען אין דער חסידישער וועלט פאָלגנדע מעשה: זיין תלמיד דער שעפיטאָווקער רב ר׳ יעקב שמשון ז״ל איז געווען אין ארץ־ישראל. איינמאָל, בין מנחה למעריב איז ער געזעסן מיט זיינע

תלמידים און געלערנט, פלוצים איז אים באַפאַלן אַ שלאָף און אין חלום האָט ער געזען, אַז די שכינה כביכול שטייט פאַר אים אָנגעטאָן אין אַ זאַק און וויינט און קלאָגט אויף איר „מאַן" וואָס איז נפטר געוואָרן. דער שעפּיטאָווקער רב האָט זיך מיט גרויס שרעק אויפגעכאַפּט פון שלאָף, האָט זיך אויף גיך אָפּגעגאָסן נעגל־וואַסער און געמאַכט די ברכה, ברוך דיין אמת און געהייסן זיינע תלמידים, אַז זיי זאָלן רייסן קריעה און זיך זעצן „שבעה" ווייל ר' פנחס קאָריצער איז נסתלק געוואָרן. אין אַ קורץ שטיקל צייט אַרום איז אָנגעקומען צו זיי די טרויעריקע ידיעה, אַז דער הייליקער צדיק ר' פנחס קאָריצער איז ווירקלעך נסתלק געוואָרן אין יענעם טאָג און אין יענער שעה.

ר' פנחס קאָריצער איז געווען זייער אַ גוטהאַרציקער, אַ גרויסער רחמן און אַן אמתער אוהב ישראל און אַז ער האָט פאַר עמעצן מתפלל געווען האָט ער ניט גערוט, ער האָט אָנגעווענדט אַלע זיינע כוחות און זיך באַנוצט מיט אַלע מיטלען, אַז זיין תפילה זאָל פועל זיין און יענער זאָל געהאָלפן ווערן. איינמאָל איז געקומען צו אים אַ יונגערמאַן, אַ חולה מסוכן, וועלכער איז געווען שטאַרק שלאַף אויף די לונגען און מיט טרערן אין די אויגן האָט ער אים געבעטן, אַז ער זאָל זיך מרחם זיין אויף זיינע יונגע יאָרן און אויף זיין אומגליקלעכער פרוי מיט זייערע פיר פּיצלעך קינדער און ער זאָל מתפלל זיין פאַר אים, אַז השי"ת זאָל אים צושיקן אַ רפואה שלימה צו זיין שווערער קראַנקהייט.

דער אומגליקלעכער יונגערמאַן איז שוין געהאַט אויסגעווען ביי פיל גרויסע דאָקטוירים און זיי האָבן נישט געקענט געפינען קיין רפואה פאַר אים, ער איז שוין אויך אויסגעווען ביי די גרעסטע צדיקים און רביים און זיי האָבן ניט געקענט געפינען קיין הילף פאַר אים און צולעצט איז ער אויך אָנגעקומען קיין קאָריץ צו ר' פנחסן.

ר' פנחס איז געווען שטאַרק גערירט פונעם יונגערמאַנס גרויסן

אומגליק און מיט ברענענדיקער התלהבות און דבקות האָט ער גע־
נומען מתפלל זיין פאַר אים און האָט ניט גערוט ביז ס'איז אים
געלונגען אויסצופועלן אַ רפואה צו זיין שווערער שלאָפקייט.

די תלמידים זי האָבן זיך שטאַרק געוואונדערט און האָבן
אים געפרעגט, פאַרוואָס האָט זיך די איבעריקע צדיקים און רביים
ניט איינגעגעבן אויסצובעטן אַ רפואה פאַרן קראַנקן יונגעמאַן און
ער, ר' פנחס האָט יאָ געקענט פועלן אַז ר'זאָל געזונט ווערן? און
ר' פנחס האָט זיי דערקלערט אַז די אַלע צדיקים און רביים צו וועל־
כע דער חולה מסוכן האָט זיך געווענדט זענען געגאַנגען זוכן
פאַר אים אַ רפואה אין שער הרפואות, אָבער שער הרפואות איז
געווען שטאַרק פאַרזיגלט און פאַרשלאָסן און ס'איז אוממעגלעך גע־
ווען זיך אַריינצובאַקומען אַהינצו, האָבן די צדיקים גערעכנט, אַז
מסתמא איז נגזר געוואָרן מן השמים, אַז דער חולה זאָל קיין רפואה
ניט האָבן און זיי האָבן זיך גלייך מיאש געווען פון צו קענען עפּעס
אויפטאָן פאַר אים און ער, ר' פנחס, האָט לכתחילה אויך אַזוי גע־
טאָן, ער איז אויך געגאַנגען זוכן פאַר קראַנקן א רפואה אינעם
שער הרפואות, אָבער אַז ער האָט געטראָפן דעם שער הרפואות
פאַרשלאָסן האָט ער זיך ניט מיאש געווען נאָר ער האָט געזוכט
אַנדערע מיטלען אויף צו העלפן דעם אומגליקלעכן חולה, און ס'איז
אים איינגעפאַלן פּרווון פאַרזאָרגן דעם חולה מיט פּרנסה און ר'איז
געגאַנגען צום שער הפרנסה וועלכן ער האָט צו זיין גרויסער פרייד
געפונען אָפן און ניט טראַכטנדיק קיין סך האָט ער אָנגענומען פולע
הויפנס מיט פּרנסה פאַרן קראַנקן און דערנאָך האָט ער זיך גענו־
מען אויסטענהען מיטן רבונו של עולם און געפרעגט, אין תלמוד
ווערט געבראַכט: „מזוני למאן יהיב לחיי הוא דיהיב", אַז דער
רבונו של עולם גיט אַ מענטשן פּרנסה איז דאָס צוליב דעם אַז ער
זאָל לעבן און אויב ער האָט דעם קראַנקן יונגנמאַן פאַרזאָרגט מיט
פּרנסה איז דאָס אַ סימן, אַז ער דאַרף לעבן און ניט שטאַרבן און
ווי אַזוי וועט ער קענען לעבן מיט אַזאַ געפערלעכער קראַנקהייט?

דער רבונו של עולם האָט אָנערקענט ר׳ פּנחסעס טענה פאַר אַ גע־רעכטע און האָט געגעבן דעם חולה אַ רפואה שלימה.

ר׳ פּנחס קאָריצער פלעגט זיך מפרנס זיין פונעם „מעמד״ וואָס זיינע חסידים פלעגן אים צאָלן. יעדעס יאָר פלעגט ר׳ פּנחס אַליין צונויפשטעלן אַ רשימה פון זיינע רייכע און פאַרמעגלעכע חסידים און זיינע גבאים פלעגן אַרומפאָרן איבער די פאַרשידענע שטעט און שטעטלעך ווו די חסידים האָבן געוווינט און איינגעמאָנט דעם מעמד פאַרן צדיקס הויף.

אין יאָר, צונויפשטעלנדיק די רשימה, האָט ר׳ פּנחס דורכגע־לאָזן איינעם פון זיינע אָנגעזעענסטע חסידים, אַ באַוווסטער גביר וועלכער פלעגט יעדעס יאָר ביישטייערן מיט אַ גרויסע סומע פאַר מעמד און אויף זיין פּלאַץ האָט ער אַריינגעשטעלט זיין זון. די גבאים האָט עס שטאַרק געוווּנדערט, אָבער קיינער האָט געוואַגט צו פרעגן וואָס ער טוט. אָנקומענדיק אין דער שטאָט ווו דער גביר האָט געוווינט זענען די גבאים געוווּיר געוואָרן, אַז דער נגיד איז נישט לאַנג געשטאָרבן און זיין פאַרמעגן האָט געירשנט זיין זון וועלן דער צדיק האָט אַריינגעשטעלט אין דער רשימה, דאַן איז שוין פאַר די גבאים קלאָר געוואָרן פאַר וואָס ר׳ פּנחס האָט אַזוי געטאָן. אין אַ פּאָר יאָר אַרום האָבן די גבאים באַמערקט אַז אויך דער זון איז שוין מער נישטאָ אין דער רשימה. זיי האָבן זיך שטאַרק דערשראָקן, ווייל זיי האָבן גערעכנט אַז אויך דער זון איז שוין טויט. נאָר אַז זיי זענען אָנגעקומען אין דער שטאָט ווו ער האָט געוווינט, האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז ער לעבט און איז געזונט, ר׳איז נאָר אַראָפּ פון דרך הישר, ווייל קומענדיק אין באַרירונג מיט פאַרשידענע פּריצים און שררות, צוליב די רייכע מסחרים וואָס זיין פאָטער האָט אים איבערגעלאָזט, האָט דער יונגער זון איבערגענו־מען זייער לעבנס־שטייגער און האָט זיך גענומען פירן פונקט ווי זיי, ער האָט געגעסן טרפות, מחלל שבת געווען, פאַרבראַכט צוזאַ־מען מיט זיי אין הוללות און אין שכרות און האָט זיך דערווייטערט

פון יידן און יידישקייט. איניקע יאָר זענען פאַריבער און די גבאים האָבן ווידער באַמערקט דעם זון פיגורירן אין דער רשימה. זיי האָבן זיך שטאַרק געוווּנדערט, אָבער זיי האָבן גאָר ניט געפרעגט. קומענדיק צום זון אַהיים האָט ער זיי זייער פריינטלעך אויפגענומען און געגעבן אַ גרויסע סומע געלט פאַר מעמד. ער האָט זיי אויך דערציילט וואָס ס'איז מיט אים פאָרגעקומען. געפינענדיק זיך אויף אַ באַל ווו ער האָט פאַרבראַכט צוזאַמען מיט יונגע פריצים און זייערע פרויען האָט ער זיך שטאַרק אָנגעשיכורט און איינגעשלאָפן. פלוצים האָט ער דערפילט ווי צוויי מענטשן האָבן אים אָנגענומען און אַוועקגעטראָגן פאַרן בית דין של מעלה און אַ מלאך אַ קטיגור איז אָנגעקומען און גענומען אויסרעכענען אַלע חטאים און עברות וואָס ר'איז באַגאַנגען זינט זיין פאָטער איז געשטאָרבן און דער בית דין של מעלה האָט אַרויסגעטראָגן אַ פסק דין אַז ר'זאָל דאָס יאָר שטאַרבן. ער האָט גענומען וויינען און בעטן, אַז מ'זאָל אויף אים רחמנות האָבן און שענקען דאָס לעבן, אָבער קיינער האָט ניט געלייגט קיין אַכט אויף זיין געוויין און געבעט. פלוצים איז אָנגעקומען דער הייליקער צדיק ר' פנחס קאָריצער און האָט זיך אָנגערופן, אַז מ'זאָל פרווון דאָס מאָל אים מוחל זיין נאָר מיטן תנאַי, אַז ר'זאָל פאַרלאָזן זיין שלעכטן וועג און זאָל תשובה טאָן און זאָל צוריק ווערן אַ געטרייער און איבערגעגעבענער ייד בלב ונפש און דער בית דין האָט געטאָן אַזוי ווי ר' פנחס האָט געהייסן און אויפכאַפנדיק זיך פון שלאָף איז ער אַוועק אויף גיך אַהיים און זיך צוריקגעקערט צו יידישקייט מיטן גאַנצן האַרצן...

די אַנטפּלעקונג פון ר׳ אלימלך ליזענסקער

דער רבי ר׳ אלימלך פון ליזענסק, דער מחבר פונעם ספר „נועם אלימלך״ איז געווען איינער פון די גרעסטע תלמידים פונעם מעזריטשער מגיד ר׳ דוב בער זצ״ל און נאָכן מגידס טויט זענען זיינע תלמידים איבערגעגאַנגען צו ר׳ אלימלכן און האָבן ביי אים געלערנט תורה און חסידות.

ר׳ אלימלך האָט געשמט פאַר אַ גרויסן ענו און וועגן זיין באַשיידנקייט און אומגעהייערער עניוות זענען אַרומגעגאַנגען צווישן פאָלק פאַרשידענע לעגענדעס. מ׳דערציילט, אַז דער לאַדיר רב, ר׳ שניאור זלמן, דער בעל התניא, איז אַמאָל אַריינגעקומען צו אַ רב אַ מתנגד אין שטוב און דאָרטן האָט ער געטראָפן ליגן אונטער אַ באַנק ר׳ אלימלכס ספר דעם „נועם אלימלך״. ר׳ שניאור זלמן איז שטאַרק אויפגעבראַכט געוואָרן און האָט זיך צעשריגן אויפן רב, דעם מתנגד, פאַר וואָס ער האַלט אַזאַ הייליקן ספר אונטער דער באַנק. דער רב, דער מתנגד, האָט אים געפרעגט, מיט אַ טאָן פון ביטול און חוזק, פאַר וואָס ער מאַכט אַזאַ ליאַרעם, ווער איז אַזוינס דער מחבר פונעם ספר?! און ר׳ שניאור זלמן האָט אים אָפּ־געענטפערט, אַז ווער דער מחבר זיינער איז, דאַרף ער נישט. וויסן, ס׳וועט זיין גענוג, ווען ער וועט אים זאָגן, אַז ווען ער זאָל דעם מחבר אַליין אַוועקלייגן אונטער דער באַנק, וואָלט ער אויך געש־

וויגן... פונקט ווי דער ספר שווייגט. אַזוי ווייט האָט דערגרייכט זיין ענַיוות.

ר׳ אלימלך האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ חוטא ופושע און האָט שטענדיק געזוכט אַ תיקון אויף זיינע זינד. ער פלעגט זאָגן, אַז אַ מענטש דאַרף תשובה־טאָן ביז דער ערשטער עברה, אַפילו אויף די עברות, וואָס ער האָט עובר געווען, ווען ר׳איז געווען אַ זויג־קינד און דערפאַר פלעגט ער זיך אָנטאָן שרעקלעכע ענויים און סגיפים. ער פלעגט פאַסטן הפסקות, זיך טובלען אין געפרוירענע מקוהס, זיך שמייסן מיט קראָפּיווע און שטעכיקע גראָזן און זיצן צווישן מוראַש־קעס, כדי זיי זאָלן בייסן זיין לייב און פלעגט נאָך זאָגן, אַז ר׳איז אַזוי זינדיק, אַז ר׳איז נישט ראוי, אַז די מוראַשקעס זאָלן אים עסן. און איידער ער איז נתגלה געוואָרן, האָט ער גענומען אויף זיך אָפּריכטן גלות. ער האָט אַרומגעוואַנדערט פון שטאָט צו שטאָט און פון דאָרף צו דאָרף, און ווו ער האָט געטאָגט האָט ער נישט גענעכטיקט. ר׳איז אַרומגעגאַנגען שרעקלעך אָרעם געקליידט, ער האָט געטראָגן אַ צעריסענע קאַפּאָטע, אַרומגענומען מיט אַ שטרוי־ענעם גאַרטל, אַ פּאָר גראָבע, פאַרבלאָטיקטע שטיוול און אַ פּאַר־שמאָלצענעם היטל; דער האַלדז איז ביי אים געווען אַרומגעבונדן מיט אַ שמוציקער פאַטשיילע און אויף דער פּלייצע האָט ער גע־טראָגן אַ קלימערל. ער איז געווען שטאַרק אָפּגעלאָזן און באַוואַקסן און האָט אויסגעזען ווי אַן אָרעמאַן, אַ שנאָרער, וואָס גייט אַרום איבער די הייזער. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז מיט אַזאַ הילוך און הלבשה האָט קיינער אויף אים קיין אַכט נישט געלייגט.

איינמאָל, איז ר׳ אלימלך אָנגעקומען אין זיין וואַנדער־וועג, אין דער שטאָט זאַרנאָווצע. ער האָט אָפּריער גוט באַטראַכט די שטאָט און דערנאָך האָט ער זיך געלאָזט גיין צום פּרנס חודש אַהיים, גאַר־נישט ווי זיין שטייגער איז געווען. אַריינקומענדיק צום פּרנס חודש אין שטוב, האָט ער ביי אים געבעטן אַ דערלויבעניש צו זאָגן אַ דרשה אין בית המדרש בין מנחה למעריב. דער פּרנס חודש האָט

אים אָפּגעמאָסטן מיט זיינע בליקן, און זעענדיק זיין מאָדנעם הילוך און משונהדיקע הלבשה, וועלכע האָבן אים געגעבן אַן אויסזען פון אַ פאַרגרעבטן שנאָרער און אַ פּשוטן עם־הארץ, האָט ער גערעכנט, אַז ר׳איז ניט ביים קלאָרן פאַרשטאַנד, און האָט אים באַפוילן, אַז ער זאָל גלייך פאַרלאָזן זיין הויז. אָבער ר׳ אלימלך האָט נישט גע־וואָלט אָפּטרעטן, ער איז צו אים צוגעשטאַנען, אַז ער זאָל אים נאָר געבן רשות צו האַלטן די דרשה, אַנדערש האָט ער נישט געוואָלט גיין. ביז עס האָט געפּלאַצט דער געדולד ביים פּרנס חודש און אַ שטאַרק אויפגערעגטער, האָט ער אים אָנגענומען פאַר דער פּלייצע און אַרויסגעוואָרפן אויפן גאַס.

דער פּרנס חודש האָט געהאַט אַ זון, אַ בן־יחיד, אַ גאַטס־פאַרכ־טיקער און געלערנטער בחור, וועלכער האָט זיך אויסגעצייכנט מיט די שיינע מידות פון רחמנות און גוט־האַרציקייט, און זעענדיק וואָס זיין פאָטער האָט געטאָן דעם אָרימען נע־ונדניק, האָט עס אים פאַרקלעמט ביים האַרצן און ר׳האָט גענומען בעטן זיין פאָטער, אַז ער זאָל אים דערלויבן זאָגן די דרשה. אויב ער נעמט זיך אונטער — האָט דער נאָבעלער בחור געטענהט — איז אַ סימן, אַז ער קען. און וועמען אַרט עס, אַז אַן אָרימער וואַנדערער וועט פאַרדינען עט־לעכע פּרוטות. דער פּרנס חודש האָט נישט געקענט אָפּזאָגן די בי־טע פון זיין בן־יחיד, און האָט געגעבן זיין הסכמה, אַז דער אָרעמאַן זאָל האַלטן די דרשה. דער בחור האָט צוריקגערופן דעם נע־ונדניק און דער פּרנס חודש האָט אים געגעבן אַ קוויטל צום שמש, אַז ער זאָל צונויפרופן די איינוווינער פון שטאָט אין בית־המדרש אַריין צו דער דרשה. דער שמש האָט גענומען זיין גראָבן שטעקן און איז געגאַנגען מבית לבית און געמאָלדן, אַז בין מנחה למעריב וועט אַ בעל דרשן האַלטן אַ וווּנדערלעכע דרשה אין בית־מדרש און אַ גרויסער עולם האָט זיך צונויפגעזאַמלט הערן די דרשה.

ר׳ אלימלך איז אַרויפגעגאַנגען אויף דערבימה און האָט געשוויגן. ער האָט זיך גוט אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטן און האָט ווידער גע־

שוויגן. דערנאָך האָט ער געזומען שמעקן מיט דער נאָז און אָנגעהויבן וואָרפן בליקן צווישן עולם, ווי ער וואָלט עמעצן געזוכט. דער עולם האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג, צוזעענדיק זיינע משונהדיקע תנועות און העויות. דער פרנס־חודש האָט אים געפרעגט, וואָס ער שמעקט מיט דער נאָז און וועמען ער זוכט? און ר׳ אלימלך האָט געענטפערט, אַז ער פילט אַ ריח פון אַ שווערער זינד פון הבא על אשת איש ר״ל און ער זוכט דעם חוטא. אפשר איז ער פאַראַן צווישן עולם. דער עולם איז שטאַרק אויפגעקאָכט געוואָרן פונעם מיאוסן בלבול, און האָט זיך געוואָרפן אים שלאָגן. ר׳ אלימלך איז אויף גיך אַרויס פונעם בית־המדרש און זיך געלאָזט לויפן, און דער אויפגערעגטער עולם נאָך אים. ר׳ אלימלך איז געלאָפן דורך זייטיקע געסלעך און איז אַריין אין אַ שפייכלער פון שטרוי און דער עולם נאָך אים און דאָרטן האָבן זיי געטראָפן דעם שוחט פון שטאָט מיט אַן אשת־איש. דאַן האָבן זיי פאַרשטאַנען, אַז דער אָרעמער נע־ונדניק איז אַ גרויסער צדיק. זיי זיינען געפאַלן צו זיינע פיס און אים געבעטן, אַז ער זאָל זיי מוחל זיין. זיי האָבן אים אויך געבעטן, אַז ער זאָל זיך צוריקקערן מיט זיי אין שטאָט אַריין, וועלן זיי אים אויפנעמען מיט גרויס כבוד, ווי ס׳פּאַסט און עס קומט אַזאַ גרויסן צדיק, ווי ער איז, אָבער ר׳ אלימלך האָט ניט געוואָלט און האָט זיך געלאָזט ווייטער גיין אָפּריכטן גלות. אַ טייל פונעם עולם האָבן אים ניט אָפּגעלאָזט, זענען צו אים צוגעשטאַנען און מיט אים מיטגעגאַנגען, און אומעטום, וווהין זיי זענען אָנגעקומען, האָבן זיי דערציילט וועגן גרויסן מופת, וואָס דער אָרעמער וואַנדערער האָט באַוויזן ביי זיי אין שטאָט און אין יעדן אָרט זענען צו אים צוגעשטאַנען נייע חסידים ביז ס׳האָט זיך אַרום אים צונויפגעקליבן אַ גרויסער עולם חסידים, און ר׳ אלימלך האָט זיך שוין מער נישט געקענט אויסבאַהאַלטן פאַר זיי און האָט זיך מודה געווען, אַז ר׳איז ר׳ אלימלך פון ליזענסק, איינער פון די גרעסטע תלמידים פונעם מעזריטשער מגיד און אַזוי אַרום איז ר׳ אלימלך נתגלה געוואָרן.

צווישען די חסידים, וועלכע זענען צוגעשטאַנען צו ר׳ אלימלכן און ניט געוואָלט פון אים אָפּטרעטן, איז אויך געווען דער פּרנס חודש, ער האָט געוואָלט פון אים אַרויסבאַקומען אַ מחילה דערפאַר וואָס ער האָט אים באַליידיקט און אַרויסגעוואָרפן פון זיין שטוב. אָבער ר׳ אלימלך האָט זיך אָפּגעהאַלטן מיט געבן אים די מחילה און דער פּרנס חודש איז דערווייל פאַרבליבן ביי ר׳ אלימלכן אין הויז פאַר אַ משמש.

איינמאָל האָט ר׳ אלימלך באַפוילן דעם פּרנס חודש, אַז ער זאָל אים אַריינברענגען אַ גלאָז טיי. אַריינקומענדיק מיט דער טיי, איז ר׳ אלימלך געזעסן און האָט געשמועסט מיט איינעם אַ זקן, און דערזעענדיק דעם זקן, איז דער פּרנס חודש באַפאַלן אַ גרויסע שרעק. ס׳האָט אים גענומען ציטערן הענט און פיס און די גלאָז טיי איז אַראָפּגעפאַלן און צעבראָכן געוואָרן. ווען ער האָט געבראַכט אַן אַנדער גלאָז טיי, האָט אים ר׳ אלימלך געפרעגט פאַרוואָס ער האָט צעבראָכן די גלאָז. דער פּרנס חודש האָט זיך פאַרענטפערט, אַז ער האָט זיך דערשראָקן פאַרן זקן און פון גרויס שרעק האָט זיך די גלאָז אַרויסגעלאָזט פון זיינע הענט און צעבראָכן געוואָרן. ר׳ אלימלך האָט אויסגעשריגן: ווי איז צום קינד, וואָס קען נישט קוקן דעם טאַטן אין פּנים אַריין! דער זקן איז דאָך געווען אַברהם אבינו. און ר׳האָט זיך אָנגערופן צום פּרנס חודש, אַז דאָס האָט ער געהאַט אַן עונש פאַר דער באַליידיקונג וואָס ער האָט אים אָנגעטאָן און אַרויסגעוואָרפן פון זיין שטוב. איצט האָט ער אים געהייסן פאָרן אַהיים, ווייל גאָט האָט אים שוין מוחל געווען. נאָר מהיום והלאה זאָל ער זיין נזהר בכבודו של כל אדם און זאָל נישט מבזה זיין אפילו קיין אָרעמאַן.

ליזענסקער מגיד גרייט זיך צו די ימים נוראים

ווי נאָר ס׳איז אָנגעקומען דער חודש אלול פלעגט דער הייליקער מגיד ר׳ אלימלך פון ליזענסק זיך פאַרשפאַרן ביי זיך אין צימער און געפּראַוועט התבודדות. ער פלעגט זיך פאַרטיפן אין עבודת הבורא און ביז נאָך יום כפור האָט ער קיינעם ניט אויפגענומען. ער פלעגט אפילו קיין קוויטלעך ניט נעמען סיידן ס׳האָט זיך געהאַנדלט וועגן זייער אַן ערנסטן ענין, וועגן פּיקוח נפש און אַלע חסידים האָבן געוווּסט, אַז פון ראש חודש אלול ביז מוצאי יום כפור איז דער רבי טרוד און מ׳טאָר אים ניט שטערן.

אין יענער צייט האָט ביי איינעם פון זיינע ערשטע מקורבים געטראָפן אַ גרויסער אומגליק. דער דאָזיקער מקורב איז געווען זייער אַ רייכער מענטש און אַ לאַנגע צייט איז ער געווען אַ חשוך בנים ל״ע. אַלע יאָר פלעגט ער פאָרן צום מגיד און געגעבן גרויסע פּדיונות און געוויינט און געבעטן, אַז ער זאָל זיך איבער אים מרחם זיין און מזכה זיין מיט אַ זרע של קימא און דער מגיד פלעגט זיך פון אים אַרויסדרייען און אַלע מאָל האָט ער אים מדחה געווען מיט אַן אַנדער תירוץ. און איינמאָל האָט דער מגיד שוין מער ניט געקענט צוזען זיין צער און האָט אים געגעבן זיין ברכה און אין אַ יאָר אַרום האָט אים די פרוי זיינע געבוירן אַ בן זכר. דער מקורב איז געווען מלא שמחה, צו זיין גליק איז גאָר קיין גרעניץ ניט געווען. ער האָט דאָס קינד אָפּגעהיט ווי דאָס אויג אין קאָפּ. ער האָט

שטאַרק אַכטונג געגעבן אַז ס׳זאָל אים גאָר ניט פעלן. ער האָט אים געלערנט ביי די בעסטע מלמדים און האָט א״ם מגדל געווען לתורה ולמעשים טובים.

אינעם טאָג פון זיין בר־מצוה, ער איז אויסגעפאַלן פונקט ראש חודש אלול, האָט ער געמאַכט אַ גרויסן יום טוב, ער האָט איינגע־לאַדן אַלע איינוווינער פון שטאָט און האָט אויך געפראַוועט אַ סעודת עניים כיד המלך און געטיילט נדבות און צדקה מיט דער ברייטער האַנט און האָט זיך שטאַרק משמח געווען. און אין מיטן דער שמחה איז געשען דער אומגליק, ווי נאָר דער בר־מצוה בחור האָט זיך אויפגעשטעלט זאָגן זיין דרשה האָט זיך ביי אים פלוצים פאַרענדערט דאָס פנים און האָט אָנגעהויבן מאַכן משונהדיקע העויות און מאָדנע תנועות און געשטאַמלט אומפאַרשטענדלעכע ווערטער, וועלכע האָבן זיך ניט געקלעפּט איינס צום צווייטן. דער גאַנצער עולם איז פאַרציטערט געוואָרן פון שרעק. מען האָט גע־בראַכט באַלד אַ דאָקטער און ער האָט דערקלערט, אַז דער בחור איז געוואָרן א יוצא מדעת ר״ל. ער איז גערירט געוואָרן פון זי״נען. דער מקרוב האָט שיר ניט געפּלאַצט פון צער און ווייטאָג. ר׳איז מיט אים אַרומגעפאָרן צו אַלע גרעסטע דאָקטוירים און ס׳האָט ניט געהאָלפן. קיינער האָט ניט געקענט געפינען קיין רפואה פאַר אים. דאַן האָט דער מקורב באַשלאָסן פאָרן קיין ליזענסק צום הייליקן מגיד, ער האָט אַפילו געוווסט, אַז אין דער צייט נעמט דער מגיד קיינעם ניט אויף. עס איז אָבער ביי אים געבליבן זיך לאָזן קאָסטן דאָס גאַנצע פאַרמעגן און זיך צושלאָגן צו אים און האָט גלייך באַפוילן איינשפּאַנען זיין בעסטע קאַרעטע און האָט גענומען זיין זון און האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין. אַ פּאָר קילאָמעטער פאַר ליזענסק איז זיי אַנטקעגנגעקומען אַן עלטערער ייד אָנגעטאָן אין אַן אַלטער צעריסענער קאַפּאָטע, און אויסגעקרימטע שיך און אין אַן אָפגעריבענער היטל. דער אויסזען איז געווען פון אַן אָרעמען וואָס גייט איבער די הייזער. און אַז דער בחור האָט דערזען דעם

יידן האָט ער זיך געווענדט צו זיין פאָטער און האָט אים געהייסן, אַז ער זאָל אים געבן אַ גרויסע נדבה.

דער מקורב האָט געשטוינט פון פאַרוווּנדערונג. ער האָט ניט געגלויבט וואָס זיינע אויערן הערן, ווייל זינט ס׳האָט געטראָפן דער אומגליק האָט ניט פּאַסירט אַז דער בחור זאָל אויסרעדן צוויי גליי־כע ווערטער און דאָ האָט ער גערעדט צו אים ווי אַ מענטש מיט אַ קלאָרן פאַרשטאַנד און ער האָט גלייך אַרויסגעכאַפּט אַ גאַנצן רובל און געגבן דעם יידן. דער ייד האָט געפרעגט, ווהין זיי פאָרן און דער מקורב האָט געענטפערט, אַז זיי פאָרן קיין ליזענסק צום מגיד. ער האָט אים דערציילט, וואָס ס׳איז געשען מיט זיין זון און האָט אים אויך דערציילט, אַז נאָר וואָס איז פאָרגעקומען אַן ענדע־רונג צום בעסערן אין זיין זונס געזונט־צושטאַנד און דער ייד האָט זיך אָנגערופן אַז ווי ער זעט איז זיין זון שוין פאָלקאָם געזונט. זיין פאַרשטאַנד האָט זיך שוין אינגאַנצן צו אים צוריקגעקערט, דערום עצהט ער זיי, אַז זיי זאָלן זיך צוריקקערן אַהיים און ניט פאָרן קיין ליזענסק, ווייל דער מגיד איז איצט שטאַרק פאַרטאָן אין עבודת הבורא און ס׳איז אַ גרויסע עבירה אים שטערן אין זיין הייליקער אַרבעט, אָבער דער מקורב האָט געענטפערט, אַז ער קען ביי זיך ניט פועלן זיין אַ פאָר קילאָמעטער פון ליזענסק און ניט זען דעם מגיד און איז אַריינגעפאָרן קיין ליזענסק.

נאָך פיל מי און גרויסע שוועריקייטן איז אים געלונגען אַריינ־צוקומען צום מגיד אין צימער און האָט אים אָוועקגעלייגט אַ פּדיון פון אַכצן רובל, אָבער ווי נאָר דער מגיד האָט דערזען דאָס געלט האָט ער אויסגעשריגן: ווי, ווי! אלימלכן גיט מען אַכצן רובל און אליהו הנביא גיט מען נאָר איין רובל און אָננעמענדיק דעם מקורב פאַר דער פּלייצע האָט ער אים אַרויסגעפירט פון צימער און אים געהייסן פאָרן לחיים ולשלום אַהיים און האָט פאַרשפאַרט די טיר הינטער זיך.

דאָן האָט דער מקורב פאַרשטאַנען די אמתע גרויסקייט פונעם

הייליקן מגיד ר׳אלימלך ז״ל איז מן השמים האָט מען בדאַי מטריח געוועזן אליהו הנביא, אַז ער זאָל ברענגען אַ רפואה פאַר זיין קראַנקן זון, אַבי ער זאָל ניט שטערן דעם מגיד אין זיינע הכנות צו די ימים נוראים, ווען ער דאַרף תפילה טון פאַרן בורא עולם און אויס־בעטן ביי אים אַ סליחה ומחילה וכפרה און אַ שנת גאולה וישועה פאַר זיין פאָלק ישראל.

דער ליזענסקער מגיד און דער איינבינדער

איינמאָל הושענה־רבה, נאָך תיקון חצות, האָט דער הייליקער מגיד ר׳ אלימלך פון ליזענסק געמאַכט אַ שפּאַציר איבער די עול־מות העליונים און משוטש זייענדיק איבער די היכלות פון די גרעסטע צדיקים, האָט ער באַמערקט אַ יידן פון זיין שטאָט שטיין ביים היכל פונעם געטלעכן צדיק און גרויסן מקובל, ר׳ שמעלקא פון ניקעלשבורג. ר׳ אלימלך האָט גוט געקענט דעם דאָזיקן יידן. ער האָט געוווינט ניט ווייט פון זיין הויז. ער האָט געהייסן אברהם און געווען איז ער אַ כורך ספרים, אַן איינבינדער. מען פלעגט אים רופן אברהם דער איינבינדער. דער דאָזיקער איינבינדער איז גע־ווען זייער אַ פּראָסטער און פאַרגרעבטער מענטש, אַ גרויסער עם־הארץ און אַ גאָר קנאַפּער ירא־שמים. אין שטאָט האָט ער געשמט פאַר אַ מענטשן מיט שלעכטע מידות, מען האָט אים געהאַלטן פאַר אַ רע־עין און אַ רע־לבב. ער האָט אויף זיין לעבן קיינמאָל קיין נדבה נישט געגעבן און די גבאים פון צדקה פלעגן שטענדיק אויס־מיידן זיין הויז. ר׳ אלימלך האָט זיך זייער געוווּנדערט און נישט געקענט פאַרשטיין מיט וועלכן זכות האָט אַזאַ פּראָסטער נפש מיט אַזעלכע גראָבע מידות זיך אַריינבאַקומען אין די עולמות העליונים, וועלכע זענען באַשאַפן געוואָרן בלויז פאַר גרויסע גאונים און היי־ליקע צדיקים און וואָס האָט ער צו טון ביים אַריינגאַנג פונעם געט־לעכן צדיק, ר׳ שמעלקא פון ניקעשלבורגס היכל?

ר׳ אלימלך האָט באַשלאָסן צו רופן דעם איינבינדער און בעטן ביי אים, אַז ער זאָל אים דערקלערן אָט דעם גרויסן ווונדער. אָבער ווי נאָר ער האָט אויסגערופן זיין נאָמען אברהם, אַזוי איז פון ער־געץ־ווו אויסגעוואַקסן אַן עלטערער ייד, אַ הויך־ווקסיקער, מיט אַ ברייטן גאונישן שטערן, מיט אַ פּאָר גרויסע, קלוגע אויגן און מיט אַ הדרת פנים פון אַ געטלעכן מענטשן און האָט זיך אָנגעבייזערט אויף אים פאַר וואָס ער איז מזלזל בכבודו פון אַ גרויסן צדיק און רופט אים אברהם און נישט ר׳ אברהם, און האָט אים געוואָרנט, אַז מהיום והלאה זאָל ער זיין שטאַרק זהיר ונזהר און זאָל אים רופן רבי אברהם און נישט סתם אברהם. ר׳ אלימלך האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג: ער האָט געוווסט, אַז קיין צדיק נסתר איז דער איינ־בינדער נישט געווען, ווייל ער האָט גוט געעקנט אַלע זעקס און דרייסיק צדיקים נסתרים, די למד־וואָווניקעס, וואָס האָבן זיך געפּו־נען אויף דער וועלט, און דער איינבינדער איז נישט געווען צווישן זיי, און מיט גרויס דרך־ארץ און מיט אַ באַזונדערן יראת הכבוד איז ער צוגעקומען צו רבי אברהם דעם איינבינדער און האָט אים גע־בעטן, אַז ער זאָל אים טאָן אַ טובה און אים זאָגן דורך וועלכע מעשים טובים האָט ער זיך קונה געווען אַ פלאַץ צווישן די צדיקי עולם, און צוליב וואָס שטייט ער און וואַרט באַם אַריינגאַנג פון ר׳ שמעלקאָס היכל.

ר׳ אברהם דער איינבינדער האָט מיט א באַזונדער נחת־רוח דערפילט די בקשה פונעם הייליקן מגיד און האָט אים דערציילט פון אַלעס, וואָס מיט אים האָט פּאַסירט. ער האָט אים דערציילט, אַז כל ימיו איז ער געווען זייער אַ פּראָסטער און אַ אומוויסנדער מענטש, אויף וועלכן דער יצר־הרע האָט געהאַט אַ שטאַרקע שליטה און דערפאַר איז ער געווען אַ מזלזל במצוות, ווייל ווען ס׳פלעגט אונטערקומען אַ מצוה צו זיין האַנט, אַזוי פלעגט באַלד אָנקומען דער יצר־הרע און נישט דערלאָזן, אַז ער זאָל זי טאָן. ער פלעגט אים נישט לאָזן אפילו געבן קיין נדבה און אַז ער איז געשטאָרבן,

האָט מען אים געבראַכט פאַרן בית־דין של מעלה, אַז מ׳זאָל אים משפּטן, און באַלד איז געקומען אַ מלאך מיט שוואַרצע פליגלען. מען האָט אים גערופן קטיגור, און האָט גענומען אויסרעכענען אַ לאַנגן צעטל פון חטאים און עברות, וואָס ער איז באַגאַנגען זינט ער איז געוואָרן אַ בן־עונשין, ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן און די אַלע אויסגערעכנטע זינד האָט מען אַרויפגעלייגט אויף אַ וואָג־שאָל און מ׳האָט אים געהייסן ברענגען מצוות און מעשים טובים, אַז זיי זאָלן איבערוועגן, און אַזוי ווי ער האָט נישט געהאַט, האָט דער בית־דין של מעלה אַרויסגעטראָגן אַ פּסק־דין, אַז ער זאָל גיין אין גיהנום, און באַלד זענען אָנגעקומען צוויי מלאכי חבלה און אים אָנגענומען פאַר די הענט, גרייט צו פירן אין גיהנום אַריין. פּלוצים איז אָנגעפלויגן אַ מלאך מיט ווייסע פליגלען, מ׳האָט אים גערופן סניגור, און האָט באַפוילן צו וואַרטן, און האָט זיך גע־ווענדט צו אים מיט אַ פראַגע ער זאָל אים זאָגן, וואָס איז דאָס פאַר אַ זעק, וואָס ליגן ביי אים אויפן בוידעם. און ער, דער איינ־בינדער, האָט דערציילט, אַז כאָטש ער איז אַ גרויסער עם־הארץ און קען כמעט נישט איבערלייענען קיין לשון קודשדיק וואָרט, האָט ער אָבער פאַר לשון קודש גרויס דרך־ארץ און אַ באַזונדערן אָפּשיי, ווייל ער ווייסט, אַז די תורה איז געשריבן אויף לשון קודש: אויף לשון קודש האָבן די נביאים געשטראָפט און געטרייסט דאָס כּאָלק און אויף לשון קודש האָט דוד המלך אויסגעזונגען די מזמו־רים פון תהילים, און כאָטש ער האָט נישט אָפּגעהיט די תורה און האָט נישט אויסגעפאָלגט וואָס עס איז געשריבן אין די לשון קו־דשדיקע ספרים, איז אָבער לשון קודש ביי אים זייער הייליק און טייער, און אַז ביי דער ארבעט פלעגט אַראָפּפאַלן אַ בלעטל, אָדער ווי ער האָט עס גערופן: אַ „שמע“, האָט ער נישט געלאָזט, אַז עס זאָל זיך וואַלגערן אויף דער ערד און מ׳זאָל עס טרעטן מיט די פיס, נאָר ער פלעגט זיך אָנבויגן און עס אויפהויבן און אָפּטרייסלען דעם שטויב און עס אַריינלייגן זיין אַ זאַק, און אַז דער זאַק איז פול גע־וואָרן, האָט ער אים אַרויפגעטראָגן אויפן בוידעם און דאָרטן אַני־

דערגעלייגט. אַזוי האָט זיך אין משך פון די יאָרן, וואָס ער האָט געאַרבעט איינבינדעריי צונויפגעקליבן אַ סך זעק און דאָס זענען די זעק, וואָס ליגן ביי אים אויפן בוידעם.

דער מלאך מיט די ווייסע פליגלען האָט באַפוילן, אַז מ׳זאָל ברענגען די זעק און מ׳זאָל זיי אַרויפליגן אויף דער צווייטער וואָג־שאָל, נאָר אַזוי ווי די חטאים און עברות זענען געווען מערער און שווערער, האָבן זיי נאָך אַלץ איבערגעוואויגן.

דאַן האָט דער מלאך מיט די ווייסע פליגלען, דער סניגור, זיך געווענדט צו אים נאָך אַמאָל און האָט אים געהייסן, אַז ער זאָל דערציילן פאַרן בית־דין של מעלה, וואָס עס איז פאָרגעקומען מיטן ספר תנ״ך ביים פריץ אין הויף. און ער, דער איינבינדער, האָט דערציילט, אַז איינמאָל האָט אַ געוויסער פריץ אים איינגעלאַדן צו זיך אין הויף, אַז ער זאָל פאַרריכטן און איינבינדן זיינע ביכער. צווישן די ביכער האָט געקלונגען זיין אויפמערקזאַמקייט אַן אַלטער, גראָבער בוך. ער האָט אים אויפגעעפנט, און צו זיין גרויס פאַר־וווּנדערונג, האָט ער דערזען, אַז ס׳איז אַ תנ״ך. ער האָט נישט גע־קענט פאַרשטיין, ווי אַזוי קומט צווישן פוילישע ביכער אַ יידיש ספר. איבערהויפּט האָט ער נישט פאַרשטאַנען צוליב וואָס טויג עס דעם פריץ, אין דער צייט ווען ער ווייסט אַפילו נישט פון קיין צו־רת אות און ער האָט געפרעגט דעם פריץ ווו ער האָט גענומען דעם יידישן ספר און צי וואָס דאַרף ער אים.

דער פריץ האָט אים דערציילט, אַז דעם דאָזיקן ספר האָט ער נישט לאַנג צוגענומען ביי אַ יידן, וואָס האָלט די קרעטשמע אין איינעם פון זיינע דערפער אַלס נקמה דערפאַר, וואָס ער צאָלט אים שוין נישט אַ שטיק צייט די ראַטע פאַר דער קרעטשמע, און אַרויסוואַרפן אים פון דעם קרעטשמע קען ער ביי זיך נישט פועלן, ווייל ער האָט רחמנות אויף זיינע קינדער, וועלכע זענען טאַקע אין קרעטשמע געבוירן געוואָרן און אויסגעוואַקסן, און אַזוי ווי ער ווייסט, אַז דער ייד איז שטאַרק צוגעבונדן צום דאָזיקן ספר און

אָן אים וועט אים זיין שווער זיך צו באַגיין, ווייל טאָג און נאַכט פלעגט ער אין אים אַריינקוקן און אים קיינמאָל פון די הענט נישט אַרויסלאָזן, איז כדי אים פייניקן האָט ער ביי אים צוגענומען דעם ספר, ווייל ער ווייסט אַז דאָס חיות גייט אים אויס נאָך אים, און קויפן אַ צווייטן איז ער נישט ביד.

ווען ער האָט פאַרענדיקט די אַרבעט, האָט ער געבעטן דעם פריץ, אַז אַנשטאָט געלט זאָל ער אים געבן דעם תנ״ך. דער פריץ האָט מיט גרויס פרייד איינגעשטימט, און כאָטש ער, דער איינבינ־דער, איז בטבע געווען אַ שלעכטער מענטש, און האָט אויף זיין לעבן קיינמאָל קיינעם קיין טובה נישט געטון, איז ער גלייך אַוועק צום יידן אין דאָרף און האָט אים אָפּגעגעבן דעם תנ״ך, און דער מלאך מיט די ווייסע פליגלען האָט גלייך באַפוילן ברענגען דעם תנ״ך און אים אַרויפפליייגן אויף דער וואָג־שאָל, און ער האָט אי־בערגעוויגן, אַז דער בית דין של מעלה האָט צוריקגעצויגן דעם פריערדיקן פסק־דין און האָט געפסקנט, אַז ער איז אַ צדיק גמור און זיין אָרט דאַרף זיין צווישן די גרויסע צדיקים אין גן־עדן. נאָר אַזוי ווי זיצן צווישן די גרויסע צדיקים אין גן־עדן מוז מען זיין אַ גרויסער למדן אין נגלה און נסתר, האָט ער נגלה געלערנט ביים גרויסן גאון ביים בעל ההפלאה, און קבלה און סתרי תורה איז ער געקומען לערנען ביים געטלעכן צדיק, ר׳ שמעלקא פון ניקעלש־בורג. דערפאַר שטייט ער און וואַרט ביים אריינגאַנג פון זיין היכל, כדי ער זאָל אים באַמערקן און אַריינרופן לערנען.

דער שעפּיטאַווקער רב און דער התּר עגונה

דער שעפּיטאַווקער רב ר׳ יעקב שמשון ז״ל האָט כל ימיו משתוקק געווען עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל און זיך דאָרטן באַזעצן. ער פלעגט זאָגן, אַז ישוב ארץ־ישראל איז שקול כנגד כל המצוות און איז מכפּר אויף אַלע עבֿרות און אויף דער עלטער האָט ער אויספּאַרקויפט אַלעס, וואָס ער האָט פאַרמאָגט און גענומען זייִנע הייליקע ספרים און איז עולה געווען קיין ארץ־ישראל און האָט זיך דאָרטן באַזעצט. אין ארץ־ישראל האָט מען אים באַשטימט פאַרן ממונה איבער די ישיבות פון ירושלים און צפת.

אין יענער צייט האָבן די ישיבות דורכגעמאַכט זייער אַ שווערן פינאַנציעלן קריזיס, וועלכער האָט גאַנץ ערנסט באַדראָט זייער ווייטערדיקע עקזיסטענץ: די מלמדים און משגיחים האָבן שוין מאָנאַטן לאַנג נישט באַקומען אויסגעצאָלט זייערע שכירות; די סוחרים, וועלכע האָבן צוגעשטעלט די פאַרשידענע פּראָדוקטן פאַר די קיכן פון די ישיבות, האָבן געמאָנט גרויסע סומען געלט און האָבן שוין מער ניט געוואָלט באָרגן און ס׳האָט געהאַלטן דערביי, אַז די קיכן זאָלן זיך צומאַכן. און דאָס וואָלט גורם געווען דאָס שליסונג פון די ישיבות און פאַנאַנדערלאָזן די תלמידים. די משולחים, וועלכע די גבאים האָבן אַרויסגעשיקט אין די גלות־לענדער צו זאַמלען נדבות פאַר די ישיבות, האָבן נישט באַוויזן צו שאַפן אפילו אַ קליינע טייל פון דער סומע, וואָס ס׳האָט זיך געפאָדערט אויף צו לינדערן דעם שווערן קריזיס. אַלע האָבן געפילט און פאַר־

שטאַנען, אַז דער איינציקער, וואָס וואָלט געקענט זיין אומשטאַנד אַרויסצוראַטעווען די ישיבות פון זייער שווערער עקאָנאָמישער סיטואַציע איז דער שעפּיטאָווקער רב ר׳ יעקב שמשון ז״ל: זיין נאָמען איז שטאַרק באַוווסט און באַקאַנט בכל תפוצות ישראל און זיין השפּעה איז זייער גרויס. יעדער איינער האָט זיך באַצויגן צו אים מיטן גרעסטן יראת־הכבוד און יראת־הרוממות און דאָרטן, ווו אַן אַנדערן גיט מען פּרוטות, וועט מען אים געבן גרויסע סומעס. און די גבאים האָבן זיך געווענדט צו אים מיט אַ בקשה, אַז ער זאָל נעמען אויף זיך די שווערע און הייליקע מיסיע און אַרויספאָרן איבער די גלות־לענדער זאַמלען געלט פאַר די ישיבות. דער שעפּיטאָווקער רב האָט גוט פאַרשטאַנען מיט וועלכע שוועריקייטן און שטערונגען אַזאַ נסיעה איז פאַרבונדן. ער האָט אויך געוווסט, אַז פאַר אַ מענטשן אין זיינע יאָרן שמעקט אַזאַ נסיעה אפילו מיט סכנות נפשות, נאָר וויסנדיק אָבער די גרויסע געפאַר, וואָס לויערט איבער די ישיבות, האָט ער זיך מיט גאָר נישט גערעכנט און האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין.

איינמאָל איז דער שעפּיטאָווקער רב, אויף זיין רייזע, אָנגעקומען אין אַ שטאָט, ווו ס׳האָט געהערשט אַ גרויסע מחלוקת. די מחלוקת האָט אויסגעבראָכן איבער א שאלה וועגן אַן התר־עגונה. ★ייניקע רבנים האָבן געהאַלטן, אַז מ׳דאַרף דער עגונה אַרויסגעבן אַ התר, אַז זי מעג חתונה האָבן, און אייניקע רבנים זענען געווען קעגן. און ווי דער שטייגער איז — האָבן זיך באַלד געבילדעט צדדים, יעדער צד האָט געהאַט זיינע אָנהענגער און די אָנהענגער האָבן געשאַפן דאָס מחלוקת און אין שטאָט האָט זיך גערעשט און געטומלט. אַז דער שעפּיטאָווקער רב איז אָנגעקומען, האָבן די רבנים זיך געווענדט צו אים, אַז ער זאָל פּסקנען די האַרבע שאלה. זיי האָבן אים דערציילט, אַז ביי זיי אין שטאָט האָבן געוווינט צוויי רייכע סוחרים פון גאָלדוואַרג. צוריק מיט עטלעכע יאָר האָבן זיי געשלאָסן אַ שותפות און האָבן זיך אַרויסגעלאָזט למרחקים האַנדלען. זיי זענען אויסגעפאָרן פיל לענדער און זענען אָנגעקומען אין

אַ ווייטן לאַנד, ווו ס׳ווינען בלויז אַראַבער,און אַזוי ווי זיי האָבן נישט געוווּסט וווהין זיך קערן און ווענדן אינעם פרעמדן און ווייטן לאַנד, האָבן זיי אויסגעזוכט אַן אַראַבער, וואָס פאַרשטייט זייער שפּראַך און האָבן אים געדונגען אַלס וועגווייזער. דער דאָזיקער אַראַבער איז געווען אַ גרויסער שונא־ישראל, און געוויר ווערנדיק, אַז די יידן פאַרמאָגן אַ סך גאָלד, האָט ער אָנגעשטעלט צוויי אַראַ־בישע שייכן, באַוווּסטע רויבער, און ווען די יידן האָבן זיך געפונען אין וועג, זענען די שייכן אויף זיי אָנגעפאַלן און גענומען געפאַנגען. זיי האָבן ביי זיי צוגענומען אַלעס, וואָס זיי האָבן פאַרמאָגט און האָבן זיך אויך איינגעטיילט מיט די יידן אַליין. יעדער שייך האָט גענומען אַ יידן צו זיך אַהיים און האָט אים געגעבן שאָף צו פּאַשען. אַ גאַנצע וואָך האָבן זיי געפּאַשעט די שאָף אין באַזונדערע פעלדער, ווייט איינער פונעם אַנדערן, און פרייטאָג פלעגן זיי פּאַשען זייערע שאָף אויף אַ פּלאַץ, ווו די פעלדער פון בײדע שייכן האָבן זיך גע־גרענעצט. דאַן פלעגן זיי אַריבערקומען איינער צום צווייטן און זיך אויסדערציילן וועגן זייערע איבערלעבענישן אין משך פון דער וואָך. זיי פלעגן אויך דערמאָנען זייערע פאַמיליעס, וואָס זיי האָבן איבערגעלאָזט אין דער היים. די ליבע און טייערע נפשות, נאָך ווועלכע זיי האָבן שטאַרק געבענקט און פלעגן צוזאַמען באַווײנען און באַקלאָגן זייער ביטערן גורל. אַזוי האָבן זיי אַ גאַנצע וואָך גע־לעבט אין עלנטקייט און איינזאַמקייט און האָבן מיט אומגעדולד אַרויסגעקוקט אויפן פרייטאָג, אַז זיי זאָלן זיך קענען ווידער טרעפן.

איין פרייטאָג איז איינער פון די שותפים געקומען מיט זיינע שאָף אויפן באַשטימטן פּלאַץ, און צו זיין גרויס פאַרוווּנדערונג האָט ער זיין חבר נישט געטראָפן. ער האָט אים גענומען אַרומזוכן און, צו זיין גרויסער שרעק, האָט ער אים געפונען ליגן צווישן הויכע גראָזן געבונדן די הענט און די פיס. ער האָט אים געפרעגט וואָס ס׳האָט פּאַסירט און יענער האָט מיט צער און וויטאָג אים דערציילט וועגן גרויסן אומגליק, וואָס ס׳האָט אים געטראָפן. ער האָט אים דערציילט, אַז אינעם פעלד, ווו ער פּאַשעט אַ גאַנצע וואָך די שאָף

האָט זיך באַוויזן אַ וואָלף און האָט ביי אים אָוועקגעשלעפּט אַ שעפּעלע. אַז דער שייך איז דערפון געוווּיר געוואָרן, איז ער אַריין אין שרעקלעכן כעס און האָט אים שווער באַשטראָפט און אים געוואָרנט, אַז אויב ער וועט ווייטער פאַרנאַכלעסיקן די אַרבעט און וועט צולאָזן דעם וואָלף צו דער טשערעדע, וועט ער אים תיכף טויטן.

צוריק מיט עטלעכע טעג איז דער וואָלף ווידעראַמאָל געקומען און ווידער צוגענומען אַ שעפּעלע. דער שייך איז אַריין אין ווילדער רציחה און האָט אים גלייך געוואָלט הרגענען. נאָר ער איז אים געפאַלן צו די פיס און מיט גרויס געוויין און נאָך פיל תחנונים איז אים געלונגען זיך אויסבעטן, און נעכטן איז דער וואָלף נאָכאַמאָל געקומען און ביי אים ווידער צוגענומען אַ שפּעלע. דער שייך האָט גאָר נישט געזאָגט, נאָר ער האָט אים באַלד געבונדן און דאָ אָוועקגעלייגט, און אַז ס׳וועט אָנקומען די נאַכט, וועט ער אים הרגענען.

דער שותף, באַדויערנדיק שטאַרק זיין ביטערן גורל, האָט פאַרגעשלאָגן אים אָפּצובינדן און זיי זאָלן ביידע אַנטלויפן. אָבער דער אומגליקלעכער חבר האָט נישט איינגעשטימט דערצו, ער האָט אָנגעוויזן, אַז דערמיט וועלן זיי שטעלן אין סכנה זייער ביידנס לעבן, ווייל אַנטלויפן וואָלט אפשר געווען מעגלעך ביינאַכט, אָבער בייטאָג וועט זיי דער שייך גרינג כאַפּן און דאַן וועט ער זיי ביידע הרגענען. דערום האָט ער געדאַנקט זיין געטרייען חבר און האָט אים געעצהט, ער זאָל זיך צוריקקערן צו זיינע שאָף. ער האָט אים נאָר געבעטן, אַז ער זאָל זען אים ברענגען צו קבורה, כדי די פויגלען און די הינט זאָלן ניט עסן זיין לייב.

דער שותף איז אַרויפגעפאַלן אויף זיין אומגליקלעכן חבר און האָט אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן געוויין און מיט אַ געבראָכענעם האַרצן און דערשלאָגענעם געמיט האָט ער זיך מיט אים געזעגנט און צוריקגעקערט צו זיין אַרבעט, און איידער ס׳איז צוגעפאַלן די נאַכט, האָט ער אויסגעגראָבן אַ טיפן גרוב און ווי נאָר ס׳איז גע־

וואָרן שטאַרק פינסטער, האָט ער זיך צוגעשאַרט צום פלאַץ, ווו ער האָט איבערגעלאָזט ליגן זיין אומגליקלעכן חבר. ער האָט געפינען דעם טויטן קערפער און האָט אים גענומען און אַוועקגעטראָגן אין גרוב און מקבר געווען.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט זיך דעם שותף איינגעגעבן צו אַנטלויפן פון זיין געפענגעניש און צוריקגעקומען אין זיין שטאָט, און דאָרטן האָט ער דערציילט וועגן דער גאַנצער פּאַסירונג און אויף דעם סמך איז יענעמס ווייב געקומען צו די רבנים, אַז זיי זאָלן איר אַרויסגעבן אַן התר עגונה, אַז זי מעג חתונה האָבן אין דאָס האָט פאַרורזאַכט די מחלוקת צווישן רבנים: אייניקע רבנים האַלטן, אַז מען דאַרף איר געבן דעם התר און אַנדערע זענען קעגן. דער שעפּיטאָווקער רב האָט געפרעגט דעם עדות צי ער האָט געזען קלאָר און דייטלעך דאָס פנים פונעם הרוג, אַז ער זאָל קענען זאָגן מיט דער פולער זיכערקייט, אַז דער הרוג איז ווירקלעך געווען זיין חבר, און דער עדות האָט געענטפערט, אַז דאָס פנים האָט ער ניט געזען, ווייל ס'איז געווען שטאַרק פינסטער. ער קען נאָר זאָגן מיט דער פולער זיכערקייט, אַז דעם טויטן קערפער האָט ער געפינען אויפן זעלבן אָרט, וווּ ער האָט בייטאָג איבערגעלאָזט ליגן זיין חבר. ער קען אויך באַשטעטיקן אַז דער הרוג האָט געטראָגן די זעלבע קליידער, וואָס זיין חבר. זיין חבר האָט געטראָגן אַ פּיטערן פעלצל און אַ פּאָר לאַנגע שטיוול און טראָגנדיק דעם טויטן קערפּער מקבר זיין, האָט ער אויך אָנגעטאַפּט דעם בגד מיט די שטיוול. אָבער דער שעפּיטאָווקער רב האָט געפּסקענט, אַז אויב דער עדות האָט נישט געזען דאָס פנים פונעם געהרגעטן, אַז ער זאָל קענען זאָגן באַשטימט, אַז ער, דער געהרגעטער, איז געווען זיין חבר, טאָר מען דער עגונה קיין התר נישט געבן. אייניקע רבנים האָבן אַפילו געהאַט אין האַרצן תרעומות אויפן שעפּיטאָווקער רב, אָבער זיי האָבן נישט געוואגט צו זאָגן אַנדערש ווי ער האָט געפּסקנט.

דעם זעלבן אָוונט, ווען דער שעפּיטאָווקער רב האָט אַרויסגע-

געבן דעם פסק, איז אָנגעקומען אין שטאָט אויך דער צווייטער שותף, דער מאַן פון דער עגונה. ער האָט דערציילט, אַז נאָכדעם ווי זיין שותף האָט אים איבערגעלאָזט און ער איז געבליבן ליגן אַליין אין פעלד, האָט ער גענומען זיך גוט אַריינטראַכטן אין זיין לאַגע, און איינזעענדיק אַז קיין רעטונג איז פאַר אים נישטאָ, האָט ער ער זיך אָנגעהויבן צוגרייטן צום טויט און גענומען זאָגן ודוי. אין דעם האָט ער דערהערט טריט פון אַ מענטשן. ער האָט גערעכנט, אַז דאָס גייט שוין דער שייך אים הרגנען, אָבער געווען איז דאָס דער אַראַבער, זייער געוועזענער וועגווייזער, וואָס האָט זיי איבערגעגעבן צו די רויבער אין די הענט. דער דאָזיקער אַראַבער האָט ליב געהאַט דעם שייכס טאָכטער און האָט שוין געזאָלט חתונה האָבן מיט איר, אָבער דער שייך איז געווען קעגן און האָט נישט געלאָזט. ער האָט אים אויך פאַרטריבן פון זיין שטוב און האָט פאַרזאָגט זיין טאָכטער, אַז זי זאָל זיך מיט אים מער נישט באַגעגענען און ווייל זיי האָבן זיך שטאַרק ליב געהאַט, פלעגן זיי זיך טרעפן בגנבה אויף אַ באַשטימטן אָרט אין פעלד, און גייענדיק זיך זען מיט זיין געליבטער, האָט ער אים געפונען ליגן אין זיין קלעגלעכער לאַגע. דער אַראַבער האָט אים געפרעגט וואָס עס איז מיט אים געשען, און וויסנדיק אַז ר׳איז שולדיק אין זיין גרויסן אומגליק, האָט ער געוואָרפן אויף אים אַ בליק פול מיט האָס און פאַראַכטונג. אָבער באַלד איז אים איינגעפאלן אַ געדאַנק און האָט אים דערציילט אַזאַ מעשה: אַז זיין האַר, דער שייך, האָט אים אָנגעבאָטן, אַז ער זאָל חתונה האָבן מיט זיין טאָכטער, מיט זיין געליבטער, נאָר ער, אַלס ייִד, קען ביי זיך נישט פועלן חתונה האָבן מיט נישט קיין יידישער פרוי און האָט דעם אָנבאָט אָפּגעוואָרפן, אָבער דער שייך האָט באַשלאָסן אים צווינגען חתונה האָבן מיט זיין טאָכטער. האָט ער אים געבונדן און ביינאַכט וועט ער אים בעל־כרחו אָוועקפירן אין זייער הייליקן טעמפל און דאָרטן וועט מען קעגן זיין ווילן דורכפירן די חתונה־צערעמאָניע.

דער אַראַבער, הערנדיק, אַז דער שייך וויל נעמען זיין געליב־

טע און חתונה מאַכן פאַרן יידן, האָבן זיך אים אָנגעצונדן אַלע בלוטן, אָבער באַלד האָט ער זיך באַרואיקט און האָט פאָרגעשלאָגן אַ פלאַן, וואָס זאָל זיין גוט פאַר זייביידן: ער וועט אים אָפּבינדן און זיי וועלן זיך בייטן מיט זייערע קליידער, דערנאָך וועט דער ייד בינדן דעם אַראַבער מיט די זעלבע שטריק און אים אַוועקלייגן טאַקע אויפן זעלבן אָרט, ווו ער ליגט, און אַז דער שייך וועט קו־מען ביינאַכט וועט ער אים אין דער פינסטער נישט דערקענען, ער וועט אים אַוועקטראָגן אין טעמפל און דאָרטן וועט ער מקדש זיין זיין געליבטע און דערפאַר גיט ער אים אָפּ דאָס גאַנצע געלט, וואָס ער האָט ביי זיך און וועט אים אויך אָנווייזן אַ וועג ווי אַרום ער זאָל קענען אַנטלויפן. ער, דער ייד, האָט איינגעשטימט און געטאָן ווי דער אַראַבער האָט פאָרגעשלאָגן און איבערטועענדיק זיך אין זיינע קליידער, איז ער אַנטלאָפן אויפן וועג, וואָס דער אַראַבער האָט אים אָנגעוויזן, און איז געקומען בשלום אַהיים.

דאָן האָבן די רבנים באַגריפן די טיפע חכמה און גרויסע לומ־דות פונעם שעפּיטאָווקער רב און האָבן געלויבט השי״ת פאַרן גרויסן חסד, וואָס ער האָט מיט זיי געטאָן און האָט זיי פאַרהיט פון אַ שווערן מכשול.

דער בערדיטשעווער רב ר׳ לוי יצחק ז״ל

ווען דער בערדיטשעווער רב ר׳ לוי יצחק ז״ל איז געבוירן געוואָרן, האָט דער בעל-שם הקדוש צונויפגערופן זיינע חסידים און מקורבים און זיי געטיילט לעקעך און בראָנפן, מעלדנדיק זיי די גוטע בשורה, אַז אַ גרויסע נשמה איז אַראָפּגעקומען אויף דער וועלט, וואָס וועט זיין אַ מליץ יושר פאַרן כלל ישראל.

יודעי חן האָבן געזאָגט אויפן בערדיטשעווער רב, אַז ער באַזיצט די נשמה פון רבי עקיבא׳ן. ווייל פונקט ווי רבי עקיבא האָט ער זיך אויסגעצייכנט מיט זיין הייליקייט, דבקות אין השי״ת, און באַזונדער מיט זיין שטאַרקער ליבע צום פאָלק ישראל.

דער בערדיטשעווער רב רעכנט זיך פאַרן גרעסטן מליץ יושר אויף יידן פון אַלע דורות און פון אַלע תקופות, ער האָט זיי שטענדיק דן געווען לכף זכות. ער האָט שטענדיק באַרעכטיקט זייערע מעשים און טאַטן ווי שלעכט זיי זאָלן ניט געווען זיין און אפילו אין זייערע פשעים און עוונות האָט ער בלויז געזען צדקות און זכיות.

דער בערדיטשעווער רב איז אַמאָל דורכגעגאַנגען און געזען, אַז אַ בעל-עגלה שטייט אָנגעטאָן אין טלית און תפילין און שמירט דעם וואָגן, האָט ער זיך אָנגערופן: זע, רבונו של עולם, וואָס אַ

יידישע נשמה איז, אַפילו אין מיטן שמירן דעם וואָגן דאַוונט ער אויך.

דער בערדיטשעווער רב איז אַמאָל פאַרפאָרן מיט זיינעם אַ תלמיד אין אַן אכסניה אויף נעכטיקן. דאָרטן האָבן אויך גענעכטיקט יידן סוחרים, וועלכע זענען געפאָרן אויף אַ יאַריד אין אַ נאָענטער שטאָט. גאַנץ פרי זענען די סוחרים אויפגעשטאַנען, האָבן אויף גיך אָפּגעכאַפּט דאָס דאַוונען און זיך געלאָזט פאָרן אויפן יאַריד. דער תלמיד האָט געמאַכט אויפמערקזאַם דעם בערדיטשעווער רב, אַז די סוחרים האָבן אַזוי שנעל אָפּגעכאַפּט דאָס דאַוונען, אַז ער האָט בשום אופן ניט געקענט פאַרשטיין וואָס זיי זאָגן. דער בערדיטשעווער רב האָט אים אָנגענומען פאַר דער האַנט און צוגעפירט צו אַ וויגעלע אין וועלכן ס׳איז געלעגן אַ קליין קינד און האָט געמורקעט און האָט אים געפרעגט צי ער פאַרשטייט וואָס דאָס קינד זאָגט? דער תלמיד האָט געענטפערט, אַז ער פאַרשטייט ניט און דער בערדיטשעווער רב האָט צוגעגעבן, אַז ער פאַרשטייט אויך ניט וואָס דאָס קינד רעדט, אָבער דער פאָטער און מוטער פאַרשטייען יאָ, וואָס זייער קינד מיינט. דאָס זעלבע איז אויך מיט די סוחרים: ער, דער תלמיד האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס זיי האָבן געדאַוונט, אָבער דער רבונו של עולם, וואָס איז אַן אָב רחום וחנון האָט גוט פאַרשטאַנען וואָס זיינע קינדער האָבן געמיינט. דער תלמיד האָט גענומען אין אַכט די הייליקע ווערטער און מהיום והלאה האָט ער שוין קיינמאָל ניט גערעדט שלעכטס אויף יידן.

דער בערדיטשעווער רב האָט זיך אַמאָל אויפגעכאַפּט ביינאַכט. ער האָט גענומען אַ פלאַש בראָנפן און זיך געלאָזט גיין צום קהלשן שטיבל, ווו ס׳האָבן גענעכטיקט אָרעמע יידישע וואַנדערער. ר׳איז צוגעקומען צו אַן אָרעמאַן, ער האָט אים אויפגעוועקט און אָנגעגאָסן אַ גלעזל בראָנפן און אים דערלאַנגט אַז ר׳זאָל טרינקען. דער אָרעמאַן האָט געקוקט מיט גרויס זשעדנע־

קייט אויפן גלעזל בראָנפן אָבער ער האָט זיך צו דעם ניט צוגע־רירט. דער בערדיטשעווער רב האָט אים געפרעגט, פאַר וואָס ער טרינקט ניט דעם בראָנפן און דער אָרעמאַן האָט געענטפערט, אַז ער האָט ניט קיין וואַסער אויף זיך וואַשן די הענט און אומגע־וואַשן די הענט קען ער ניט מאַכן קיין ברכה און אָן קיין ברכה קען ער ניט טרינקען דעם בראָנפן. דער בערדיטשעווער רב האָט אים איבערגעלאָזט און איז צוגעקומען צו אַ שענקל ווו ס׳האָבן זיך געוואַלגערט שיכורע ערלים. ער איז צוגעגאַנגען צו אַן ערל און האָט אים דערלאַנגט אַ גלעזל בראָנפן. דער ערל האָט גלייך אַ כאַפּ געטאָן דאָס גלעזל בראָנפן און האָט עס אויף גיך אויסגע־ליידיקט און דער בערדיטשעווער רב האָט אויפגעהויבן די אויגן צום הימל און אויסגערופן: זע, רבונו של עולם, דעם אונטער־שייד צווישן דעם יידן און דעם ערל.

דער בערדיטשעווער רב איז אַמאָל אַריינגעלאָפן פסח אין שול און האָט אויפגעפאָדערט דעם עולם יידן, אַז זיי זאָלן אים באַלד ברענגען צוויי ברויט. דער גאַנצער עולם האָט געשטוינט פון פאַרווונדערונג און האָט בשום אופן ניט געקענט באַגרייפן וואָס ער מיינט. אָבער דער רב איז צו זיי שטאַרק צוגעשטאַנען און האָט פאַרלאַנגט אַז זיי זאָלן אים אָן שום תירוץ גלייך ברענ־גען צוויי ברויט. איינזעענדיק, אַז ער מיינט עס ערנסט זענען צו־געקומען די ראשי הקהל און אים דערקלערט, אַז ס׳איז אוממעג־לעך צו דערפילן זיין פאַרלאַנג, ווייל צוליב דעם איסור חמץ גע־פינט זיך ניט קיין ברעקל ברויט אין זייערע הייזער אפילו אויף אַ רפואה. דאַן האָט דער רב באַפוילן, אַז מ׳זאָל אים ברענגען טערקישן טאַבאַק, וועלכן מען שמוגלט בו‍ה אַריין פון יענער זייט גרעניץ. ס׳האָט קיין סך ניט געדויערט און מ׳האָט אים גע־בראַכט עטלעכע זעק טערקישן טאַבאַק און דער בערדיטשעווער רב האָט זיך געווענדט צום רבונו של עולם און געזאָגט: „זע, וואָס דיינע יידן זענען, דאָס מלכות האָט אָװעקגעשטעלט מיליטער

ביי דער גרענעץ, ס׳זאָל היטן, אַז מ׳זאָל ניט אַריינשמוגלען קיין טערקישן טאַבאַק און האָט אַוועקגעשטעלט פּאָליציי אין שטאָט, אַז זי זאָל אַכטונג געבן, אַז מ׳זאָל ניט פאַרקויפן טערקישן טאַבאַק און נאָך אַלעמען ווערט דער געבאָט ניט אָפּגעהיט — און דו, רבונו של עולם, האָסט ניט, ניט קיין מיליטער און ניט קיין פּאָליציי, דו האָסט בלויז פאַרזאָגט אין דיין תורה: „ולא יראה לך חמץ״ און ווי אַזוי היטן אָפּ יידן דעם געבאָט?

איינמאָל פאַר „כל נדרי״ איז דער בערדיטשעווער רב צוגע־גאַנגען צום אָרון קודש און האָט אים אויפגעעפנט און געזאָגט: רבונו של עולם, דו האָסט געגעבן דעם ניינטן תשרי דעם ערב יום כפור אויף עסן און אויף טרינקען. גיב זשע אַ קוק צי האָט זיך איין ייד אָנגעשיכורט, אַז ר׳זאָל זיך איצט וואַלגערן איבער די גאַסן און צי ס׳האָט זיך איין ייד איבערגעגעסן, אַז ר׳זאָל געווען מוזן בלייבן ליגן אין דער היים, ניין. אַלע יידן געפינען זיך איצט אין די שולן און אין בתי מדרשים און בעטן דיך, אַז דו זאָלסט זיי מוחל זיין די זינד, גיב־זשע זיי אַ מחילה וסליחה און אַ שנת ברכה והצלחה און אַז ס׳איז געקומען צו דער תפלה: ויאמר ה׳ סלחתי כדבריך האָט זיך דער בערדיטשעווער געווענדט צום הימל און געזאָגט: רב״שע, דיינע יידן זענען שוין מיד און אויסגעמאַ־טערט מאימת יום הדין און האָבן קיין כוח ניט צו זאָגן די דאָ־זיקע תפלה. זאָג, דו, פאַר זיי: „סלחתי כדבריך״! — און איינמאָל צו נעילה האָט זיך דער בערדיטשעווער רב צוליאַרעמט: אויב דער רבונו של עולם, וועט מוחל זיין די יידן זייערע זינד איז גוט און אויב ניט, וועט ער אויסשרייען פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז ער, כביכול, דאַוונט אין פסולדיקע תפילין, ווייל אין תלמוד ווערט געבראַכט, „אַז אין די תפילין פון כביכול שטייט געשריבן, „ומי כעמך ישראל גוי אחד״ און אַז די יידן זענען זינדיק זענען זיי ניט קיין גוי אחד.

דער בערדיטשעווער רב האָט אַמאָל אָפּגעשטעלט אַ באַוווסטן

עברהניק וואָס האָט עובר געווען על כל התורה כלה און האָט אים געזאָגט, אַז ר׳איז אים מקנא ווייל ווען ער זאָל נאָר וועלן האָט ער די מעגלעכקייט צו האָבן מער מצוות פון אים. דער בעל־עברהניק האָט אים אָנגעקוקט פאַרווונדערט און האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס ער מיינט און דער רב האָט אים דערקלערט, אַז אין תלמוד ווערט געבראַכט, אַז אַ בעל־תשובהניק ווערט פאַררעכנט די עברות פאַר מצוות און אַזוי ווי ער האָט זייער אַ סך עברות איז ווען ער טוט תשובה וואָלטן אַלע זיינע עברות פאַררעכנט געוואָרן פאַר מצוות, וואָלט ער געהאַט מער מצוות פונעם בערדיטשעווער רב. די ווערטער האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק אויפן בעל־עברהניק און ער האָט תשובה געטאָן.

דער בערדיטשעווער רב איז אַמאָל אָנגעקומען אין אַ דאָרף וווּ מ׳האָט אים ניט געקענט און איז פאַרפאָרן צו אַ יידישן קצב אויף נעכטיקן. דער קצב, דערזעענדיק אַן אָרטאָדאָקסישן יידן האָט אים געפרעגט צי ר׳איז אַ שוחט און צי ער וועט אים שעכטן אַ קעלבל. דער רב האָט געענטפערט, אַז יאָ, אָבער פאַר אַלעמען זאָל ער אים געבן אַ גמילות חסד צען רובל אויף אַ פּאָר טעג, ווייל ער דאַרף נויטיק האָבן. דער קצב האָט זיך אַנטשולדיקט און דערקלערט, אַזוי ווי ער קען אים ניט, ער זעט אים דאָס ערשטע מאָל קען ער ניט באַפרידיקן זיין ביטע. און דער בערדיטשעווער רב האָט זיך אָנגערופן: צען רובל געטרויען אַן אומבאַקאַנטן מענטשן האָט מען מורא און שחיטה, וואָס קען חלילה ברענגען צו אכילת טרפה ר״ל האָט מען קיין מורא ניט צו געטרויען אַן אומבאַקאַנטן מענטשן. דער קצב האָט גענומען אין אַכט די דאָזיקע הייליקע ווערטער און האָט שוין שטענדיק מקפיד געווען צו שחטן נאָר ביי אַ שוחט בדוק ומנוסה.

ר׳ לוי יצחק בערדיטשעװער און זיין נצחון

װען ר׳ לוי יצחק איז אָנגעקומען קיין בערדיטשעװ און האָט אָנגעהויבן פּראַװען מגידות און גוט יידישקייט האָט ער אַרויס־גערופן קעגן זיך זייער אַ סך קעגנער. איבערהויפּט איז געװען גרויס די צאָל פון זיינע קעגנער צװישן די חסידים װעלכע האָבן פריער געהערט צום הייליקן מגיד ר׳ ליבער ז״ל. זיי, די חסידים, האָבן געהאַלטן, אַז ער, ר׳ לוי יצחק, איז ניט גענוג צוגעגרייט אין ש״ס און פוסקים. אַז ער איז ניט גענוג באַהאַװנט אין חסידות און אין קבלה און איז ניט ראוי צו זיין דער ממלא מקום פון זייער גרויסן רבין. דערפאַר האָבן זיי זיך באַצויגן צו אים מיט בטול און ביי יעדער געלעגנהייט האָבן זיי אַרויסגעװיזן זייער גרינג־שעצונג צו אים און אים געזוכט צו באַליידיקן און דערנידעריקן.

ר׳ לוי יצחק האָט דאָס אַלעס געפילט און פאַרשטאַנען און האָט אויף זיי קיין תרעומות ניט געהאַט. פאַרקערט, זייענדיק פון דער נאַטור אַן אמתער אוהב ישראל און גרויסער מליץ יושר פאַר יידן, איז ער נאָך געװען אַ מצדד בזכותם, און האָט באַרעכטיקט זייער האַנדלונג לגבי אים דערקלערנדיק, אַז זייער קעגנערשאַפט צו אים נעמט זיך דערפון, װאָס זיי שאַצן װי געהעריק אָפּ די גרויסקייט פון זייער הייליקן רבין, װעלכער איז באמת געװען אַ געטלעכער מענטש, און אַ מוכתר במעלות ובמידות טורית, אַ

גאון אין ש״ס און פוסקים און אַ טיפער קענער אין חסידות און אין קבלה. דערפאַר קענען זיי זיך ניט בײַ פועלן, אַז אַזאַ איינ־פאַכער בן אדם ווי ער, ר׳ לוי יצחק איז, זאָל פאַרנעמען זיין שטול. דעריבער האָט ער אָנגענומען פאַר ליב אַלע זייערע רדיפות און האָט געליטן און געשוויגן און בלויז איין מאָל ווען זיי האָבן אים שוין אַזוי שטאַרק דערקוטשעט, אַז ער האָט שוין מער ניט גע־קענט איבערטראָגן, האָט ער זיך אַרויסגעכאַפּט און געזאָגט, אַז ס׳וועט קומען אַ טאָג און אַלע וועלן זען און זיך איבערצייגן, אַז מן השמים האָט מען אים געשיקט קיין בערדיטשעוו, אַז ער זאָל פאַרנעמען ר׳ ליבערס פּלאַץ און טאַקע מיט דער הסכמה פון ר׳ ליבער ז״ל בכבודו ובעצמו. און דער טאָג איז גיך געקומען.

איינמאָל אין אַ פאַרוואָלקנטן האַרבסט פרימאָרגן האָט ר׳ לוי־יצחק צונויפגערופן זיינע חסידים און מקורבים און האָט פון זיי פאַרלאַנגט, אַז זיי זאָלן אים פירן אין ר׳ ליבערס בית המרחץ, ווייל ער וויל האָבן טבילה אין זיין מקוה. די חסידים האָבן אים דערקלערט, אַז אַזאַ זאַך איז אוממעגלעך, זיי האָבן אים דערציילט, אַז ר׳ ליבער האָט קיינמאָל ניט געהאַט קיין אויפגעבויעטן בית־מרחץ. זיין בית־מרחץ איז באַשטאַנען בלויז פון אַ דאַך, וועלכער איז געווען אָנגעשפּאַרט אויף פיר הילצערנע זיילן. דאָרטן איז געווען זיין מקוה. ווינטער צייט פלעגט זי פאַרפרוירן ווערן און אַז ר׳ ליבער האָט באַדאַרפט טבילה האָבן האָט מען געמוזט אַפריער אויסהאַקן דאָס אייז און נאָכהער האָט ער זיך געטובלט. אַ טאָג נאָך זיין פטירה איז אָנגעקומען אַ שרעקלעכער שטורעם און האָט אַראָפּגעריסן דעם דאַך, אומגעוואָרפן די זיילן און פאַר־שאָטן די מקוה און איצט איז שוין פונעם בית מרחץ זיין זכר ניט געבליבן. פאַר דער צייט האָט זיך אויף דעם אָרט צונויפגע־זאַמלט אַ בערגל פון שטיינער און מיסט.

ר׳ לוי יצחק האָט קאַלטבלוטיק און רואיק אויסגעהערט די דערציילונג און האָט דערקלערט, אַז ער נעמט ניט אָן קיינע

תירוצים. ער האָט שטרענג באַפוילן די ראשי הקהל, אַז זיי זאָלן זען וואָס שנעלער אויפגראָבן און אויסרייניקן די מקוה, ווייל ער מוז אומבאַדינגט האָבן טבילה אין ר׳ ליבערס מקוה. איינזעענדיק זיין איינגעשפּאַרטקייט און עקשנות האָבן די ראשי הקהל נישט געהאַט קיין אַנדער ברירה ווי נאָר אויסצופאָלגן זיין באַפעל. זיי האָבן באַשטעלט פּויערים, אַז זיי זאָלן אויפגראָבן די מקוה. די פּויערים האָבן געמאַכט די גרעסטע אָנשטרענגונג. זיי האָבן שווער און מיזאַם אָפּגעאַרבעט אַ וואָך צייט, אָבער אָן שום רעזולטאַט. זיי האָבן אויסגעגראָבן בלויז שטיינער און בלאָטע, און קיין וואַסער האָט זיך ניט באַוויזן.

ר׳ ליבערס חסידים האָבן געקראָגן אַ נייע מעגלעכקייט צו קענען שפּעטן און חוזק פון אים, און אייניקע פון זיי האָבן געפּרווט אַפילו אָנפאַלן און באַליידיקן אים עפנטלעך אויסדריקנדיק זיך בפני קהלה ועדה, אַז מן השמים דערלאָזט מען ניט, אַז ער זאָל זיך טובלען אין דער מקוה פון זייער גרויסן רבין.

זעענדיק, אַז די פּויערים קענען גאָר ניט אויפטאָן, האָט ר׳ לוי־יצחק איינגעלאַדן דעם עולם, אַז זיי זאָלן קומען אויפן צווייטן טאָג וועלן זיי זען ווי ער וועט האָבן טבילה אין ר׳ ליבערס מקוה.

אויפן צווייטן טאָג איז זיך צונויפגעקומען אַ גרויסער עולם וועלכער איז געווען זייער נייגעריק צו זען וואָס ס׳וועט פּאַרקומען. באַזונדערס איז געווען גרויס די צאָל פון ר׳ ליבערס חסידים וועלכע האָבן גערעכנט, אַז זיי וועלן קענען נאָך אַמאָל פאַרשעמען ר׳ לוי יצחקן און אים דערנידעריקן. ר׳ לוי יצחק איז צוגעגאַנגען צום גרויסן עולם און האָט אַרויסגענומען פון דאָרטן צוויי זקנים קראַנקע און שוואַכע, וואָס האָבן זיך קוים געהאַלטן אויף זייערע פיס און האָט זיי געגעבן צוויי לאָפּעטעס און האָט זיי באַפוילן גיין און אויפגראָבן די מקוה.

די צוויי זקנים האָבן מיט זייערע ציטערדיקע הענט אָנגעהו־

מען די לאָפּעטעס, װעלכע זענען שיר ניט אַרױסגעפֿאַלן פֿון די הענט און מיט װאַקלדיקע טריט האָבן זײ זיך צוגעשלעפּט צום באַשטימטן אָרט און װי נאָר זײ האָבן אָנגערירט מיט די לאָפּעטעס די ערד האָט זיך באַלד באַװיזן װאַסער. דער גאַנצער עולם האָט געשטױנט פֿון פֿאַרװוּנדערונג. ר׳ לוי יצחק האָט געהײסן אױפֿהערן גראָבן און האָט זיך אױסגעטאָן און איז אַרײַן אין מקוה. אָבער דאָס װאַסער איז געװען זײער װײניק און האָט קוים געקלעקט אױף צוצודעקן די פֿינגער פֿון זײַנע פֿיס און דאָ איז געשען דער צװײטער װוּנדער. דאָס װאַסער האָט זיך פּלוצלינג אָ הױב געטון און דערגרײכט אים ביזקל דעם האַלדז. דער גאַנצער עולם איז אַרומגענומען געװאָרן מיט אַ געטלעכער שטילקײט און איז באַהערשט געװאָרן פֿון אַ הײליקער שרעק.

ר׳ לוי יצחק האָט זיך געװענדט צום עולם און האָט געפֿרעגט, אױב עמיצער פֿון זײ געדענקט ר׳ ליבערן װען ר׳איז נאָך געװען אַ יונגערמאַן אין די צװאַנציקער יאָרן. דער עולם האָט געענטפֿערט, אַז קײנער פֿון זײ געדענקט ניט. אַן עלטערער חסיד איז צוגעגאַנגען צו ר׳ לוי יצחקן און האָט דערצײלט, אַז אין עק שטאָט שטײט אַ הײזקע און דאָרטן װױנט אַ ייד אַ זקן, װעלכער געדענקט ר׳ ליבערן, װען ר׳איז געװען נאָך גאָר אַ יונגערמאַן. ר׳ לוי יצחק האָט אים געשיקט רופֿן, אָבער דער זקן האָט געענטפֿערט, אַז פֿאַר אים, דעם עלטסטן חסיד און מקורב פֿון ר׳ ליבערן איז אַ פּחיתת הכבוד, אַז ער זאָל גײן צו ר׳ לוי יצחקן. נאָר אַז מ׳האָט אים דערצײלט װעגן די גרױסע מופֿתים װאָס ר׳ לוי יצחק האָט נאָר װאָס באַװיזן, איז אױף אים געפֿאַלן אַ פּחד און א שרעק, און ר׳איז געגאַנגען.

ר׳ לוי יצחק האָט געפֿרעגט דעם זקן װיפֿל ר׳איז אַלט. דער זקן האָט געענטפֿערט, אַז ר׳איז אַלט הונדערט זעכצן יאָר און װען ר׳ ליבער איז נאָך געװען גאָר אַ יונגערמאַן, האָט ער שױן געדאַװנט בײַ אים אין שול. ר׳ לוי יצחק האָט אים געפֿרעגט, אױב

ער געדענקט, וואָס עס האָט אַמאָל, אַן ערב שבת פּאַסירט ביי ר׳ ליבערן אין שול, און דער זקן האָט געענטפערט, אַז ער געדענקט עס זייער גוט, פּונקט ווי ס׳זאָל נעכטן געווען פּאַרקומען, כאָטש זינט דער פּאַסירונג איז שוין פאַריבער פינף און זיבעציק יאָר. ר׳ ליבער האָט דאַן צוגענומען אין שול אַ נייעם שמש. די פריער־דיקע שמשים פלעגן אויסרייניקן די הענגלייכטער בלויז אויף אַ יום טוב און ער פלעגט אויסרייניקן די הענגלייכטער אויף אַלע שבת. מיטוואָך פלעגט ער אָנהויבן און פרייטאָג פאַרענדיקן. דער עולם האָט גערעכנט, אז ס׳איז דערפאַר וואָס ר׳איז געווען שטארק זהיר אין קדושת יום השבת. און איינמאָל, אַ פרייטאָג פאַרנאַכט, ווען דער עולם איז זיך צונויפגעקומען צו קבלת שבת האָט מען אים געטראָפן אַרומגעבונדן מיט זיין גאַרטל הענגען אויפן גרויסן הענגלייכטער, און ר׳ לוי יצחק האָט צוגעגעבן, אַז די גאַנצע צייט בלאָנקעט אַרום זיין נשמה אויפן עולם התוהו און קען צו איר רו ניט קומען. ר׳ ליבער האָט זיך שוין פיל מאָל באַמיט און מתפלל געווען אויסצופועלן אַ תיקון פאַר איר און ס׳האָט ניט געהאָלפן. און לעצטנס האָט זיך ר׳ ליבער געווענדט צו אים, צו ר׳ לוי יצחקן, אַזוי ווי ער שמט אין די עולמות העליונים אַלס גרויסער מליץ יושר פאַר יידן, זאָל ער אים העלפן אַרויסצובאַקו־מען אַ תיקון פאַר דער אומגליקלעכער נשמה און נאָך פיל באַ־מיאונגען איז זיי געלונגען אויסצופועלן אַ תיקון פאַר איר. איבער דעם האָט ער באַדאַרפט האָבן ר׳ ליבערס מקוה, כדי זיין נשמה זאָל האָבן טבילה, און זאָל זיך קענען אומקערן צו איר אייביקער רו.

דער עולם האָט מיט שרעק און ציטערניש אויסגעהערט די הייליקע רייד. זיי האָבן געזען בחוש די גרויסקייט פון ר׳ לוי יצחקן. זיינע מתנגדים זיינען אים געפאַלן צו די פיס און אים געבעטן, אז ער זאָל זיי מוחל זיין פאַרן צער וואָס זיי האָבן אים גורם געווען און זענען געוואָרן זיינע אָנהענגער און פאַרערער.

דער בערדיטשעווער רב אין גיהנום

דער בערדיטשעווער רב ר׳ לוי־יצחק ז״ל האָט שטאַרק מקנא געווען דעם געטלעכן צדיק ר׳ אורי פון סטרעליסק, ווען מ׳פלעגט פרייטאָג, ערב שבת, נאָך האַלבן טאָג איבערגעבן די שליסלען פון גיהנום און ביזקל ער האָט נישט געמאַכט הבדלה איז דער גיהנום געווען געשלאָסן און די פאַרמשפטע אין גיהנום זענען דערווייל געווען פריי און האָבן זיך אויסגערוט פון די שרעקלעכע לײַדן און עַנוּיים קשים, וואָס זיי האָבן געליטען און אויסגעשטאַנען אין משך פון דער וואָך, און מיט אַ באַזונדער הנאה האָבן זיי זיך געוואַלגערט און געקאַטשעט אויף די בערג פון שניי און האָבן אָפּגעקילט זייערע ברענענדיקע ווונדן, וואָס זיי האָבן באַקומען פון די פייערדיקע ריטער. ער פלעגט זאָגן, ווען ער זאָל האָבן די זכיה און מ׳זאָל אים איבערגעבן די שליס־לען פון גהינום, אַז ער זאָל זיי האַלטן ביי זיך ביז נאָך הבדלה, וואָלט ער ערשט געמאַכט הבדלה דאָנערשטיק, אויפן פריעסטן מיטוואָך, כדי די פאַרמשפטע אין גיהנום זאָלן האָבן מער צייט אויף צו רוען און ווייניקער צייט אויך לײַדן און געפּייניקט ווערן.

אין אַלגעמיין האָט דער בערדיטשעווער רב געהאַט פיל תר־עומות אויפן גיהנום און האָט געהאַט גרויסע טענות צום בורא־עולם, נאָך וואָס ער האָט אים באַשאַפן; ער האָט געהאַלטן, אַז דער גיהנום ברענגט נישט קיין נוצן און ער האָט נישט קיין

זכות־הקיום: ער פלעגט זאָגן, אַז דער גיהנום פאַרשאַפט נאָר די מענטשן גרויסע יסורים און שרעקלעכע שמערצן, אָבער ער האָט נאָך קיין איין זינדיקן נישט אויגעבעסערט: ער האָט געטענהט, אַז מיט שלעכטן טוט מען קיינמאָל גאָר נישט אויף. מיט גוטן מאַכט מען שטענדיק בעסער און אויב מען וויל — האָט ער געזאָגט, — אַז די זינדיקע מענטשן זאָלן פאַרלאָזן זייער שלעכטן וועג, זאָל מען זיי אָנשטאָט אין גיהנום, שיקן אין גן־עדן, וועט דאָס זיין פאַר זיי דער גרעסטער עונש, זיי וועלן זען, אַז פאַר שלעכטע מעשים צאָלט מען זיי מיט גוטן, וועלן זיי זיך שעמען און מער ניט טאָן קיין עבירות, זיי וועלן חרטה האָבן אויף זייערע זינד און תשובה טאָן מיטן גאַנצן האַרצן.

אַזוי האָט דער בערדיטשעווער רב כל־ימיו דן געווען דעם גיהנום לכף חובה און האָט אָנגעוויזן, אַז די וועלט וואָלט אויס־געזען פיל שענער און בעסער און וואָלט געווען אָרנטלעכער און יושרדיקער, ווען דער גיהנום זאָל נישט זיין.

און ווען דער בערדיטשעווער רב איז נסתלק געוואָרן, איז געוואָרן אַ גרויסער רעש אין די הימלען. בליץ שנעל האָט זיך צעשפרייט איבער אַלע שבעה רקיעים די ידיעה, אַז ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווער איז נתבקש געוואָרן בישיבה של מעלה און אַלע נשמות פון די גרעסטע צדיקים און הייליקע מקובלים האָבן זיך פאַרזאַמלט און זיינען אַרויסגעגאַנגען אים אַקעגן מקבל פנים זיין און ברוב פאר והדר, ווי עס פּאַסט פאַר אַזאַ גרויסן און הייליקן צדיק ווי דער בערדיטשעווער רב. האָבן זיי אים געבראַכט פאַרן כסא־הכבוד, און גלייך זענען געקומען צופליען מלכים מיט ווייסע פליגלען, סנגורס און יעדער איינער האָט אויסגערעכנט אַ לאַנגן צעטל מיט מצוות און צדקות, וואָס דער בערדיטשעווער רב האָט געטאָן. זיי האָבן אויך אויסגערעכנט אַלע שיינע מידות און גוטע זיטן, וואָס ער האָט פאַרמאָגט און האָבן אונטערגעשטראָכן, אַז באַזונדער האָט ער זיך אויסגעצייכנט מיט דער מידה פון אהבת

ישראל און זינט די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן, איז נאָך אין קיין שום דור נישט געווען אַזאַ גרויסער אוהב ישראל, ווי דער בערדיטשעווער רב.

דער בית־דין של מעלה האָט געפרעגט, צי ס'איז פאַרן אַ מלאך אַ קטגור, וואָס זאָל אַנווייזן עפּעס א חטא אויפן בערדיטשע־ווער רב, אָדער ער זאָל אויפהויבן קעגן אים וועלכן ס'ניט איז קטרוג. אָבער אַזאַ מלאך האָט זיך נישט געפונען און דער בית־דין של מעלה האָט געפּסקנט, אַז ר' לוי־יצחק בערדיטשעווער איז מוכן ומזומן לחיי העולם הבא און האָט גלייך באַפוילן, אַז צוויי מלאכים זאָל אים אַוועקפירן אין גן־עדן, ווו ס'זענען שוין צוגעג־רייט געוואָרן פאַר אים אַ שטול און אַ גאָלדענע קרוין צווישן די גרעסטע צדיקים, וועלכע זיצן אָנגעטאָן די קרוינען אויף די קעפּ און האָבן הנאה מזיו השכינה.

דער בערדיטשעווער רב האָט געבעטן, אַז איידער מ'פירט אים אַוועק אין גן־עדן, זאָל מען אים געבן רשות צו באַזוכן דעם גיהנום, ווייל ר'איז זייער נייגעריק אָנצוקוקן און זען ווי אַזוי מ'איז זיך דאָרטן נוהג מיט די פאַרמשפּטע און ווי אַזוי מען באַ־שטראָפט זיי און אַזוי ווי די חז"ל האָבן געזאָגט, אַז רצונו של אָדם זהו כבודו, האָט דער בית־דין של מעלה געהייסן, אַז מ'זאָל גלייך טאָן זיין רצון און צוויי מלאכים האָבן אים גענומען און אַריינגעפירט אין גיהנום.

דער בערדיטשעווער רב איז דורכגעגאַנגען אַלע שבעה מדו־רי־גיהנום און מיט צער און מיט ווייטאָג האָט ער זיך צוגעקוקט און געזען ווי אַזוי מ'פּייניקט שוידערלעך און אכזריותדיק די אומגליקלעכע מענטשן, וועלכע האָבן זיך דאָרט געפונען, און האָט שטאַרק באַדויערט זייער גורל. ער האָט זיך מצער געווען מיט זייער צער, געוויינט מיט זייער ווייטאָג און געזוכט זיי באַהילפיק זיין מיט אַלע מעגלעכקייטן, כדי צו פאַרגרינגערן זיי־ערע ליידן און שמערצן, און ווען די מלאכים, זיינע באַגלייטער, האָבן

אים געמאכט אויפמערקזאם, אַז ס'איז שווין צייט צו פאַרלאָזן דעם גיהנום, און גיין אין גן־עדן, האָט ער זיי געענטפערט קלאָר און דייטלעך, אַז ער וועט אַרויסגיין פון דאַנען נאָר דאַן, ווען מ'וועט מיט אים צוזאַמען אויך אַרויסלאָזן די אַלע אומגליקלעכע מענט־שן. די געפּלאָגטע און געפּייניקטע, וועלכע זענען דאָ פאַרשפּאַרט. אָן זיי וועט ער בשום אופן דעם גיהנום נישט פאַרלאָזן.

די מלאכים האָבן אים דערקלערט, אַז די זאַך, וואָס ער פאַר־לאַנגט, איז אוממעגלעך צו דערפילן, ווייל באַפרייען די אַלע רשעים און זינדיקע פון גיהנום הייסט מבטל מאַכן דעם דין פון שכר ועונש און מבטל מאַכן דעם דין פון שכר ועונש קען ברענגען די איינוווינער פון דער וועלט צו אַ טעות, אַז זיי זאָלן מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין. אָבער דער בערדיטשעווער רב האָט זיך געהאַלטן פעסט ביי זיין באַשלוס און געטענהט, אַז כל זמן מ'וועט נישט באַפרייען די אַלע אומגליקלעכע מענטשן, וועט ער פון גיהנום נישט אַרויסגיין. ער האָט אָנגעוויזן, אַז לויט די רייד פון די חז״ל זענען גאָר קיין זינדיקע מענטשן אויף דער וועלט נישטאָ. ס'זענען פאַראַנען בלויז זינד און זאָל נאָר דער רבונו של עולם אויסראָטן די זינד, וועלן מענטשן מער נישט זיין קיין זינדיקע און מען וועט שוין מער נישט דאַרפן האָבן קיין גיהנום. און ער האָט צוגעגעבן, אַז אים איז ליבער בלייבן אין גיהנום און ליידן צוזאַמען מיט די ליידנדע און געפּייניקטע, איידער זיצן און פאַרברענגען אין גן־עדן.

חסידים דערציילן, אַז דער דאָזיקער טאַט פונעם בערדיטשע־ווער רב האָט אויפגערודערט אַלע גרויסע צדיקים און האָט אויך אויפגעהויבן פון קבר דעם בעל־שם הקדוש אַליין בכבודו ובעצמו. זיי זענען אין גרויס איילעניש געקומען צולויפן און האָבן זיך משתטח געווען פארן כסא־הכבוד און 'געליארעמט און געשטורעמט, ווי אַזוי מען דערלאָזט, אַז אַזאַ גרויסע און הייליקע נשמה ווי דער בערדיטשעווער רב זאָל ליידן גיהנום. און ווי יודעי חן גיבן איבער,

איז שוין דער בית־דין של מעלה געווען גרייט צו גיין אויף גרויסע פשרות און הנחות מיטן בערדיטשעווער רב. ער האָט שוין מסכים געווען, אַז מ׳זאָל נאָר איבערלאָזן די, וואָס האָבן עובר געווען אויף די דריי האַרבע עבירות: עבוֹדה זרה, גליו עריות ושפיכות דמים, אויף וועלכע די חז״ל זאָגן: „יהרג ואל יעבור״. אָבער דער בער־דיטשעווער רב איז דערויף נישט איינגעגאַנגען. ער האָט געפאָ־דערט, אַז מ׳זאָל באַפרייען אַלע יידן אָן אויסנאַם, נישט רעכנדיק זיך מיט די זינד, וואָס זיי זענען באַגאַנגען, און מיט די עבירות, וואָס זיי האָבן עובר געווען. אויב נישט — האָט ער געדראָט — וועט ער דעם גיהנום נישט פאַרלאָזן.

אין דעם האָט ער דערהערט, אַז עס רעשט זיך און טומלט זיך שטארק צווישן די דורי מעלה. ער האָט גענומען פרעגן ביי די מלאכים, זיינע באַגלייטער, וואָס ס׳איז געשען, און זיי האָבן אים דערציילט, אַז נאָר וואָס איז פלוצים נסתלק געוואָרן דער צדיק־הדור און דאָס איילן זיך אַזוי די צדיקי עולם צו זיין לוויה. און די פלוצימדיקע הסתלקות פונעם צדיק הדור. די מצוה פון הלוית המת און דער גרויסער חשק צו טאָן אַ חסד של אמת האָט דעם בערדיטשעווער רב אַזוי שטאַרק פאַרשיכורט, אַז ער האָט אינגאַנצן פאַרגעסן ווו ער געפינט זיך און איז אויף גיך אַרויסגעלאָפן מלוה זיין דעם גרויסן נפטר. און אַז ער האָט זיך צוריקגעקערט, האָט ער געטראָפן די טויערן פון גיהנום פאַרהאַקט און ער האָט שוין מער נישט געקאָנט אַריינקומען אַהינצו. און בעל כרחו איז ער אַוועקגע־גאַנגען אין גן־עדן און האָט פאַרנומען די שטול, וואָס איז געווען פאַר אים צוגעגרייט.

ר׳ משה-לייב סאסאווער דער ישובניק

אין אַ דאָרף ניט ווייט פונעם שטעטל סאסאוו האָט געוווינט אַ ייד, וואָס איז געווען באַוווסט איבערן גאַנצן געגנט מיטן נאָמען דער ישובניק.

דער ישובניק איז געווען זייער אַ פּראָסטער, אָבער אַ שטאַרק־גלויביקער און אַ גרויסער ירא־שמים. אַלע טאָג פלעגט ער אַוועק־גיין אינעם נאָענטן וואַלד און אָנהאַקן דאָרטן אַ בינטל האָלץ און עס אַוועקגעטראָגן אין שטאָט פאַרקויפן און דערפון האָט ער זיך דערנערט מיט זיין פאַמיליע. און כאָטש ער האָט געלעבט אין גרויס דחקות און אין נויט, פלעגט ער נאָך פון זיינע פאַרדינסטן אָפּשפּאָרן אויך פאַר צדקה־צוועקן, ווייל די מצווה פון צדקה איז געווען ביי אים זייער הייליק און טייער. זיין הייזקע איז געשטאַנען ביים אַריינגאַנג פון דאָרף און יעדער דורכ־גייער און וואַנדערער האָבן דאָרטן שטענדיק געפונען אַ היימישע רו און אַ זאַטן מאָלצייט. אָפטמאָל האָט דער ישובניק אַוועקגעגעבן זיין לעצטן ביסן א הונגעריקן דורכגייער און נישט איינמאָל האָט פּאַסירט, אַז ער און זיינע בני־בית האָבן אַוועקגעגעבן זייערע גע־לעגערס מיטן בעטגעוואַנט צו נע־ונדניקעס און אַליין האָבן זיי זיך געוואַלגערט אויף דער הוילער ערד. אינגאַנצן אַרום איז געווען באַוווסט, אַז דער ישובניק איז אַ גוטהאַרציקער מענטש און אַ גרויסער בעל־צדקה.

איינמאָל, אין אַן ערב־שבת, האָט דער ישובניק געבראַכט אין שטעטל אַ בינטל האָלץ צו פאַרקויפן, און ס'האָט זיך נישט געמאַכט קיין קונה. דער הייליקער צדיק, ר' משה־לייב סאַסאָווער, האָט באַמערקט שטיין דעם ישובניק מיטן בינטל האָלץ נאָך גאַנץ־פרי, ווען ר'איז געגאַנגען אין שול אַריין דאַווענען בציבור, און האָט אים שוין נישט אָפּגעלאָזן פון אויג. אומקערנדיק זיך פון דאַווענען אַהיים, האָט ער געזען דעם ישובניק נאָך שטיין מיטן בינטל האָלץ און אויך נאָך מיטאָג, ווען ר' משה־לייב איז געגאַנגען אין מרחץ אַריין, איז ער נאָך אַלץ געשטאַנען מיטן בינטל האָלץ און האָט נישט געהאַט קיין קונה, און ערשט בייטאָג, ווען ער האָט זיך צוריקגעקערט פון מרחץ, האָט ער געזען ווי אַן עלטער'ע פרוי איז צוגעקומען און האָט אָנגעקוקט דאָס בינטל האָלץ. ר' משה־לייב איז אויף גיך צוגעגאַנגען צום ישובניק און האָט אים דערציילט, אַז אין עק שטאָט שטייט אַ צעבראָכענע הייזקע, אין וועלכער ס'וווינט אַן אָרימע אלמנה, וועמענס מאַן ס'איז נישט לאַנג געשטאָרבן, מיט אירע צוויי פּיצלעך קינדער, פון וועלכע דאָס קלענסטע איז נאָך אַ זויג־קינד. פון גרויסע צרות און עגמת־נפש נאָך איר פאַרשטאָרבענעם מאַן איז די אומגליקלעכע אלמנה שלאַף געוואָרן און ליגט צו־בעט און ס'איז נישטאָ ווער ס'זאָל זיך אַרומקוקן אויף איר און אויף די צוויי קליינע יתומימלעך, וועלכע גייען שיר ניט אויס פון הונגער. דער ישובניק האָט באַלד אַרויסגעכאַפּט צוויי גראָשן און געגעבן ר' משה־לייבן, אַז ער זאָל קויפן אַ גלאָז מילך פאַרן זויג־קינד. ר' משה־לייב האָט אים געבעטן, אַז ר'זאָל אויך עפּעס שענקען פאַרן צווייטן הונגעריקן קינד און דער ישובניק האָט אים געגעבן נאָך צוויי גראָשן, אַז ר'זאָל קויפן אַ קוכן און איינשטילן דעם הונגער אויך פונעם צווייטן קינד. ר' משה־לייב האָט אים באַדאַנקט און האָט אים געפרעגט, אפשר קען ער נאָך אויך מיט עפּעס באַהילפיק זיין אויף צו קויפן רפואות פאַר דער קראַנקער אלמנה, און דער ישובניק האָט געענטפערט, אַז צו זיין גרויסן באַדויערן קען ער אים שוין מער גאָר ניט געבן. ער האָט

אים דערציילט, אַז פאַרן בינטל האָלץ האָט ער אָפּגענומען זעקס גראָשן און ער האָט גערעכנט פאַר צוויי גראָשן קויפן ליכט לכבוד שבת, פאַר צוויי גראָשן — ווייַן אויף קידוש און פאַר צוויי גראָשן — חלות אויף המוצא. נאָר אַז ער האָט דערהערט, אַז אַ קליין עופהלע, א יונק שדים ליידט הונגער, האָט עס אים פאַרקלעמט ביים האַרצן און ער האָט באַשלאָסן מאַכן קידוש איבער חלה און די צוויי גראָשן, וואָס ער האָט באַשטימט אויף צו קויפן ווייַן, בעסער אוועק־געבן אויף אַ גלאָז מילך פאַרן זויג־קינד. דאָס זעלבע האָט ער אויך געטון מיט די צוויי גראָשן, וואָס ער האָט באַשטימט פאַר חלות אויף המוצא און האָט זיי אַוועקגעגעבן צו קויפן אַ קוכן און שטילן דעם הונגער פונעם צווייטן אָרימען קינד. אָבער אויך אַוועקגעבן די לעצטע צוויי גראָשן, וועלכע ער האָט באַשטימט צו קויפן ליכט לכבוד שבת, קען ער שוין ביי זיך נישט פועלן, ווייל אָן ליכט האָט דער שבת קיין שום פנים נישט.

ר׳ משה־לייב האָט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט אויסגעהערט די תמימותדיקע רייד פונעם פשוטן דאָרפס ייד, און געזעגנענדיק זיך מיט אים, האָט ער אַ פרעג געטאָן צי ער האָט עפּעס פאַרמעגן אין דער היים. דער ישובניק האָט געענטפערט, אַז ער פאַרמאָגט גאָר נישט אויסער אַן אַלטע און מאָגערע קו, וועלכע העלפט אים מיט אַביסל אין דער פרנסה. און ר׳ משה־לייב האָט אים אָנגעזאָגט, אַז קומענדיק אַהיים זאָל ער פאַרקויפן די קו און מיטן געלט זאָל ער טאָן דעם ערשטן מסחר, וואָס וועט זיך אים טרעפן און השי״ת וועט אים העלפן און ער וועט שטאַרק מצליח־זיין.

זייער פריילעך האָט זיך דער ישובניק צוריקגעקערט אַהיים און האָט דערציילט זיין פרוי וועגן אַלעס, וואָס ס׳איז פאַרגעקומען. אָבער די פרוי האָט געזאָגט, אַז זי וועט בשום אופן נישט לאָזן פאַר קויפן די קו, ווייל אַלע אין שטוב האָבן זי ליב, זיי זענען צו איר שטאַרק צוגעבונדן און אָן איר וועלן זיי זיך נישט קענען באַגיין.

שבת־צונאַכטס, נאָך הבדלה, איז דער ישובניק מיט זיין פרוי

אַריינגעקומען אין שטאַל און גענומען צוגרייטן עסן פאַר דער קו. פלוצים האָט זיך אָפּגעשטעלט אַ פור פאַר דער טיר און צוויי מענ־טשן זענען אַראָפּגעקומען, און אַריינקומענדיק אין שטאַל, האָבן זיי זיך געווענדט צום ישובניק און זיין פרוי, אַז זיי זאָלן זיי פאַרקויפן די קו. דער ישובניק איז געבליבן זיצן ווי פאַרשטיינערט און האָט קיין וואָרט נישט געקענט אויסרעדן און די פרוי האָט געוואָרפן אַ בייזן בליק אויף די אומגעוווּנשענע געסט און האָט זיך אָנגערופן, אויב זיי וועלן געבן הונדערט רובל, וועט זי פאַרקויפן די קו. זי האָט מיט אַ כיוון אָנגעבאָטן אַזאַ הויכן פּרייז, כדי פּטור ווערן פון זיי, ווייל אין דער אמתן האָט די קו אַפילו קיין צוואַנציק רובל ניט די ווערט געהאַט. די מענטשן האָבן ניט געמאַכט קיינע שהיות און האָבן גלייך באַצאָלט הונדערט רובל און גענומען די קו און זענען אַוועקגעגאַנגען. דער ישובניק און זיין פרוי האָבן געשטוינט פון פאַרוווּנדערונג, זיי האָבן געזען אין דעם אַן אות מן השמים, אַז זיי זאָלן אויספאָלגן דעם אָנזאָג פונעם הייליקן צדיק ר׳ משה סאַסאָ־ווער.

אויפן צווייטן טאָג איז דער ישובניק אויפגעשטאַנען גאַנץ־פרי און האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין צו טאָן מיטן געלט דעם ערשטן מסחר, וואָס וועט זיך אים מאַכן. אַרום האַלבן טאָג איז ער אָנגעקומען אין אַ שכנותדיקן דאָרף, וווּ ער האָט געטראָפן אַ צוזאַ־מענקונפט פון פריצים און רייכע סוחרים. ער האָט זיך גענומען פונאַנדערפרעגן, וואָס עס קומט פאַר און מ׳האָט אים דערציילט, אַז ס׳ווערן פאַרקויפט דורך אַ ליציטאַציע די גיטער פון פריץ: די פעלדער, די וועלדער, די מיל, דער טייך און דער גאַנצער הויף מיטן לעבעדיקן און טויטן אינווענטאַר. און האַלטנדיק דעם אָנזאָג פונעם הייליקן צדיק, האָט ער זיך גלייך גענומען באַטייליקן אינעם קויף. זעענדיק, אַז אַן אָפּגעריסן יידל מיט אַן אָרימען אויסזען שטופּט זיך צו קויפן דעם פריצס מאַיאָנטקעס, האָבן די פריצים און רייכע סוחרים אים אָפּגעמאָסטן מיט בליקן פול מיט חוזק און שפּאָט און האָבן באַשלאָסן אים אָנלערנען: זיי וועלן אים צולאָזן

דעם קויף און אַזוי ווי ער וועט נישט האָבן קיין געלט צו באַצאָלן, וועלן גיין פאַרלוירן די עטלעכע רובל, וואָס ער וועט געבן אַלס אויפגאָב און יועט אויך קריגן שמיץ, וועלן זיי האָבן אַ פריילעכע פאַרווײלונג און דערנאָך וועלן זיי באַנייעס דורכפירן די ליציטאַציע איבערן פריצס גיטער. און כך־הוה, זיי האָבן אים צוגעלאָזט און דער ישובניק האָט אַוועקגעקויפט דעם מאַיאָנטעק. ער האָט געגעבן די הונדערט רובל אַלס האַנט־געלט און ביז דריי טעג דאַרף ער צושטעלן דאָס גאַנצע געלט. די פריצים און די רייכע סוחרים האָבן געקייכט פון געלעכטער, אָבער דער ישובניק האָט זיך נישט געמאַכט קיין וועזן פון זיי. ער האָט געהאַט אמונה אין די ווערטער פונעם הייליקן צדיק, ר׳ משה־לייב, און געהאַט בטחון אַז השי״ת וועט אים נישט פאַרלאָזן, און האָט זיך אומגעקערט רואיק אַהיים.

אַרום האַלבער נאַכט, ווען דער ישובניק האָט זיך שוין געגרייט גיין שלאָפן, האָט זיך דערהערט אַ לייכטן קלאַפּ אין דער טיר. ער האָט זי אויף גיך אויפגעמאַכט און אין שטוב איז אַריינגעקומען עפּעס אַ גלח און האָט דערקלערט, אַזוי ווי ער האָט געהערט, אַז דער ישובניק האָט אַוועקגעקויפט דעם פריצס גיטער, וויל ער צושטיין פאַר אַ שותף. דער ישובניק האָט געענטפערט, אַז ער איז גרייט אים צונעמען פאַר אַ שותף, נאָר מיטן באַדינג, אַז דער גלח זאָל באַצאָלן פאַר זיין העלפט דעם גאַנצן באַטרעף פונעם מאַיאָנטעק, ווייל ער האָט די ווערט צוויי מאָל אַזוי פיל ווי די פרייז וואָס ער האָט אים געקויפט. דער גלח האָט מסכים געווען און האָט אים גלייך אויסגעצאָלט דאָס געלט און זיי האָבן אָפּגעמאַכט, אַז נאָכדעם, וואָס דער ישובניק וועט איבערנעמען אויף זיין נאָמען דעם פריצס גיטער, וועלן זיי מאַכן צווישן זיך אַ קאָנטראַקט.

צום באַשטימטן טאָג האָט דער ישובניק געבראַכט דאָס גאַנצע געלט. די פריצים און די רייכע סוחרים האָבן שיר נישט געפּלאַצט פון קנאה און ווייטאָג, זיי האָבן בשום אופן נישט געקענט פאַרשטיין, ווו האָט אַזאַ אָרעם יידל גענומען אַזוי פיל געלט. ווען דער

ישובניק איז אַרויסגעקומען פונעם פריצס הויף, האָבנדיק שוין אויף זיין נאָמען אַלע גיטער, האָט ער דערזען אַ צוזאַמענלויף פון מענטשן. ער האָט זיך גענומען צעפרעגן, וואָס עס איז געשען, און מ׳האָט אים דערציילט, אַז נאָר־וואָס איז געפאָרן אַ גלח מיט זיינע פערד און וואָגן און פלוצים האָבן זיך די פערד דערשראָקן און גע־נומען האַסטיק לויפן, דער וואָגן איז צעבראָכן געוואָרן און דער גלח איז אַרויסגעפאַלן און דערהרגעט געוואָרן. דער ישובניק איז צוגעגאנגען צום פלאַץ, ווו ס׳איז געלעגן דער געהרגעטער גלח, און האָט אין אים דערקענט זיין שותף, און אַזוי ווי קיינער האָט נישט געוווסט ווער ער איז און פון וואַנען ער איז, איז דער גאַנצער מאַ־יאָנטעק געבליבן פאַרן ישובניק.

דער לובלינער חוזה

דער הייליקער צדיק ר׳ יעקב יצחק פון לובלין איז געווען איינער פון די גרעסטע צדיקים פון זיין דור. יודעי חן האָבן געזאָגט, אז אין זיין נשמה איז געווען א ניצוץ פון משה רבינו און אין זיינע אויגן איז געווען אַ שיין פון דער ליכטיקייט פון ששת ימי בראשית, מיט וועמענס כוח מ׳האָט געקענט זען און קוקן פון איין עק וועלט ביזן אַנדערן. חסידים דערציילן, אַז מען האָט אים דערלאַנגט אַ קוויטל האָט ער גלייך דערקענט פון אַוועלכן שורש דער מענטש שטאַמט און צי ר׳איז אַ צדיק אָדער אַ רשע; צי ר׳איז רייך אָדער אָרעם; צי ר׳איז אַ בר־מזל אָדער אַ שלים מזל און צי ער וועט ירשענען עולם הבא אָדער גיהנום. דער קאָזניצער מגיד ר׳ ישראל ז״ל האָט אים גערופן: דער אורים ותומים און זיינע חסידים האָבן אים גערופן „דער חוזה״, דער זעער, ווייל ער האָט געהאַט אַ נביאישן קוק, אַלעס איז געווען פאַר אים קלאָר און אָפן און קיין זאַך איז ניט געווען פאַרשטעלט און פאַרבאָרגן פון זיינע אויגן. וועגן זיין געטלעכער זעאונגס קראַפט זענען אַרומגעגאַנגען אין דער חסידישער וועלט וווּנדערבאַרע שיינע מעשהלעך.

מען דערציילט, אַז באַלד נאָך זיין בר־מצוה האָט זיין פאָטער אים פאַרקנסט פאַר דער טאָכטער פון אַ רייכן דאָרפס ייד, אָבער אַז ס׳איז געקומען דער טאָג פון דער חתונה און ער האָט דערזען די כלה, האָט ער ניט געוואָלט גיין צו דער חופה, ער האָט גע־

טענהט, אַז די כלה זעט ניט אויס ווי קיין יידישע טאָכטער און דעם זעלבן טאָג האָט ער זיך אַרויסגעגנבעט און איז אַנטלאָפן צום געטלעכן צדיק ר׳ שמעלקא פון ניקעלשבורג. זיין פאָטער איז אים נאָכגעלאָפן און אים אויפגעפאָדערט, אַז ער זאָל זיך צוריקקערן און חתונה האָבן פאַר דער כלה, אָבער דער חוזה האָט אפילו ניט גע־וואָלט הערן פון דעם, ער האָט געזאָגט, אַז פאַר אַ כלה וואָס האָט ניט קיין יידישן אויסזען וויל ער ניט חתונה האָבן. זיין פאָטער האָט געטענהט, אַז די כלה זעט ניט אויס אַנדערש ווי אַנדערע יידישע טעכטער און האָט געבעטן ר׳ שמעלקאן אַז ער זאָל ווירקן אויף אים, אַז ער זאָל זיך צוריקקערן, אָבער ר׳ שמעלקא האָט ניט געוואָלט זיך מישן. ער האָט געזאָגט, אויב ער וויל ניט חתונה האָבן מיט דער כלה דאַרף מען אים ניט צווינגען. מסתמא ווייסט ער וואָס ער טוט. און אין אַ קורץ שטיקל צייט אַרום איז די כלה אַנטלאָפן צום גלח און האָט זיך געשמדט, דאַן האָבן אַלע באַגריפן און פאַרשטאַנען וואָס דער חוזה האָט געמיינט ווען ער האָט גע־זאָגט, אַז די כלה האָט ניט קיין יידישן אויסזען.

אַ קצב איז אַמאָל געקומען צום חוזה און האָט אים דערציילט, אַז ער האָט איינגעקויפט עטלעכע צענדליק קי אָבער ער האָט זיי מורא שעכטן טאָמער וועלן זיי טריף ווערן, וועט ער שאַדן האָבן אַ סך געלט. דער חוזה האָט אים געהייסן אויפשרייבן אויף יעדער קו אַ נומער, וועט ער אים זאָגן אַוועלכע נומערן ער זאָל שעכטן און אַוועלכע ער זאָל פאַרקויפן. און כך הוה, די קי וואָס דער חוזה האָט אים געהייסן שעכטן זענען אַלע כשר געוואָרן. און איינמאָל האָט דער קצב געמאַכט אַ טעות און האָט אויך געשאָכטן אַ קו פון די קי וואָס דער חוזה האָט אים געהייסן פאַרקויפן, איז זי טריף געוואָרן.

אין לובלין איז געווען אַ מנהג, אַז דער שמש פלעגט אַרומגיין פאַרטאָג און אויפוועקן דעם עולם, אַז זיי זאָלן אויפשטיין, און גיין אין שול אַריין, צו עבודת הבורא. איין פאַרטאָג ווען דער שמש איז

אַרויסגעגאַנגען ווענן דעם עולם האָט דער חוזה געכאַפּט אַ קוואָרט וואַסער מיט אַ האַנטוך און איז אים געלאָפן אַקעגן און האָט אים געגעבן, אַז ער זאָל זיך וואַשן די הענט. די שטוב מענטשן האָבן זיך זייער געוווּנדערט און האָבן ניט געקאָנט פאַרשטיין צוליב וואָס ער האָט עס געטאָן און זיי האָבן געפרעגט דעם שמש וואָס ס'האָט פּאַסירט, און דער שמש האָט זיי דערציילט, אַז יענע נאַכט איז ער געווען אויף אַ שמחה און נעמענדיק אַן איבעריק ביסל משקה, האָט ער זיך פאַרשלאָפן און פאַרשפּעטיקט אויפשטיין און אַזוי ווי ער האָט זיך זייער געאיילט, האָט ער פאַרגעסן זיך אָפּגיסן נעגל וואַסער און דער חוזה האָט עס פאָרויסגעזען, האָט ער אים אַרויסגעטראָגן אַ קוואָרט מיט וואַסער אַז ער זאָל זיך אָפּגיסן נעגל־וואַסער.

אין אַ שטעטל ניט ווייט פון לובלין האָט אויסגעבראָכן אַ קינדער־מגפה ר״ל. אַלע טאָג האָט דער טויט אַוועקגעריסן עטלעכע קליינינקע קינדערלעך, אומשולדיקע עופהלעך. די איינוווינער פון שטעטל האָבן איינגעלייגט וועלטן אויף אָפּצושטעלן די מגפה, מ'האָט גוזר תענית געווען, מ'האָט געריסן קברים און מען האָט גאָרניט געקענט אויפטון. מ'האָט אויך אַראָפּגעבראַכט די בעסטע און גרעסטע דאָקטוירים און ס'האָט ניט געהאָלפן. דאַן זענען איינִיקע יידן לומדים, יראים ושלבים, אַוועקגעפאָרן קיין לובלין צום חוזה אים בעטן, אַז ער זאָל מתפלל זיין, אַז דער טויט זאָל זיך אָפּטאָן פון זייער שטעטל. ווען די יידן זיינען אַריינגעקומען צום חוזה האָט ער זיי געפרעגט, פאַר וואָס ס'איז ניט געקומען מיט זיי דער גרויסער צדיק, וועלכער איז מיטגעפאָרן מיט זיין קיין לובלין. די יידן האָבן אים געענטפערט, אַז אויסער דעם בעל עגלה איז קיינער מיט זיי ניט מיטגעפאָרן און דער בעל עגלה — ווערדליק זיי קענען אים — איז ווייט פון צו זיין אַ צדיק און ווער שמועסט נאָך אַ גרויסער צדיק אַוודאי און אוודאי ניט, ווייל ר'איז זייער אַ פּראָסטער מענטש, אַ פאַרגרעבטער, אַ קנאַפּער ירא שמים און אַ גרויסער שיכור. אָבער דער חוזה האָט זיי געזאָגט, אַז ער זעט אַז מיט זיי

איז מיט געפאָרן אַ גרויסער צדיק, זאָלן זיי אים באַלד ברענגען, ווייל נאָר ער איז ביכולת אָפּצושטעלן די קינדער־מגפה באַ זיי אין שטעטל.

די יידן האָבן זיך צוריקגעקערט צו זייער אכסניה רופן דעם בעל־עגלה, אָבער זיי האָבן אים שוין דאָרטן ניט געטראָפן. האָבן זיי זיך אַרויסגעלאָזט אים זוכן אין די שענק און אויך דאָרטן איז ער ניט געווען און גייענדיק איבער די גאַסן פון שטאָט האָבן זיי דערזען אַ חתונה. זיי זענען צוגעקומען נענטער און האָבן געזען ווי עס שפּילן כלי־זמר און זייער בעל־עגלה אַ טויט שיכורער טאַנצט און הופּעט אויף וואָס די וועלט שטייט. זיי האָבן אים אָוועקגערופן און געפרעגט וואָס ס'איז מיט אים די שמחה און דער בעל עגלה האָט זיי דערציילט אַז ווי נאָר זיי זענען אָנגעקומען קיין לובלין האָט ער זיך אַרויסגעלאָזט שפּאַצירן איבערן שטאָט און פאַרביי־גייענדיק אַ קליינע און אָרימע הייזקע האָט ער געהערט ווי עמע־צער וויינט. ר'איז אַריינגעקומען אינעווייניק און האָט געזען ווי ס'זיצט אַ מיידל אָנגעטאָן אין אַ חופּה־קלייד און וויינט און יאָ־מערט ביטער, אַז עס צעגייט זיך דאָס האַרץ. האָט ער גענומען זיך פאַנאַנדערפרעגן ביי די שטוב מענטשן וואָס ס'קומט דאָ פאָר און זיי האָבן אים דערציילט, אַז דאָס מיידל איז אַן אָרעמע יתומה און היינט איז ביי איר חתונה, אָבער דער חתן האָט צוגעשיקט זאָגן, אַז אויב מ'וועט אים ניט געבן קיין טלית און פּופּציק רובל מזומן גייט ער ניט צו דער חופּה. אירע קרובים, אויך אָרעמע מענטשן, האָבן מיט גרויס מי און פיל שוועריקייט קוים צונויפגעזאַמלט צוואַנציק רובל און מער האָבן זיי ניט. האָט ער ניט געקענט צוזען דעם צער פון דער אָרעמער כלה און האָט אַוועקגעגעבן דאָס גאַנצע געלט וואָס זיי האָבן אים באַצאָלט שכר־עגלה און איצט איז ער זיך משמח מיט דער כלה. די יידן האָבן זיך איבערגעקוקט, זיי האָבן געזען בחוש, אַז דער חוזה האָט ריכטיק פאָרויסגעזען און אַז דער בעל עגלה איז ווירקלעך אַ גרויסער צדיק און זיי האָבן אים

געבראַכט צום חוזה. דער חוזה האָט זיך מיט אים שטאַרק דער־פרייט און האָט אים געהייסן זאָגן דריי מאָל דעם פסוק „המלאך הגואל" און די קינדער־מגפה אין שטעטל האָט זיך אָפּגעשטעלט.

דער חוזה האָט אויך געהאַט פיל שונאים און קעגנער וועלכע האָבן אים שטענדיק גערודפט. איינמאָל איז מען געקומען צום חוזה און מען האָט אים דערציילט, אַז אַ געוויסער רבי, איינער פון זיינע גרעסטע קעגנער, האָט צוגעזאָגט זיינע חסידים, אַז אינעם טאָג וואָס ער, דער חוזה, וועט נפטר ווערן, וועט ער זיי געבן משקה. דער חוזה האָט אַ שמייכל געטאָן און געזאָגט, אַז דער דאָזיקער רבי מאַכט אַ גרויסן טעות, ווייל אין דעם טאָג וואָס ער וועט נפטר ווערן וועלן זיי ניט נאָר משקה, נאָר אפילו קיין וואַסער ניט קענען טרינקען. און כך הוה. דער חוזה איז נפטר געוואָרן אום תשעה באב, ווען אַלע יידן פאַסטן און מען טאָר גאָר ניט נעמען אין מויל.

דער קאלאווער רבי ר׳ יצחק אייזיק ז״ל

דער הייליקער צדיק און גאון ר׳ יצחק אייזיק ז״ל אָדער ווי דער עולם פלעגט אים רופן „ר׳ אייזיקל״, איז געווען אַ קינד פון זייער אָרעמע עלטערן. זיין פאָטער איז כל ימיו געווען אַ גרויסער אָרעמאַן און אַ חולה מסוכן. ר׳איז נפטר געוואָרן ווען ר׳ אייזיקל איז נאָך געווען אַ פיצל קינד און זיין מוטער, די אלמנה, פלעגט אַרבעטן שווער און ביטער איבער אירע שוואַכע כוחות און האָט ניט געקענט דערנערן זיך מיט איר קליינעם יתום. אַלט זייענ־דיק זעקס יאָר איז ער שוין געווען געצוווּנגען איר אַרויסצוהעלפן אין דער פרנסה. צוליב דעם צוועק האָט ער זיך פאַרדונגען פאַר אַ פאַסטוך. ער האָט געפאַשעט די גענדז ביי די יידישע איינוווינער פון דער שטאָט קאַלאָוו.

אין יענער צייט האָט ר׳ לייב שרהס אַרומגעוואַנדערט איבער דער וועלט זוכן אַ גרויסע נשמה וועלכע זאָל זיין ראוי און פאַסיק צו פאַרשפרייטן דעם בעל־שמס חסידות איבער אונגאַרן, ווייל אונ־גאַרן איז דאַמאָלסט געווען אַ מדינה פול מיט מתנגדים און אַפּי־קורסים ר״ל, וואָס פלעגן חוזק און שפעטן פון חסידות און קבלה און קומענדיק קיין קאַלאָוו האָט ער היגטערן שטאָט דערזען דאָס קליינע פאַסטוכל און ר׳איז אים שטאַרק געפעלן געוואָרן. חסידים דערציילן, אַז ער האָט באַמערקט, אַז די שכינה רוט אויף אים, ווייל די הויט פון זיין פנים האָט געשיינט און געשטראַלט, ווי

די הויט פון משה רבינוס פנים ווען די שכינה פלעגט זיך מיט אים מתיחד זיין. ר׳ לייב שרהס איז געגאַנגען מיט אים צו זיין מוטער די אלמנה און האָט איר פאַרגעלייגט, אַז זי זאָל אים איבער־געבן איר זון וועט ער אים מגדל זיין ווי אַן אייגן קינד. זיין מוטער האָט מסכים געווען און ר׳ לייב שרהס האָט אים אַוועקגעפירט צום הייליקן צדיק און גאון ר׳ שמעלקא פון ניקעלשבורג, אַז ער זאָל מיט אים לערנען. ר׳ שמעלקא האָט מיט אים געלערנט ש״ס און פוסקים און דאָס קליינע פאַסטוכל האָט געלערנט מיט גרויס התמדה און איז גיך באַוווסט געוואָרן פאַר אַן עלוי, אויסצייכענדיק זיך מיט זיין טיפע לומדות און בקיאות.

אין אַ צייט אַרום איז דורכגעפאָרן ניקעלשבורג דער געטלע־כער צדיק ר׳ אלימלך פון ליזענסק און שמועסנדיק מיט ר׳ איי־זיקלען איז ער שטאַרק איבעראַשט געוואָרן פון זיין שאַרפזיניקייט און קלוגן פאַרשטאַנד און האָט אים גענומען צו זיך קיין ליזענסק און דריי יאָר צייט האָט ער מיט אים געלערנט סתרי תורה, חסידות און קבלה. נאָכהער האָט ער זיך צוריקגעקערט צו ר׳ שמעלקאן קיין ניקעלשבורג און פאַרגעזעצט לערנען אין נגלה און אין נסתר ביז ר׳איז מפורסם געוואָרן פאַר אַ גרויסן גאון און גרוי־סער מקובל.

אַז די ראשי הקהלה פון קאלאוו זענען געוויר געוואָרן וואָס פון זייער אַמאָליקן פאַסטוכל איז געוואָרן, זענען זיי געקומען צו אים און געבעטן אַז ער האָט איבערנעמען ביי זיי אין שטאָט דעם כסא הרבנות. אָבער זייענדיק פון דער נאַטור אַ גרויסער ענו האָט ר׳ אייזיקל אַפילו נישט געוואָלט הערן פון דעם. אָבער צווישן די ראשי הקהל האָט זיך אויך געפונען איינער אַ ייד מיט נאָמען ר׳ יעקב פיש, וועלכער האָט זוכה געווען צו קריגן אַ ברכה פונעם בעל שם הקדוש אַליין בכבודו ובעצמו. געווען איז, אַז דער בעל שם האָט עמיצן געבענטשט מיט דער רעכטער האַנט איז דאָס געווען אַ סימן אויף אַריכות ימים און אויב — מיט דער לינקער האַנט

איז דאָס געווען אַ סימן אויף עשירות, און ער, ר׳ יעקב פּיש האָט זוכה געווען, אַז דער בעל שם האָט אים געבענטשט מיט בײדע הענט, דאָס הייסט סיי מיט עשירות און סיי מיט אַריכות ימים. און ער איז טאַקע געווען אַ גרויסער עושר, ער האָט פאַרמאָגט אַ סך פעלדער און וועלדער און פיל אַנדערע גיטער און האָט שטאַרק מאַריך ימים געווען, ער האָט געלעבט הונדערט מיט זעכצן יאָר און כל ימיו איז ער געווען געזונט און שטאַרק און פריש ווי אַ יונגערמאַן. זייענדיק אַן עושר דורך דער בעל־שמס ברכה פלעגט ער שטענדיק טאָן צדקה און חסד מיט אָרעמע און נויט־באַדערפטיקע און די גאַנצע צייט וואָס ר׳איזיקל האָט זיך געפונען אין ניקעלשבורג האָט ער השגחה געגעבן אויף זיין אָרעמער מוטער, די קראַנקע אלמנה און האָט זי אויסגעהאַלטן מיט אַלעם גוטן און זעענדיק אַז ר׳ אייזיקל וואַרפט אָפּ די בקשה פון די ראשי הקהל איז ער אַרויס קעגן אים מיט אַזאַ טענה, אָדער ער זאָל אָננעמען דעם כסא הרבנות און אויב ניט זאָל ער אים באַלד באַצאָלן דעם גאַנצן חוב וואָס עס קומט אים דערפאַר וואָס ער האָט אויסגע־האַלטן זיין אָרעמע מוטער. ר׳ אייזיקל האָט אַ טראַכט געטאָן אַביסל און געענטפערט: אַמאָל אַז איינער האָט זיך געפונען אין אַ נויט און האָט ניט געקענט אָפּצאָלן זיינע חבות איז ער געווען געצוווּנגען זיך צו פאַרקויפן פאַר אַ קנעכט און ער, ניט קענענדיק אָפּצאָלן זיין חוב איז געצוווּנגען זיך צו פאַרקויפן פאַר אַ רב... אָבער ר׳איז זיי מודיע, אַז ניט קיין רבנות נעמט ער אויף זיך, נאָר עבדות נעמט ער אויף זיך און ר׳ אייזיק איז געוואָרן רב אין קאַלאָוו.

ר׳ אייזיקל קאַלאָווער איז געווען אַ גרויסער ענו און אַ גרויסער סבלן, ער איז איז אויף זיין לעבן קיינמאָל אין כעס ניט גע־ווען, ער האָט זיך שטענדיק געפונען צווישן פּשוטן פאָלק און מיט אויסערגעוויינלעכן גדולה איז ער אויסגעשטאַנען זייערע ווילדע קאַפּריזן און זיי געלערנט תורה און מוסר לויטן דרך און שטייגער פונעם בעל־שם הקדוש. אַ דאַנק זיין ענוות און סבלנות איז

אים געלונגען מתקן צו זיין פיל פאַרבלאָנדזשעטע נשמות, מחזיר למיטב זיין פיל יידן וועלכע האָבן אָפּגעקירעוועט פונעם גוטן וועג און פיל רשעים, וואָס זענען שוין געשטאַנען ביי די טירן פון גיהנום האָט ער געהאָלפן אַז זיי זאָלן ווערן חוזרים בתשובה.

ר׳ אייזיקל קאַלאָווער האָט געשמט פאַר אַ גרויסן בעל מופת און צווישן פאָלק זענען אַרומגעגאַנגען וואונדערבאַרע שיינע מעשיות און לעגענדעס וועגן די גרויסע מופתים און וואונדער וואָס ער האָט באַוויזן.

ס׳ווערט דערציילט, אַז איינמאָל ערב יום כיפור פאַר כל נדרי, דער גאַנצער עולם איז שוין געווען פאַרזאַמלט אין שול און שוין געשטאַנען אָנגעטאָן אין די ווייסע קיטלען און איינגעהילט אין די טליתים און געזאָגט תפילה זכה מיט גרויס כוונה, האָט ר׳ אייזיקל פלוצים צוגערופן דעם גביר פון שטאָט ר׳ יעקב פיש און האָט אים געהייסן איינשפּאַנען זיין קאַרעטע וועלן זיי זיך דורכפאָרן אַביסל שפּאַצירן אויסער דער שטאָט. ר׳ יעקב׳ן האָט אפילו געוואונדערט אָט דער מאָדנער פאַרלאַנג, ער האָט ניט געקענט פאַרשטיין וואָס איז דאָס פלוצים פאַר אַ שפּאַציר אין מיטן דערינען ערב יום־כיפור פאַר כל נדרי. אָבער ער האָט ניט געוואָגט אויסצורעדן קיין וואָרט און האָט גלייך געהייסן זיינע דינער אויסצופאָלגן דעם באַפעל פון רבין. אַ דינער האָט באַלד געבראַכט אַן איינגעשפּאַנטע קאַרעטע און זיי האָבן זיך אַריינגעזעצט און זענען געפאָרן שפּאַצירן טאַקע איבער ר׳ יעקבס פעלדער. פלוצים האָט ר׳ אייזיק געהייסן זיך אָפּשטעלן און גענומען אַראָפּוואַרפן פון זיך די קליידער, גרייטנדיק זיך צו האָבן טבילה. ר׳ יעקב האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג, ווייל איבערן גאַנצן אַרום איז ניט געווען צו באַמערקן אַפילו קיין סימן פון קיין וואַסער. אָבער ווי נאָר ר׳ אייזיקל האָט זיך אויסגע־טאָן איז געוואָרן אַ גרוב מיט ריינער וואַסער און ר׳איז אַראָפּגע־גאַנגען אַהינצו און האָט זיך געטובלט. נאָכהער האָט ער זיך אויף גיך אָנגעטאָן און צוריקגעפאָרן אין שול און גענומען זאָגן כל נדרי.

ר׳ יעקב איז באַהערשט געוואָרן פון אַ געטלעכער שרעק. ער האָט ניט געקענט באַגרייפן, פון וואַנען ס׳האָט זיך גענומען אַ גרוב מיט וואַסער אויף יענעם פּלאַץ. דעם גאַנצן יום כפורדיקן טאָג האָט ר׳ יעקב זיך ניט געקאָנט באַרואיקן דערפון וואָס זיינע אויגן האָבן געזען און האָט קוים דערצויגן אַז ס׳זאָל נאַכט ווערן און באַלד מוצאי יום כפור נאָך תפלת מעריב איז ער גלייך געלאָפן אין פעלד אַריין זיך איבערצייגן צי ס׳איז דאָרטןווירקלעך פאַראַן אַ גרוב מיט וואַסער. אָבער צו זיין גרויסער פאַרווונדערונג איז ניט געווען צו באַמערקן קיין וואַסער. און ניט קענענדיק באַהערשן זיין גרויסע נייגעריקייט האָט ער זיך איינגעשטעלט און איז אַריינגעקומען צו ר׳ אייזיקלען און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים דערקלערן דעם גרויסן ווונדער און אים זאָגן פון וואַנען ער האָט גענומען אַ גרוב מיט וואַסער אויף זיך טובלען. און ר׳ אייזיקל האָט אים דערקלערט, אַז ווען זיי האָבן זיך געפונען אין פעלד איז דאָרטן דורכגעגאַנגען בארה של מרים, מרימס ברונעם, וועלכער האָט באַגלייט די יידן אין דער מדבר איז ער אַריינגעגאַנגען אין ברונעם און האָט זיך געטובלט.

ניט קענענדיק פאַרטראָגן די צרות וואָס די יידן שטייען אויס אין גלות האָט ר׳ אייזיקל געוואָלט זיין אַ דוחק את הקץ, ער האָט געוואָלט מקרב זיין די גאולה און מיט געוואַלד אַראָפּברענגען משיחן. איינמאָל פּסח, צום ערשטן סדר, האָט ער זיך איינגע־עקשנט און ניט געוואָלט אָפּריכטן דעם סדר סיידן דער אויבער־שטער וועט אים צוזאָגן, אַז ער וועט באַלד אַראָפּשיקן משיחן און ער זאָל אויסלייזן זיין פאָלק ישראל פונעם ביטערן גלות. חסידים דערציילן, אַז די דאָזיקע עקשנות זיינע האָט אָנגעמאַכט אַ גרויסן רעש אין הימל. ביים רבין אין הויף איז שוין געווען פאַרזאַמלט אַ גרויסער עולם צווישן זיי פיל חשובע געסט, גרויסע צדיקים און באַוווּסטע גאונים וועלכע זענען געקומען ממרחקים בייצוזיין ווי דער רבי פראַוועט דעם סדר, אַלע טישן זענען שוין געווען באַ־זעצט, אויך די רביצין מיט אירע טעכטער און שניר און די אי־

בעריקע נשים צדקניות זענען שוין געווען אויסגעזעצט אַרום דעם אַזוי געררופענעם ווייבערשן טיש און אַלע האָבן מיט גרויס שפּאַנונג אַרויסגעקוקט, אַז ס׳זאָל זיך שוין אָנהויבן, אָבער דער רבי איז דעם גאַנצן אויפדערנאַכט פאַרשלאָסן ביי זיך אין צימער און קומט ניט אַרויס, ס׳איז שוין באַלד חצות הלילה און דער רבי באַווייזט זיך ניט, יעדער איינער האָט געזען בחוש אַז עפּעס קומט דאָ פאָר. פּלוצים איז צוגעפאָרן אַ קאַרעטע איינגעשפּאַנט צו פיר ברענענדי־קע פערד און דריי זקנים מיט פיר זקנות זענען פון איר אויס־געשטיגן. ר׳ אייזיקל איז אויף גיך אַרויס צו זיי און געשמועסט מיט זיי אייניקע מינוט און האָט זיך באַלד גענומען פראווען דעם סדר, אַז ר׳איז געקומען צו גאל ישראל, האָט ער ד׳ערציילט פאַרן עולם, אַז ער האָט ניט געוואָלט זיך זעצן צום סדר סיידן דער רבונו של עולם וועט אים צוזאָגן, אַז ער וועט באַלד אַראָברענגען די גאולה אויף דער וועלט, זענען אָבער געקומען די שלשה אבות און ארבע אמהות און האָבן אים אויפגעפאָדערט בגזרת כבוד אב ואם, אַז ער זאָל אויפגעבן זיין עקשנות און גיין אָפּריכטן דעם סדר, ווייל עוד לא בא מועד, ס׳איז נאָך ניט געקומען די צייט פון דער גאולה און ער האָט געמוזט אויספאָלגן זייער באַפעל און איז גע־גאַנגען פראַווען דעם סדר.

דער קאַלאָווער רבי און דער חזן

אין קלויז ביים קאַלאָווער רבין, ר׳ אייזיקל ז״ל, איז געווען אַ חזן, וועלכן מ׳האָט גערופן ר׳ שואלקע פיק. דער דאָזיקער ר׳ שואלקע איז געווען זייער אַ פרומער ייד, אַ גרויסער למדן און אַ גרויסער ירא שמים; אַ מענטש אַ בעל־מידות מיט זייער אַ שיינעם הדרת־פנים; ער האָט פאַרמאָגט אַ וווּנדערבאַרן שיינעם קול־נגינה. זיין דאַווענען איז געווען מתיקותדיק און ער האָט געצויגן עולם און ווען ער האָט געדאַוונט איז די קלויז געווען פול מיט מתפללים וועלכע זענען געקומען שעפּן תענוג און הנאה האָבן פון זיינע מתיקותדיקע תפילות. דער חזן ר׳ שואלקע איז געווען פון דעם זעלטענעם טיפ מענטשן, וואָס מ׳פלעגט זאָגן אויף זיי, אַז רוח הבריות נוחה הימנו. ער איז געווען אַ מעורב עם הבריות. יעדער איינער האָט אים ליב געהאַט און האָט זיך באַצויגן צו אים מיט גרויס אַכטונג און רעספּעקט. אויך דער רבי ר׳ אייזיקל האָט שטאַרק געהאַלטן פון אים. ער פלעגט זאָגן, אַז ר׳ שואלקע פאַר־מאָגט אַלע מעלות וואָס אַ חזן דאַרף האָבן און ר׳איז ראוי צו זיין אַ שליח ציבור און זיין תפילה מוז פועל זיין. יומם ולילה איז ר׳ שואלקע געזעסן ביים רבין אין קלויז און האָט געלערנט און אַז מ׳איז געקומען צום רבין פרעגן אַ שאלה און ר׳איז געווען פאַרנו־מען, פלעגט ער אָפּשיקן צו אים, צו ר׳ שואלקען, אַז ער זאָל פּסקענען, ווייל אויסער דעם וואָס ער איז געווען אַ גרויסער למדן,

איז ער אויך געווען אַ מוסמך: ער האָט געהאַט סמיכה אויף רבנות פון די גרעסטע רבנים פון זיין דור און פלעגט זיך אויך אָפט מפלפל זיין מיט זיי אין שאלות ותשובות.

איינמאָל פרייטאָג־צו־נאַכטס האָט ר׳ שואלקע אָנגעטאָן דעם טלית, ווי זיין שטייגער איז געווען, אין איז צוגעגאַנגען צום עמוד מקבל שבת זיין, און ווי נאָר ער האָט אויסגעשריען די ווערטער „לכו נרננה״, אַזוי האָט מען גלייך באַמערקט אַן ענדערונג אין זיין קול, ער האָט אַרויסגעלאָזט מאָדנע, משונהדיקע קולות פון וועלכע דער גאַנצער עולם איז פאַרציטערט געוואָרן. זיין קול איז געווען גראָב, טעמפּ, הייזעריק און גרילצנדיק און איז אויסגעקומען ווי ס׳רעוועט און כאָרכלט אַ נישט־דערקוילעטער אָקס. יעדער איינער האָט גלייך דערפילט, אַז מיטן חזן איז געשען אַ גרויסער אומגליק און אַז ער האָט פאַרלוירן זיין וואונדערבאַרן שיינעם קול נגינה. אויך דער רבי איז אויף גיך געקומען צולויפן פון זיין חדר מיוחד און זעענדיק ווי ר׳ שואלקע שטייט ביים עמוד און רייסט זיך מיט אַלע כוחות, אַז ס׳באַשלאָגט אים אַזש אַ קאַלטער שווייס און קען נישט אַרויסגעבן קיין נאָרמאַלן קלאַנג, האָט עס אים פאַרקלעמט ביים האַרצן און האָט אים אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, אַז ער זאָל אָוועקגיין און האָט געהייסן אַן אַנדער יידן צוגיין צום עמוד און מקבל שבת זיין.

אַ גאַנצן שבתדיקן טאָג האָט דער עולם געהאַלטן אין איין רעדן פונעם גרויסן אומגליק, וואָס עס האָט געטראָפן ר׳ שואלקען דעם חזן. אייניקע האָבן אַרויסגעזאָגט די השערה, אַז ס׳איז אים געקומען פון אַ פאַרקילונג, אַנדערע ווידער האָבן געהאַלטן אַז ער האָט עפּעס א מיחוש אין האַלדז און האָבן געראַטן, אַז ער זאָל פאָרן צו אַ גרויסן פּראָפעסאָר און זאָל זיך אויסהיילן. קיינער האָט נישט געקענט ביי זיך פּועלן, אַז אַזאַ שיינער קול־נגינה ווי ס׳האָט פאַרמאָגט ר׳ שואלקע דער חזן, זאָל גיין לאיבוד.

שבת צו נאַכט, נאָך הבדלה, האָט דער רבי אַריינגערופן צו זיך

אין צימער ר׳ שואלקען און האָט אים דערקלערט, אַז דער אומ־גליק איז אויף אים געקומען נישט פון קיין פאַרקילונג און אויך נישט איבער דעם וואָס ער זאָל האָבן עפּעס אַ מיחוש אין האַלדז, נאָר דאָס איז אויף אים אַזוי נגזר געוואָרן מן השמים אַלס שטראָף דערפאַר, וואָס ער האָט נישט חס געוועזן אויפן געלט פון אַן אָרע־מער אלמנה און האָט אויך געבראַכט צו דעם, אַז זי זאָל האָבן אַ פאַרשטערטן שבת. ער האָט אים דערמאָנט, אַז ערב שבת איז גע־קומען צום אים אַן אָרעמע אלמנה פרעגן אַ שאלה אויף אַן עוף און ער האָט עס טריף געמאַכט, אָבער ווען ער זאָל זיך געוועזן געבן די מי און געזוכט ביי די פוסקים האחרונים וואָלט ער עס געוועזן גע־קענט כשר מאַכן און דערפאַר וואָס ער האָט שאַדן געטאָן אַן אָרע־מער אלמנה און האָט אויך גורם געוועזן, אַז זי זאָל האָבן אַ פאַר־שטערטן שבת, האָט זיך אויפגעהויבן קעגן אים קטרוג און דער בית דין של מעלה האָט געפּסקנט, אַז ער טאָר מער נישט זיין קיין שליח ציבור, דערפאַר האָט מען ביי אים צוגענומען דעם קול־נגינה. אַז רב שואלקע האָט עס דערהערט האָט ער אויסגעבראָכן אין אַ יאָמערלעכן געוויין און געבעטן דעם רבין, אַז ער זאָל זיך באַמיען אין אַרויסבאַקומען פאַר אים אַ תיקון, און דער רבי האָט אים גע־ענטפערט, אַז ער זאָל זען תשובה טאָן מיטן גאַנצן האַרצן און זאָל אויך טאָן אַ סך צדקה וחסד איז וסר עוונו, וועט השם יתברך זיך איבער אים מרחם זיין און וועט מבטל זיין די גזירה און וועט אים צוריקקערן זיין שיינע קול־נגינה. ר׳ שואלקע האָט געענוי און פּינקטלעך אויסגעפאָלגט אַלעס וואָס דער רבי האָט אים אָנגעזאָגט און האָט זיך אינגאַנצן אויסגעטאָן פון די עולם־הזהדיקע ענינים און האָט יומם ולילה עוסק געוועזן נאָר אין תורה, תפילה און אין מעשים טובים. אַזוי זענען פאַראיבער היפּשע עטלעכע יאָר.

איינמאָל, יום־כיפור, נאָך תפילת נעילה, האָט דער רבי צוגע־רופן ר׳ שואלקען און האָט אים באַפוילן, אַז ער זאָל דאַוונען פאַרן עמוד דעם וואָכעדיקן מעריב. ר׳ שואלקע האָט גלייך אויסגעפאָלגט

דעם באַפּעל פונעם רבין און האָט זיך געשטעלט דאַווענען, און אַז ס'איז געקומען צום קאַפּיטל „אהבת עולם", האָט דער רבי אַ קלאַפּ געטאָן איבערן באַלעמער, אַז דער עולם זאָל ווערן שטיל און האָט געהייסן ר' שואלקען אַז ער זאָל זאָגן דעם אהבת עולם מיטן זעלבן ניגון ווי ער האָט אים געזאָגט בשעת ר'איז געקומען צו אים אין קלויז דאָס ערשטע מאָל אַלס חזן. דער גאַנצער עולם האָט גע־שטוינט פון פאַרוווּנדערונג, זיי האָבן נישט געקענט פאַרשטיין ווי אַזוי דער רבי הייסט אים זינגען אין דער צייט ווען ער ווייסט, אַז גאָט האָט אים אַזוי שווער און ביטער געשטראָפט און האָט ביי אים צוגענומען זיין קול נגינה. דער עולם האָט אויך נישט געקענט צו־לאָזן דעם געדאַנק, אַז נאָך אַזאַ טאָג זאָל זיך דעם רבין גלוסטן, חלילה, פּראָווען לצנות און חוזק מאַכן פונעם אומגליקלעכן חזן. ר' שואלקע האָט געטאָן אַזוי ווי דער רבי האָט אים געהייסן, און ווי נאָר ער האָט געעפנט דאָס מויל איז געשען אַ וווּנדער. זיין קול האָט זיך צעקלונגען הויך, שטאַרק און שיין איבערן גאַנצן קלויז און מיט ברענענדיקער התלהבות האָט ער גענומען אויסזינגען דעם אהבת עולם, אַרויסרופנדיק באַגייסטערונג ביי אַלע מתפללים, וועל־כע זענען געבליבן שטיין פאַרגאַפּט פון גרויס איבעראַשונג און פרייד, וואָס דער חזן האָט שוין צוריק באַקומען זיין שיינעם קול־נגינה. און ווען דער עולם איז אַרויסגעקומען פון קלויז, האָט אים דערוואַרט נאָך אַ גרעסערער איבעראַשונג: אין הויף פון דער קלויז זענען געליגן געהרגעטע און פאַרוווּנדעטע אַ פּאָר צענדליק פּויע־רים. די יידן האָבן זיך, לכתחילה דערשראָקן, אָבער דער רבי האָט זיי באַרואיקט, אַז זיי זאָלן נישט מורא האָבן. מ'האָט געבראַכט פּאָליציי און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די פּויערים זענען מיט־גלידער פון אַ געוויסער באַנדע רוצחים, וואָס דרייען זיך אַרום אין די נאָענטע וועלדער און הרגענען און ראַבעווען די דורכפאָרער און דורכגייער און די דאָזיקע באַנדע האָט אויך געוואָלט אויסהרגענען די יידן פון שטעטל און זענען געקומען צו אַ באַשלוס, אַז די בעסטע צייט דורכצופירן זייער מערדערישן פּלאַן איז מוצאי יום־כיפור,

ווען די יידן גייען אַרויס פון קלויז, ווייל דאַן זענען זיי אויסגע־מאַטערט און אָפּגעשוואַכט פון תענית, וועלן זיי נישט קענען זיך קעגנשטעלן און איידער ס׳איז נאַכט געוואָרן האָבן זיי זיך אַריינגע־גנבעט אין הויף פון קלויז און האָבן געוואַרט, אַז די יידן זאָלן אַרויסגיין, וועלן זיי זיי באַפאַלן און זיי אויסהרגענען, אָבער ווען זיי האָבן דערהערט דעם וווּנדערבאַרן שיינעם געזאַנג, זיינען זיי אַזוי באַגייסטערט געוואָרן, אַז זיי האָבן פאַרגעסן ווו זיי געפינען זיך און אַריינפאַלנדיק אין אַ ווילדן עקסטאַז, האָבן זיי געהרגעט און געשלאָגן איינער דעם צווייטן. דער גאַנצער עולם איז באַ־הערשט געוואָרן מיט אַ געטלעכער פרייד. די יידן האָבן דערזען די אמתע גרויסקייט פון זייער היילִיקן רבין און האָבן פאַרשטאַנען פאַר וואָס ער האָט געהייסן דעם חזן זינגען דעם „אהבת עולם״. דורכן געזאַנג האָט ער זיי מציל געווען פון אַ זיכערן טויט און האָט אויך געמאָלדן דעם חזן, אַז ער איז שוין אָפּגעקומען פאַר זיין זינד ס׳איז שוין בטל געוואָרן די גזירה און ער קען שוין ווידער פאַרנעמען אין קלויז דעם אַמט פון חזנות.

דער דינאָווער רבי און דער
סידור פונעם האר״י הקדוש

דער דינאָווער רבי ר׳ צבי אלימלך ז״ל פלעגט זיך נוהג זיין, אַז ס׳זאָל ליגן פאַר אים אָפן דער סידור פונעם האַר״י הקדוש בעת ער האָט געזאָגט די תפילות פון ימים נוראים. זיינע חסידים און מקורבים האָבן זיך דערויף שטאַרק געוואונדערט, ווייל דער רבי ז״ל האָט נישט געדאַוונט פונעם סידור, ער האָט אַפילו קיין בלעטל נישט איבערגעמישט און אַזוי ווי ער האָט אים געעפנט, אַזוי איז ער געלעגן ביזן סוף פון דאַוונען.

איינמאָל מוצאי יום כפור, ווען דער דינאָווער רבי איז געזעסן ביים טיש אַרומגערינגלט פון אַ גרויסן עולם חסידים און אנ״ש און האָט זיך משמח געווען ביי אַ גלעזל משקה געבנדיק אַ לויב און אַ שבח דעם בורא עולם פאַרן גרויסן חסד וואָס ער האָט געטאָן מיט זיין פאָלק ישראל אויסהערנדיק זייערע תפילות און האָט זיי מוחל געווען זייערע זינד, איז צו אים צוגעגאַנגען איינער פון זיינע גאָר נאָענטע מקורבים און געפרעגט, וואָס איז די סיבה, וואָס ער האַלט אָפן ביי די תפילות ימים נוראים דעם סידור פונעם האַר״י הקדוש, ווייל ווי מ׳זעט באַניצט ער זיך נישט מיטן סידור ביים דאַוונען, וואָרום ער מישט נישט איבער די בלעטלעך און אויב אַזוי, צוליב וואָס טויג אים דער אָפענער סידור פונעם האַר״י הקדוש? דער דינאָווער רבי האָט אַרויסגעלאָזט אַ שווערן זיפץ, ער האָט זיך אַ

ווילע פאַרטיפט אין זיינע געדאַנקען און האָט באַפוילן אַז ס'זאָל ווערן שטיל וועט ער זיי דערציילן אַ מעשה פונעם בעל־שם הקדוש. דער גאַנצער עולם איז באַלד באַהערשט געוואָרן פון אַ געטלעכער שטילקייט און האָט אָנגעשפיצט מויל און אויערן צו הערן די הייליקע מעשה.

איינמאָל — האָט דער דינאָווער רבי אָנגעהויבן — איז דער בעל־שם הקדוש געקומען אין בית המדרש צו כל נדרי שטאַרק צעווידערט און צעטראָגן. דער עולם האָט עס גלייך באַמערקט, אָבער קיינער האָט נישט געוואָגט אים פרעגן די סיבה פון זיין צוטראָגנקייט. מ'האָט פאַרשטאַנען, אַז עפּעס האָט געמוזט פּאַסירן, דער בעל־שם האָט זיך קיין אָרט נישט געקענט געפינען. מ'האָט געזען, אַז קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס און טאַקע באַלד ווי מען האָט פאַרענדיקט זאָגן כל נדרי איז דער בעל־שם אַריין צו זיך אין צימער און האָט זיך צוגעלייגט אָפּרוען אויף זיין בעטל.

די מתפללים האָבן מיט מורא און פחד מפסיק געווען דאָס דאַווענען און געוואָרט מיט די איבעריקע תפילות ביז דער בעל־שם וועט זיך צוריקקערן. פונקט אין אַ שעה אַרום האָט זיך דער בעל־שם ווידעראַמאָל באַוויזן אין בית המדרש אָבער שוין אַ מונטערער און אַ פריילעכער און מיט גרויס התלהבות מתוך שמחה האָט ער געענדיגט זינגען די תפילות פונעם יום־כפורדיקן מעריב. דער גאַנצער עולם האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג צוזעענדיק די פלוצימדיקע ענדערונג וואָס איז פאָרגעקומען אינעם בעל־שמס שטימונג, אָבער עפּעס פרעגן האָט זיך קיינער נישט איינגעשטעלט.

מוצאי יום־כיפור האָט דער בעל־שם צוגערופן צו זיך זיינע עלטערע תלמידים און האָט זיי דערציילט אַז ערגעץ אין אַ דאָרף האָט געוווינט אַ ייד אַן אַרענדאַר. דער ייד איז געווען זייער אַן אָרנטלעכער און דער פריץ האָט אים שטאַרק ליב געהאַט. ער פלעגט ביי אים ניט מאָנען קיין שטייערן פאַר דער קרעטשמע וואָס ער האָט געהאַלטן אין אַרענדע און פון צייט צו צייט פלעגט ער

אים נאָך מזכה זיין מיט פאַרשידענע מתנות: מיט אַ זעקל מעל, אַ פורל האָלץ א. א. וו. און דער ייד האָט זיך געלעבט שטיל און רואיק. איינמאָל אין אַ שטורעמדיקער ווינטער־נאַכט זענען באַנדיטן באַפאַלן די קרעטשמע און האָבן דערמאָרדעט דעם אַרענדאַר מיט זיין פרוי, בלויז זייער פיצל קינד, דאָס זעקס מאָנאַטנדיקע ייִנגעלע וואָס איז געשלאָפן אין וויגעלע, האָבן די באַנדיטן געשוינט און עס נישט געטויט. דער פריץ האָט געקראָגן רחמנות אויפן אומגליק־לעכן קינד און האָט עס אַריינגענומען צו זיך אין הויז און אַזוי ווי ער איז געווען אַ קינדערלאָזער האָט ער עס אַדאָפּטירט פאַר אַן אייגן קינד. און דאָס קינד איז געוואַקסן און דערצויגן געוואָרן ביים פריץ אין הויף און האָט גאָרניט געוווּסט פון קיין יידן און יידיש־קייט.

איינמאָל, אין אַ שיינעם פרילינגס־טאָג, ווען דאָס ייִנגל איז שוין אַלט געווען דאָס 13טע יאָר איז ער געפאָרן מיטן פריץ באַט־ראַכטן די פעלדער און וועלדער, טייכן און מילן, וואָס האָבן זיך געפונען אין זיינע גיטער און פאַרבייפאָרנדיק די קרעטשמע, האָט דער פריץ אַנטדעקט פאַרן ייִנגל, אַז אין דער דאָזיקער קרעטשמע האָבן אַמאָל געוווינט זיינע עלטערן, זיי זענען געווען יידן, זייער אַרנטלעכע מענטשן, נאָר באַנדיטן זענען זיי באַפאַלן, אין אַ פינס־טערער נאַכט, און האָבן זיי דערהרגעט און ער, דאָס ייִנגל, איז דעמאָלט געבליבן אַ קיילעכיק יתומל פון זעקס מאָנאַטן, האָט ער, דער פריץ אויף אים רחמנות געקראָגן און צוגענומען צו זיך פאַר אַ זון.

די דאָזיקע אַנטדעקונג האָט שטאַרק צעטומלט דאָס ייִנגל: אַ מרה שחורה האָט זיך איבערגעצויגן אויף זיין פנים און ער איז פאַרזונקען געוואָרן אין טיפער עצבות נישט קענענדיק באַגרייפן וואָס אַרום אים קומט פאָר. דער פריץ, איינזעענדיק און וועלנדיק אים אויפמונטערן און פריילעכער מאַכן, האָט זיך אָנגערופן, אַז ער, דאָס ייִנגל, דאַרף זיך שעצן גליקלעך וואָס ער איז אַריינגעפאַלן

צו אים אין די הענט, וואָרום אָט די אַלע גיטער, פעלדער און וועל־דער, טייכן און מילן, וועלכע ער האָט נאָר וואָס געזען וועלן נאָכן פּריצס טויט אַריבערגיין צו אים בירושה און ווען ער זאָל געוועזן אויפגעצויגן ווערן ביי זיינע יידישע עלטערן וואָלט ער פון זיי גע־ווען געירשנט בלויז דחקות און אָרעמקייט. צוקומענדיק צום הויף האָט ער אים אַריינגעפירט אין אַ קליין קעמערל, ווו ס'זענען געווען אָנגעוואָרפן אַלטע צעבראָכענע מעבל, צעריסענע מלבושים און אַ הויפן פון אַלטע ספרים פון וועלכע ס'האָט אַרויסגעשטעקט אַ גראָ־בער סידור „קרבן מנחה" וואָס זיין מוטער ע"ה פלעגט אין אים דאַוונען. אָט דאָס אַלעס — האָט אים דער פּריץ אָנגעוויזן — איז די ירושה וואָס ס'איז אים געבליבן פון זיינע יידישע עלטערן.

פון דעמאָלט אָן איז פאָרגעקומען אַ גרויסע ענדערונג אין דער נשמה פונעם יינגל. ס'האָט אים שטאַרק געצויגן צו יידן און צו יידישקייט. אַלע מאָל פלעגט ער זיך אַריינגנבענען אינעם קליינעם קעמערל און אָפּשטיין שעהנווייז ביים בערגל ספרים קוקנדיק אויף דעם ווי אויף אַ טייערן אוצר און געוויר ווערנדיק, אַז אין די נאָ־ענטע דערפער וואָס געהערן צום פּריץ וואוינען יידן, פלעגט ער זיך אָפּט אַריבערכאַפּן אַהינצו שמועסן מיט זיי און באַאָבאַכטן זייער לעבן. נישט איינמאָל האָט ער געזען זיינע עלטערן אין חלום און זיי האָבן אים באַפוילן, אַז ער זאָל זיך צוריקקערן צו זיין גאָט און צו זיין פאָלק.

אין איינעם אַ פרימאָרגן האָט דאָס יינגל באַמערקט, אַז די יידן פון דאָרף קלויבן זיך אַלע מיט זייערע פרויען און קינדער צו פאָרן אין שטאָט אַריין. די זאַך האָט אים זייער געוווּנדערט און ער האָט זיי געפרעגט, פאַרוואָס הייניקס מאָל נעמען זיי מיט מיט זיך אין שטאָט אַריין אויך זייערע קליינע קינדער און די יידן האָבן אים דערציילט אַז ס'קומען אָן די ימים נוראים, ראש־השנה און יום כפור און אין די דאָזיקע טעג דאַרף יעדער ייד מתפלל זיין בצבור כדי אויסצובעטן ביים רבונו של עולם אַ מחילה, סליחה און

כפרה אויף אַלע זיינע זינד און פועלן ביי אים אַ שנת ברכה והצלחה. דאָס יינגל האָט זיי שטאַרק מקנא געווען און האָט אויך געוואָלט מיטפאָרן מיט זיי; ער האָט אָבער מורא געהאַט פאַרן פריץ. נאָר אַז ס׳איז אָנגעקומען ערב יום־כפור האָט אים אָנגענומען אַ גרויס בענקשאַפט און ער האָט זיך שוין מער ניט געקענט איינהאַלטן. ער האָט זיך אַריינגעגנבעט אין קעמרל און האָט אַרויסגענומען פון דאָרטן דעם סידור „קרבן מנחה" אין וועלכן זיין מוטער ע"ה פלעגט דאַוונען און איז אַנטלאָפן אין דער שכנותדיקער שטאָט און איז אַריינגעקומען אין דער שיל פונקט צו כל־נדרי און זעענדיק, אַז אַלע יידן שטייען אָנגעטון אין ווייסע קיטלען און איינגעהילט אין טלתים, האַלטן מחזרים אין די הענט און דאַוונען מיט גרויס כונה האָט ער אויסגעפלאַצט אין אַ יאָמערלעכן געוויין. ער האָט געהאַט גרויס צער דערפון וואָס ער קען אויך נישט דאַוונען צוזאַמען מיט אַלע יידן. איבער דעם איז דער בעל־שם הקדוש געווען אַזוי שטאַרק צוטראָגן ביים זאָגן כל נדרי, ער האָט נישט געקענט צוזען דעם צער פונעם אומגליקלעכן יינגל און האָט מתפלל געווען פאַר אים, אַז דער רבונו של עולם זאָל מקבל זיין זיין תפילה אָן ווערטער און אים העלפן זיך צוריקקערן צו יידישקייט. פלוצים האָט דאָס יינגל אויפגעעפנט דעם סידור און האָט אויסגעשריגן: „רבונו של עולם! איך ווייס נישט וואָס צו דאַוונען; אָט איז דער סידור: אין אים זענען פאַראַנען אַלע תפילות: פאַרשטיי אַליין מיין געבעט און העלף מיר!" און גאָט ב"ה האָט זיך אויף אים מרחם געווען און אָנגענומען זיין תפילה. איבער דעם איז דער בעל־שם דערנאָך געווען אַזוי פריילעך. און דער דינאָווער רבי האָט אויסגעלאָזט, אַז ער ווייסט נישט וואָס פאַראַ כונות ער זאָל מכון זיין ימים נוראים. ביי די תפילות עפנט ער אויף דעם סידור פונעם האר"י הקדוש וואָס אין אים זענען פאַראַנען אַלע כונות און זאָל דער רבונו של עולם אַליין פאַרשטיין וואָס ער מיינט און זאָל אים העלפן אויסבעטן אַ שנת ברכה והצלחה פאַר כל ישראל.

די אַנטפּלעקונג פון ר׳ ישראל רעזשינער

אַז ר׳ שלום שכנא, ר׳ אברהמעלע מלאכס זון, דעם מעזריטשער מגידס אייניקל, האָט געהאַלטן בײַ נפטר ווערן האָט ער צוגערופן צו זיך זײַן זון ר׳ ישראל רעזשינער וועלכער איז נאָך דאַן געווען גאָר אַ יונגער בחור און אים געזאָגט: „זײַ וויסן, מײַן קינד, אַז דו ביסט באַשאַפן געוואָרן צו זײַן אַ גדול בישראל. אין דײַן נשמה איז פאַראַנען אַ ניצוץ פונעם בעל־שם הקדוש און אויף דיר איז געפאַלן דער גורל צו זײַן דער צדיק הדור. לכן זאָלסטו זען גײן אין די וועגן פונעם בעל־שם הקדוש, זיך באַהעפטן אין זײַן תורה און די־נען דעם בורא עולם מתוך הרחבת הלב והמות, אַזוי ווי ער ז״ל האָט זיך נוהג געווען. אָבער, וויסן זאָלסטו, מײַן קינד, — האָט ר׳ שלום שכנא פאַרגעזעצט — אַז די זאַך איז דערווײַל אַ געטלע־כער סוד און דו דאַרפסט זײַן שטאַרק זהיר ונזהר, אַז קיין שום בן אָדם זאָל דערפון ניט געוואויר ווערן, ווײַל ס׳איז נאָך ניט געקומען דײַן צײַט און לע״ע איז פאַראַנען אַן אַנדער צדיק הדור און אונד־זערע חכמים האָבן געזאָגט, אַז „אין מלכות נוגעת בחברתה״.

ר׳ישראל רעזשינער האָט מיט גרויס פחד און מורא אויסגע־הערט די געטלעכע רייד און געפרעגט מיט אַ ציטערדיקע שטימע: „הייליקער פאָטער, ווי אַזוי וועל איך וויסן אַז ס׳איז שוין געקומען מײַן צײַט און איך דאַרף זיך שוין מער ניט היטן?״ און ר׳ שלום שכנא האָט געענטפערט: „אַז דו וועסט הערן דערצײלן אַ מעשה

וועגן בעל שם וועלכע דו האסט נאך קיינמאל ניט געהערט, זאלסטו וויסן, אז הגיעה שעתך, ס'איז געקומען די צייט אז דו זאלסט נתגלה ווערן און פארנעמען דאס פלאץ פונעם צדיק הדור און זיין א רועה נאמן צו די טויזנטער יידן וואס זענען דורשטיק נאך א געטלעך ווארט.

אויסהערנדיק די דאזיקע הייליקע רייד האט ר' ישראל רעזשי־נער זיך אריינגעווארפן מיט לייב און לעבן, מיטן גאנצן ברען פון זיין יונגער נשמה אין דער לערע פונעם בעל־שמס חסידות און ניט נאר אינעם זין פון עבודת הבורא, נאר אויך אין פריוואטן לעבן האט ער שטארק אכטונג געגעבן און מדקדק געווען אז זיין אויפפי־רונג זאל זיין פונקט ווי דער בעל־שם ז"ל האט זיך נוהג געווען.

און כדי ער זאל קענען געטרי און פינקטלעך אויספאלגן און מקיים זיין די צוואה פון זיין הייליקן פאטער און גיין אין די דרכים פונעם בעל־שם הקדוש און זיך מתדבק זיין אין זיין לערע לויט אלע פרטים און דקדוקים, האט זיך ר' ישראל רעזשינער אוועקגע־לאזט און ארומגעוואנדערט צווישן די צדיקים און רביים וועלכע האבן זיך גערעכנט פאר די תלמידים פונעם בעל־שמס תלמידים און האט ביי זיי געלערנט, געזוכט און געפארשט וועגן דער אויפ־פירונג און לעבנס־שטייגער פונעם בעל־שם הקדוש און אגב, האט ער אויך געטראכט, אפשר וועט זיך אים איינגעבן צו הערן ערגעץ ווו א נייע מעשה וועגן בעל־שם וואס זאל אים דינען פאר א באַ־וויז, אז ס'איז שוין געקומען זיין צייט נתגלה ווערן. און ריכטיק אומעטום וווהין ר'איז געקומען האט מען אים דערציילט וווּנדער־באַרע שיינע מעשיות וועגן בעל־שם. אבער אפילו קיין איינע פון זיי איז ניט געווען פאר אים קיין נייעס, אלע זענען אים שוין פון לאנג געווען באוווּסט און באקאנט. אזוי זענען אריבער היפשע עטלעכע יאר.

איינמאל האט ר' ישראל רעזשינער באשלאסן צו באזוכן דאס שטעטל מעזשביז, ווו דער בעל־שם האט געוווינט, מיט דער האפע־

נונג דאָרטן געוווּיר ווערן מער איינצלהייטן און פּרטים וועגן בעל־שם׳ס לעבן. אָנקומענדיק קיין מעזשביז האָבן די איינוואוינער פון שטעטל, וויסנדיק זיין גרויסן יחוס, אים אויפגענומען מיט גרויס כבוד און מיטגעהאָלפן אין זיין הייליקער אַרבעט. מ׳האָט אים דערציילט, אַז אין דאָרף ביים שטעטל לעבט אַ פּויער, וואָס געדאַנקט נאָך דעם בעל־שם. דער פּויער איז שוין זייער שטאַרק אַלט, אָבער ער באַזיצט נאָך געניג כוח און פּאַשעט נאָך אַלץ די טשערעדע פון דאָרף אַזוי ווי ער האָט געטאָן יינגלווייז. דער רעזשינער האָט זיך זייער דערפרייט מיט דער דאָזיקער ידיעה און האָט גלייך געשיקט אַ ספּעציעלן שליח נאָכן פּויער, אָבער דער פּויער האָט זיך אָנטזאָגט צו קומען, דאַן האָט ער געשיקט אַ צווייטן שליח מיט אַ שיינער מתנה, אָבער דער פּויער האָט זיך איינגעעקשנט און געענטפערט, אַז אויב עמיצער דאַרף אים, זאָל ער זיך מטריח זיין און קומען צו אים. דער רעזשינער האָט ניט געהאַט קיין אַנדער ברירה און אין דער באַגלייטונג פון די יקירי קרתא, פון די אָנגעזעענסטע מענטשן פון שטעטל מיטן רב בראש, האָט ער זיך געלאָזט גיין צום פּויער אַהיים.

אַריינקומענדיק צום פּויער אין הייזקע האָבן זיי אים געטראָפן ליגן אויף אַ הילצערנעם דיל לעבן אויוון. די געסט האָבן אים, הפּנים, קנאַפּ וואָס איבערגעראַשט, ווייל ער האָט זיך, אַפילו, פונעם אָרט נישט גערירט.

דער רעזשינער האָט אים געפרעגט וואָס ער ווייסט וועגן בעל־שם און דער פּויער האָט געענטפערט, אַז ער ווייסט, אַז דער בעל־שם איז געווען אַ געטלעכער מאַן און האָט דערציילט פאָלגנדע מעשה: זייענדיק א קינד פון אַ יאָר אַכט־צען, האָט מען אים באַשטימט פאַרן דאָרף פּאַסטוך. ער פלעגט פּאַשען די טשערעדע פון דאָרף הינטערן וועלדל ניט ווייט פון שטעטל, ביי דער זייט זענען פאַראַנען צוויי גרויסע און הויכע בערג וואָס אַ טיפער טאָל טיילט זיי פונאַנדער. אָפטמאָל פלעגט ער זען דעם בעל־שם אַרומשפּאַ־

צירן איבער די בערג. איינמאָל זעט ער ווי דער בעל־שם לויפט איבער אַ באַרג דעם קאָפּ פאַרריסן צום הימל און איז שטאַרק פאַרמוחט. דער פּאַסטוך מורא־האָבנדיק, אַז דער בעל־שם וועט ניט באַמערקן, אַז דער באַרג ענדיקט זיך און וועט אַראָפּפאַלן אין טיפן טאָל און דערהרגעט ווערן האָט געגומען שרייען און געוואַל־דעווען, כדי צו רופן זיין אויפמערקזאַמקייט אויף דער גרויסער געפאַר, אָבער דער בעל־שם איז געווען אַזוי שטאַרק פאַרטיפט אין זיינע געדאנקען, אַז ער האָט גאָרניט געהערט און האָט זיך ווייטער געיאָגט איבערן באַרג.

ביים קליינעם פּאַסטוכל האָט דאָס האַרץ שיר זיך ניט אָפּגע־ריסן פון שרעק קוקנדיק ווי דער בעל־שם דערנענטערט זיך מיט האַסטיק־שנעלע טריט צו אַ זיכערן טויט, אָבער צו זיין גרויסער איבעראַשונג, זעט ער, אַז ווי נאָר דער בעל־שם האָט דערגרייכט צום עק באַרג אַזוי האָט דער צווייטער באַרג זיך צוגערוקט, און דער בעל שם האָט אויף אים אַרויפגעשפּאַנט און דערנאָך האָט זיך דער באַרג צוריק אָפּגערוקט. דאַן האָט דער פּויער פאַרשטאַנען, אַז דער בעל־שם איז אַ הייליקער מענטש און די פּאַסירונג איז ביי אים ביז דאַמאָלסט פאַרבליבן פאַר אַ געטלעכן סוד.

אין יענער צייט — האָט דער פּויער פאַרגעזעצט זיין דער־ציילונג — האָט זיך באַוויזן אַ וואָלף אין וואַלד, וואָס פלעגט אים אָנטאָן גרויסע שאָדנס. פון מאָל צו מאָל פלעגט ער זיך אַריינרייסן אין טשערעדע און אַוועקשלעפּן אַ ציגעלע אָדער אַ שעפּעלע. דער פּאַסטוך צוזאַמען מיט די פּויערים פון דאָרף האָבן אָנגענומען פאַר־שידענע מיטלען אויף צו פאַרטרייבן דעם וואָלף און ס'האָט ניט געהאָלפן, דאַן האָט ער באַשלאָסן זיך ווענדן נאָך הילף צום בעל־שם און איינמאָל, ווען דער בעל־שם האָט אַרומגעשפּאַצירט איבער די בערג האָט ער אים אָפּגעוואַרט ווען ער האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים און האָט אים דערציילט וועגן זיין אומגליק און געבעטן ביי אים הילף. דער בעל־שם האָט אויף אים רחמנות געקראָגן און אים

געגעבן זיין שטעקן און אַנגעזאָגט, אַז ווען דער וואָלף וועט זיך באַווייזן זאָל ער אויפהויבן דעם שטעקן און אויסרופן: „אַנטלויף, וואָלף, דער בעל־שם וועט דיך שלאָגן"! און כך הוה, ווי נאָר דער וואָלף האָט זיך באַוויזן האָט ער אויפגעהויבן דעם שטעקן און האָט א געשריי געטאָן: „אַנטלויף, וואָלף, ווייל דער בעל־שם וועט דיך שלאָגן"! און דער וואָלף האָט זיך דערשראָקן און איז פאַרשווונדן געוואָרן און האָט זיך שוין מער ניט באַוויזן.

אַז דער פויער האָט געענדיקט צו דערציילן האָט ער פּלוצים אַרויסגעלאָזט אַ טיפן זיפץ און איז באַלד אויפן אָרט אויסגעגאַנגען. אַלע מענטשן זענען באַהערשט געוואָרן פון אַ געטלעכער שרעק.

ר' ישראל רעזשינער האָט זיי איבערגעגעבן וועגן דער צוואה פון זיין הייליקן פאָטער און פאַר אַלעמען איז געוואָרן קלאָר און פאַרשטענדלעך די סיבה, פאַרוואָס דער פויער האָט אַזוי פיל מאריך ימים געווען. ער האָט באַדאַרפט מעלדן ר' ישראל רעזשינער אַז ס'איז שוין געקומען זיין צייט נתגלה צו ווערן און ער זאָל פאַרנעמען דאָס פּלאַץ פונעם צדיק הדור.

די באַפרייאונג פון ר׳ ישראל רעזשינער

ווען דער הייליקער צדיק ר׳ ישראל רעזשינער איז נתגלה גע־וואָרן און האָט אָנגעהויבן פראַווען מגידות און גוט־יידישקייט האָבן זיינע שונאים און מתנגדים דערלאַנגט אויף אים אַ מסירה צום גו־בערנאַטאָר, אַז זיין לערע און התנהגות זענען קעגן דער יידישער תורה און קעגן די געזעצן פון דער מלוכה און דורך זיי פירט ער אַראָפּ די יידישע מאַסן פונעם דרך הישר. דער גובערנאַטאָר האָט באַפוילן; אַז מ׳זאָל אים אַרעסטירן און משפטן און מ׳האָט אים גלייך אַרעסטירט און אַריינגעזעצט אין דער זשיטאָמירער תפיסה.

זיינע חסידים און מקורבים האָבן איינגעלייגט וועלטן, כדי אים באַפרייען פון דער תפיסה און ס׳האָט זיך זיי ניט איינגעגעבן, זיי האָבן אויך אָנגעשפּאַרט אין אַלע הויכע פענצטער און האָבן גאָר־ניט געקענט פועלן. דעם מגיד האָט געדראָעט זייער אַ שווערע און האַרבע שטראָף, ס׳האָט אים געדראָעט פאַרשיקט ווערן אין די קאַלטע סטעפּעס פון סיביר. אָבער ווען ס׳איז געקומען דער יום הדין איז געשען א מופת: ווי נאָר מ׳האָט אַריינגעפירט דעם רע־זשינער מגיד אין געריכטס־זאַל אַזוי האָט זיך דער הויפּט־ריכטער, וועלכער האָט אים געדאַרפט משפטן, אויפגעהויבן פון זיין שטול און איידער עמיצער פון די באַשולדיקטע האָט באַוויזן אויסצורעדן אַ וואָרט, האָט ער אים פרייגעשפּראָכן. דער גאַנצער עולם האָט גע־שטוינט פון פאַרוואונדערונג און פון גרויס איבעראַשונג. חסידים

דערציילן, אַז דער דאָזיקער ריכטער איז געווען אַ זון פון אַ באַ־ ווסטער און אָנגעזעענער שרה און זייענדיק אַ קינד פון אַ יאָר צען־צוועלף איז ער קראַנק געוואָרן אויף זייער אַ געפערלעכער קראַנקהייט. דער פאָטער זיינער האָט געבראַכט צו אים די בעסטע און גרעסטע דאָקטוירים, אָבער זיי האָבן גאָרנישט געקענט אויפ־ טאָן, זיי האָבן ניט געקענט געפינען קיין רפואה צו זיין קראַנקהייט און האָבן אים שוין געהאַט אָפּגעזאָגט דאָס לעבן. צופעליק איז זיין פאָטער געוואָר געוואָרן פון דער געטלעכער גרויסקייט פונעם ראַדזיווילער מגיד ר׳ יצחק ז״ל און איז געקומען צו אים און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל מתפלל זיין פאַר זיין קראַנקן זון און אויס־ פועלן פאַר אים אַ רפואה. חסידים דערציילן, אַז דער ראַדזיווילער מגיד האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן צום הימל און האָט אויסגערופן: „רבונו של עולם, דו האָסט אַזוי פיל ערלים אויף דיין וועלט, וואָס אַרט דיך, אַז דו וועסט האָבן נאָך איין ערל? לאָז אים לעבן, ער וועט אַמאָל טאָן אַ טובה אַ גרויסן יידן!״ און דער חולה איז גלייך געזונט געוואָרן און אַז ער האָט געזען אַריינקומען דעם רעזשינער אין גע־ ריכטס־זאַל האָט פאַר זיינע אויגן אַ שוועב געטאָן דאָס געשטאַלט פונעם ראַדזיווילער מגיד און ער האָט אים איבער דעם באַלד באַפרייט.

אָבער אויך נאָך דער באַפרייאונג האָט דער רעזשינער מגיד זיך ניט געפילט זיכער, זיינע שונאים און מתנגדים האָבן אים ניט אָפּגעלאָזט, זיי האָבן אים פאַרפאָלגט אויף יעדן שריט און טריט און האָבן אים ניט געגעבן קיין רו. אַלע מאָל זיינען נולד געוואָרן נייע מסירות, וועלכע האָבן געשטעלט זיין לעבן אין גרויס סכנה און דער רעזשינער מגיד האָט ניט געפונען קיין אַנדער אויסוועג ווי נאָר פאַרלאָזן רוסלאַנד און זיך אַריבערשמוגלען קיין עסטרייך־ אונגאַרן מיט דער האָפענונג, אַז דאָרטן וועט ער קענען זיכער, פריי און אומגעשטערט פאַרוועזן מגידות און גוט־יידישקייט. אין אַ שיינעם זומערדיקן טאָג האָט ער פאַרנומען אַלעס וואָס ער האָט

פאַרמאַגט און האָט זיך אַוועקגעלאָזט צו דער עסטרייכישער גרע־נעץ אָבער קומענדיק אַהנצו האָט ער געטראָפן די גרענעץ שטאַרק באַוואַכט. פון ביידע זייטן זענען געשטאַנען זייער אַ סך סאָלדאַטן און וועגן איבערגיין האָט קיין רייד ניט געקענט זיין. דער רעזשי־נער מגיד האָט זיך דאַן געפונען אין זייער אַ פאַרצווייפלטער לאַגע, זיך צוריקקערן קיין רעזשין האָט ער ניט געקענט און אַריבערגיין די גרענעץ איז געווען אוממעגלעך. אַז ס׳איז צוגעפאַלן די נאַכט האָט זיך פלוצים באַוויזן פאַר אים אַ עלטערער ייד און האָט אים דערציילט, אַז ער ווינט ניט ווייט פון דער גרענעץ און אַז ער איז איינער פון די ערשטע מקורבים פונעם געטלעכן צדיק ר׳ מאירל פון פרעמישליאַן, פון וועמען דער רעזשינער האָט שטאַרק גע־האַלטן. און איינמאָל, זייענדיק ביי ר׳ מאַירלען ביים שלוש סעודות, האָט ר׳ מאירל גענומען אַ קליין קוילעטשל פון צוויי חלהלעך און האָט עס צעבראָכן אויף צווייען, איין חלהלע האָט ער פאַרבאַהאַלטן ביי זיך אין שופלאָד און דאָס צווייטע חלהלע האָט ער אים געגעבן און האָט אים אָנגעזאָגט, אַזוי ווי ער ווינט ביי דער גרענעץ, איז אויב ער וועט אַמאָל אָנטרעפן אַ יידן וועמענס אויסזען וועט זיין ווי אַ מלאך אלוקים זאָל ער אים געבן דאָס חלהלע וועט עס אים דינען פאַר אַ שמירה און איבערגעבנדיק אים דאָס חלהלע איז ער גלייך נעלם געוואָרן. דער רעזשינער האָט באַטראַכט דאָס חלהלע און האָט זיך געלאָזט אין וועג און איז אַריבערגעגאַנגען די גרענעץ בשלום און האָט זיך באַזעצט אין שטאָט סאַדיגערע.

אָבער אויך אין זיין נייעם ווינ־אָרט האָבן זיך זיינע צרות און יסורים ניט געענדיקט. אויך דאָרט האָט ער קיין רו ניט געהאַט. די עסטרייכישע רעגירונג האָט אים ניט געוואָלט געבן קיין ווינ־רעכט ביי איר אין לאַנד און געדראָעט אים צוריקשיקן קיין רוס־לאַנד און אַדאַנק די באַמיאונגען פון זיינע רייכע חסידים און מקורבים איז דער ענין איבערגעגעבן געוואָרן צו דער באַהאַנדלונג פונעם סענאַט אין ווין. און דער מגיד האָט די גאַנצע צייט געלעבט

אין פחד און און שרעק און איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַרדאגהטער און אַ פאַר־מרה־שחורהטער און האָט קיינעם ניט צוגעלאָזט צו זיך און קיינעם ניט אויפגענומען.

אין אַ טאָג איז געקומען אַ ייד און האָט געבעטן, אַז מ׳זאָל אים צולאָזן צום מגיד. די גבאים האָבן אים געזאָגט, אַז דער מגיד איז אַ שרוי ביסורים און ער נעמט קיינעם ניט אויף, אָבער דער ייד האָט געבעטן, אַז מ׳זאָל איבערגעבן דעם מגיד, אַז ער קומט צו אים מיט אַ זייער אַ וויכטיקער שליחות פונעם הייליקן צדיק ר׳ מאַירל פון פרעמישליאַן. אַז דער מגיד האָט עס דערהערט האָט ער גלייך געהייסן אַריינלאָזן דעם יידן.

דער ייד האָט אים דערציילט, אַז ער איז ר׳ מאַירלס אַ חסיד און איז חשוך בנים ל״ע און שוין אַ שטיק צייט, אַז ער גייט נאָך ר׳ מאַירלען, אַז ער זאָל אים בענטשן מיט אַ זרע של קימא און יעדעס מאָל האָט ער זיך אויסגעדרייט פון אים און לעצטנס איז ער צו אים צוגעשטאַנען. האָט ער אים געשיקט צו אים, צום רעַ־זשינער, אַז ער זאָל אים געבן זיין ברכה. אַז דער מגיד האָט עס דערהערט האָט ער פאַרוואָרפן מיט הענט און פיס. ער האָט גע־טענהט אַז ר׳ מאַירל איז אַליין ביכולת בענטשן וועמען ער וויל און דאַרף צו קיינעם ניט אָנקומען. אָבער דער ייד האָט אַרויסגענומען אַ קליין חלהלע און געזאָגט, אַז דאָס דאָזיקע חלהלע האָט אים געשיקט ר׳ מאַירל. דער מגיד האָט גענומען דאָס חלהלע און האָט זיך אַביסל פאַרדבקעט דערנאָך האָט ער אַרויסגענומען דאָס ער־שטע חלהלע און האָט זיי ביידע געגעבן דעם יידן און האָט אים אָנגעזאָגט, אַז ער וועט קומען אַהיים זאָל ער פראַווען א סעודת עניים און זאָל מאַכן „המוציא״ איבער די חלהלעך און השם יתברך וועט זיך איבער אים מרחם זיין און ממלא זיין זיין בקשה, דער ייד האָט אים געדאַנקט און איידער ר׳איז אַוועקגעגאַנגען האָט ער אים אויך דערציילט אַז ס׳איז שוין פוצן יאָר, אַז ער האָט די חזקה צו זינגען אַלע שבת ביי ר׳ מאַירלס טיש דעם פזמון „יום זה מכובד״ און ניט

טראַכטנדיק קיין סך האָט ער געגומען זינגען מיט גרויס דבקות און מתיקות „יום זה מכובד", אַז אַלע מענטשן וואָס האָבן זיך געפונען אין הויף זענען זיך צונויפגעלאָפן און זענען געבליבן שטיין פאַרגאַפט און האָבן ניט געקענט באַגרייפן, וואָס איז דאָס פאַר אַ זמירות זינגען, פלוצים אין מיטן דער וואָך. אָבער אויך דער מגיד האָט זיך דערוואַרעמט און געגומען נאָכזינגען און מיט אַמאָל איז דער גאַנצער עולם באַהערשט געוואָרן מיט אַ געטלעכער שטימונג און אַלע צוזאַמען האָבן געגומען זינגען מיט התלהבות און ברען דעם זמר „יום זה מכובד" און אין מיטן זינגען איז אָנגעקומען די פריילעכע ידיעה, אַז דער סענאַט האָט דערלויבט דעם מגיד וווינען אין לאַנד. דאן האָבן אַלע פאַרשטאַנען די באַדייטונג פונעם פלוצימדיקן זינגען דעם פזמון „יום זה מכובד" אין אַ וואָכעדיקן טאָג. אַלע האָבן פאַרשטאַנען, אַז דער דאָזיקער טאָג איז ווירקלעך אַ יום מכובד פאַרן רעזשינער מגיד און פאַר אַלע זיינע חסידים און מקורבים.

דער ראַזלער מגיד ר׳ יהודה־צבי ז״ל

דער גרויסער גאון און הייליקער צדיק פון ראזלע ר׳ יהודה צבי ז״ל האָט געשטאַמט פון אַ גאונישער און אָנגעזעענער מיוחס־דיקער משפחה, וועלכע האָט זיך זייער קונה־שם געווען אין דער יידישער וועלט, מיט איר טיפע לומדות און הייליקע התנהגות. זיין פאָטער, דער געטלעכער צדיק ר׳ משה פון סאמבאַר, איז געווען אַ באַוווסטער גאון און מקובל, וואָס זיין יחוס האָט זיך געקייטלט ביז דעם תוספות יום טוב. ר׳ צבי יהודה איז געווען אַ גרויסער למדן, א מלא וגדוש אין ש״ס ופוסקים, אַ טיפער קענער אין חסידות און קבלה און אַ גרויסער בקי אין די ספרים פון האַר״י הקדוש נאָכפאָלגנדיק זיין דרך אין חסידות. ר׳ יהודה צבי האָט מחבר געווען פיל ספרים און די באַוווסטע צווישן זיי זענען דער „עדת קדושים״, „עמוד התורה״ און „תעלומות חכמה״.

יודעי חן דערציילן, אז ווער עס האָט מעיין געווען אין זיינע ספרים האָט בשום אופן ניט געקענט גלויבן, אַז אַ ילוד אשה האָט זיי אָנגעשריבן, ווייל אַזעלכע טיפע געדאַנקען און סתרי תורה האָט נאָר געקענט אַרויסזאָגן א מלאך אלקים.

חסידים דערציילן אַז צו זעקס חדשים מיט אַ טאָג איז זיין מוטער געגאַנגען מיט אים צו קינד, ווייל דער ראָזלער מגיד איז געווען בבחינת פרץ, דער פאָטער פון די מלכי בית דוד, וואָס

האָט זיך געריסן, מיט געוואלד, אַרויס לאור העולם און מחמת די מוטער זיינע איז געווען אַ מקשה ללד ר״ל, זי האָט געליטן שרעק־לעכע חבלי לידה, איז דער פאָטער זיינער דער הייליקער צדיק ר׳ משה ז״ל, אַוועקגעגאַנגען אין שול און גענומען מתפלל זיין צום בורא עולם, וועלכער איז אַ פוקד עקרות, אַז ער זאָל זיך מרחם זיין אויף זיין יונגער פרוי און זאָל זי וואָס גיכער אויפ־בינדן אין דעם האָט ער באַמערקט, אַז די חסידים סודען זיך עפּעס. ער האָט זיך גענומען פאַנאַנדערפרעגן און איז געוואויר גע־וואָרן, אַז עמעצער האָט געוואָרפן אַ חשד אויף דער רביצין, אַז דאָס קינד איז אַ פריצייטיקס... דער מגיד איז געוואָרן שטאַרק צו־טראָגן, ער האָט מפסיק געווען זיין תפילה און האָט זיך צוריקגע־קערט אַהיים. די רביצין, זעענדיק זיין צוטראָגנקייט האָט געמיינט, אַז ס׳איז איבער זיין גרויסער זאָרג וועגן איר צושטאַנד. האָט זי אים באַרואיקט, אַז זי וועט שוין באַלד אויפגעריכט ווערן ווייל זי פילט אַז דאָס קינד קומט שוין גלייך אַרויס... אָבער דער מגיד האָט איר דערקלערט די אמתע סיבה פון זיין צוטראָגנקייט... דאַן האָט די רביצין אַרויפגעלייגט ביידע הענט אויפן בויך און אויס־גערופן: „קינד מיינס, קער זיך אום צוריק און האַלט זיך אויף נאָך אַ שטיקל צייט און ראַטעווע דיין מאַמען פון חרפה און בזיון!״ און דאָס קינד האָט געפאָלגט. ער האָט זיך צוריקגעקערט און זיך אויפגעהאַלטן נאָך צוויי חדשים. אַזוי האָט דער ראזלער מגיד נאָך זייענדיק בבטן אמו שוין מקיים געווען די מצוה פון כיבוד אם.

דער ראזלער מגיד איז געווען אַ גרויסער ענו, ער האָט שטאַרק געליטן דערפון, וואָס דער עולם האָט אים געהאַלטן פאַר אַ רבין. ער האָט זיך געשראָקן, טאָמער מאַכן זיי אַ טעות און ער איז גאָר קיין רבי ניט און אַז מ׳פלעגט אים געבן אַ קוויטל מיט אַ פדיון פלעגט ער ניט וועלן נעמען. ער האָט געטענהט, וואָס וועט ער טאָן, אַז אויף יענער וועלט וועט זיך אַרויסווייזן, אַז ער איז ניט קיין רבי, ווו וועט ער נעמען אומצוקערן דאָס געלט פון די פדיונות? און ווען זיינע חסידים זענען נאָכהער צו אים צוגעשטאַ־

נען און ער איז געווען געצוווּנגען נעמען ביי זיי פּדיונות פלעגט ער דאָס געלט אוועקגעגעבן אויף צדקה, שטיצנדיק דערמיט אפילו זיינע פּערזענלעכע שונאים און מתנגדים און אַליין פלעגט ער זיך דערנערן פון רבנות. און חוץ לזה איז ביים ראזלער מגיד מפני כמה טעמים געשטאנען רבנות אויף אַ פּיל העכערער מדרגה ווי רביישקייט. ער פלעגט זאָגן, אַז אַ רב קען אָנווייזן, וואָס ער האָט געמוזט איבערלערנען ביז ר'איז געוואָרן רב, ער האָט געמוזט אי־בערלערנען לפּחות די פיר חלקים ש"ע און אַ רבי קען ניט אָנ־ווייזן וואָס ער האָט געמוזט איבערלערנען ביז ר'איז געוואָרן רבי; אויף אַ רב איז פאַראַנען אַ ג'הין און אויף קיין רבין איז קיין מבין ניטאָ, אויף פירן רבנות דאַרף מען האָבן בלויז איין שטאָט און אויף פראַווען רבישקייט מוז מען האָבן אַ סך שטעט. ער פלעגט אויך זאָגן, אַז צו זיין אַ רבי איז אַ גרויסע תאווה און נאָכגעבן זיך די דאָזיקע תאווה מעג נאָר דער וואָס האָט באַוויזן גובר זיין און צעברעכן אלע איבעריקע תאוות פון עולם הזה און ער פילט זיך ניט בכוח אַז ער זאָל עס קענען דערגרייכן, דערום פלעגט ער בעטן זיינע חסידים אַז זיי זאָלן אים האַלטן נאָך פאַר אַ רב און ניט פאַר קיין רבין.

דער ראזלער מגיד איז געווען אַ גרויסער מחמיר און איידער ר'איז געוואָרן אַ מורה הוראה האָט ער זיבעציק מאָל איבערגע־לערנט די דינים פון איסור והיתר, פונדעסטוועגן איז ער איינמאָל שיר ניט נכשל געוואָרן. ערב שבת איז אַמאָל געקומען אַ קצב אים פרעגן אַ שאלה, ער האָט געפונען אַ נאָדל אין דער ריאה פון דער בהמה. דער מגיד האָט עפּעס שטאַרק ניט מדקדק און האָט כּשר געמאַכט. פאַר ליכט בענטשן האָט ער געגומען אַריינטראַכטן אין דער שאלה און האָט אויסגעפונען, אַז ס'איז טריף. דער מגיד האָט זיך שטאַרק דערשראָקן, ווייל פונעם פלייש האָבן יידן פון שטאָט שוין לאַנג אָפּגעקאָכט זייערע שבתדיקע מאכלים. ער איז שוין געווען גרייט צו שיקן זיין שמש איבערן שטאָט און אויסרופן, אַז סיי די מאכלים און סיי די כלים זענען טריף, נאָר ער האָט זיך

דעם קויף און אַזוי ווי ער וועט נישט האָבן קיין געלט צו באַצאָלן, אָבער באַטראַכט, אַז ער וועט זיך פריער אָנפּרעגן ביי זיין פעטער און שווער, דער הייליקער צדיק ר׳ צבי הערש ז״ל, אָבער, אַז ער איז אַריינגעקומען צו אים איז ער שוין געשטאַנען די מנחהדיקע שמונה עשרה. דער מגיד איז געשטאַנען ווי אויף ברענענדיקע קוילן, ער האָט ניט געקענט געפינען קיין עצה וואָס צו טאָן. פּלוצלינג איז ר׳ צבי הערש אויסגעגאַנגען שמונה־עשרה און האָט זיך אָנגערופן צו אים: „גיי, זיי מקבל שבת, מן השמים האָט מען מיר מודיע געווען אַז ס׳איז כשר!״ דער מגיד איז געגאַנגען מקבל שבת זיין, אָבער ער האָט זיך איינגאַנצן ניט באַרואיקט, ווייל תורה לא בשמים היא. גייענדיק פון דער שול אַהיים הערט דער מגיד ווי צוויי מיידעלעך שמועסן צווישן זיך און איינע דערציילט דער צווייטער, אַז זי האָט היינט גאַנץ פרי פאַרבאַהאַלטן די נאָדל אין דער ריאה פון דער בהמה, דאַן איז אים קלאָר געוואָרן, אַז די נאָדל האָט מען אַריינגעשטעקט אין דער ריאה לאחר שחיטה.

דער ראזלער מגיד איז נפטר געוואָרן אין יאָר תר״ח זיבן טאָג אין חודש חשון, אין עלטער פון 57 יאָר. נאָך מיט צוויי וואָכן פריער הושענא רבה נאָך הושענות האָט ער אַריינגערופן אַ סופר צו זיך און האָט זיך פאַרשפּאַרט מיט אים אין צימער און האָט אים געהייסן שרייבן א צוואה, ער האָט אים דערציילט, אז מן השמים האָט מען אים מודיע געווען, אַז ער זאָל זיך גרייטן גיין בדרך כל הארץ און אַז ער פילט אַז באַלד נאָך יום־טוב וועט ער נסתלק ווערן. אינעם טאָג פון זיין פטירה האָט ער גענומען זאָגן מיט גרויס התלהבות און אויף אַ שטאַרק הויכן קול די עשרת הדברות, אַז דער גאַנצער עולם איז פאַרציטערט געוואָרן. דערנאָך האָט ער גענומען לייענען קריאת־שמע און אַז ער האָט פאַרענדיקט די ערשטע פרשה האָט ער אויסגעהויכט זיין הייליקע נשמה.

באַלד נאָך קבלת התורה

פון ל״ג בעומר ביז דעם ערשטן טאָג שבועות פלעגט דער צאַנזער מגיד, ר׳ חיים האַלבערשטאם ז״ל, שבת ביים טיש נישט זאָגן קיין תורה. ער האָט געהאַלטן, אַז ס׳איז נישט קיין דרך ארץ צו זאָגן תורה פאַר קבלת התורה. ער פלעגט זאָגן, אַז אין משך פון דער דאָזיקער צייט איז יעדער ייד מחויב זיך הייליקן און רייניקן, ביז ער זאָל דערגרייכן די קדושה עליונה, מיט וועלכער אונדזערע עלטערן זענען געווען דורכגעדרונגען ביים מעמד הר סיני, און כדי צו דערגרייכן צו דער דאָזיקער קדושה עליונה, דאַרף יעדער ייד זיך מתדבק זיין במדותיו של הקדוש ברוך הוא, דאָס הייסט, אַזוי ווי גאָט ברוך הוא איז אַ רחום, דאַרף אויך דער ייד זיין אַ רחום; אַזוי ווי גאָט ברוך הוא איז א חנון, דאַרף אויך דער ייד זיין אַ חנון א. א. וו. און דער צאַנזער מגיד פלעגט שטרענג אָנזאָגן זיינע חסידים און מקורבים, אַז זיי זאָלן זיין שטארק זהיר וזהיר אין די פליכטן, וואָס בין אָדם לחבירו און פון ל״ג בעומר ביז דעם ערשטן טאָג שבועות זאָלן זיי גוט בודק זיין זייערע מעשים און מתקן זיין אַלע פגימות, ווייל דער „ואהבת לרעך כמוך״ איז דער הויפּט־יסוד, אויף וועלכן ס׳איז באַזירט די גאַנצע תורה. און דער צאַנזער מגיד פלעגט אין משך פון די פיר וואָכן אָפּטמאָל פאַרקוקן אויפן לימוד התורה און זיך מער אָפּגעבן מיט מצוות מעשיות. ער פלעגט עוסק זיין אין צדקה און אין מעשים טובים

און פאַר שבועות פלעגט ער אויפנעמען בלויז אָרימע און נויט־באַדערפטיקע יידן און גוט אויספאָרשן זייער לאַגע, נאָכהער פלעגט ער צווישן זיינע רייכע און פאַרמעגלעכע חסידים און מקורבים שאַפן די נויטיקע מיטלען און יעדן איינעם באַהילפיק זיין לויט זיינע באַדערפעניש. אַזוי האָט זיך כל־ימיו נוהג געווען דער צאַנזער מגיד.

איין יאָר האָט זיך פאַר שבועות צונויפגענומען אין צאַנז אַ גרויסע מחנה אָרעמע און נויטליידנדע יידן. זיי זענען געקומען צום מגיד, אַז ער זאָל זיי העלפן.

דער מגיד האָט זיי אויפגענומען און די אָרעמע און אומ־גליקלעכע יידן האָבן אויסגעגאָסן פאַר אים זייער שווער, ביטער האַרץ. יעדער איינער האָט געשילדערט זיין שרעקלעכע לאַגע און געבעטן דעם מגיד, אַז ער זאָל אים וואָס גיכער און שנעלער העלפן. אייניקע יידן האָבן אים דערציילט, אַז זיי זענען „יורדים" ר"ל; זיי האָבן פאַרלוירן זייער געלט אין אַ שלעכטן מסחר און האָבן געבעטן דעם מגיד, אַז ער זאָל זיי העלפן זיך צוריקשטעלן אויף זייערע פיס. אַנדערע יידן האָבן זיך געקלאָגט פאַר אים, אַז זיי האָבן שוין דערוואקסענע טעכטער, בוגרותן, וואָס ס'איז שוין צייט זיי חתונה צו מאַכן און זיי האָבן נישט מיט וואָס. ס'זענען אויך געווען אַזעלכע יידן, וועלכע האָבן מיט צער און מיט וויי־טאָג אים איבערגעגעבן, אַז זייערע פרויען, די עקרת הבית, זענען געפערלעך שלאַף און ס'פעלט זיי די נויטיקע מיטלען זיי צו היילן. עס האָבן זיך אויך געפונען אַ פּאָר נשרפים, וועלכע האָבן געבעטן דעם מגיד, אַז ער זאָל זיי העלפן צוריק אויפבויען זייערע חורבות, און סתם יידן מחוסר פרנסה ל"ע זענען געקומען צו אים בעטן, ר'זאָל זיי בייהילפיק זיין, אַז זיי זאָלן האָבן פון וואָס צו ציען חיונה.

דער מגיד איז געווען טיף גערירט פון זייערע דערציילונגען און האָט זיך מצער געווען מיט זייער צער און געוויינט מיט

זייער וויטאָג און געזוכט מיטלען, ווי אַרום זיי באַהילפיק צו זיין, פאַרגרינגערן זייער לאַגע און לינדערן זייער נויט. און כאָטש ס'איז ביי אים נישט געווען קיין ייִעס; ער איז געווינט אַלע יאָר צו זוכן מיטלען כדי צו העלפן זיינע אָרימע און נויטבאדערפטיקע חסידים, האָבן אָבער יענעם יאָר די גוויטליידנדע איבערגעשטיגן סיי אין זייער צאָל און סיי אין זייער נויט און דער מגיד איז אַרומגעגאַנגען שטאַרק דערשלאָגן און צעטראָגן און געזוכט עצות ווי אַזוי צו שאַפן די נויטיקע מיטלען אויף צו העלפן די אָרימע און נויטליידנדע יידן.

דעם ערשטן טאָג שבועות גאַנץ פרי איידער מ'האָט זיך געשטעלט דאַוונען, האָט דער מגיד געהייסן דעם שמש, אַז ער זאָל איינלאַדן עטלעכע רייכע יידן אויף קידוש. די איינגעלאַדענע זענען געווען שטאַרק איבערראַשט און האָבן געשטוינט פון פאַר־וווּנדערונג, ווייל געוויינלעך האָט זיך געפירט אַז דער מגיד האָט שבועות נאָכן דאַוונען געפּראַוועט „טיש" פאַרן גאַנצן עולם חסי־דים, אָן אונטערשייד פון אָרעם ביז רייך, אָבער אַז דער מגיד זאָל פּראַווען אַ קידוש פאַר ספּעציעל־איינגעלאַדענע, האָט זיך קיינמאָל נישט געמאַכט. אייניקע האָבן געזען אין דעם אַ פאַרגי־טיקונג פאַר זיי פונעם צדיק דערפאַר, וואָס פאַר שבועות האָט ער אויפגענומען בלויז אָרעמע חסידים און אויף זיי, אויף די רייכע און מער פאַרמעגלעכע, האָט ער זיך כמעט ווי נישט אומגעקוקט. איבער דעם איז ער זיי איצט מהנה מיט קידוש און וועט זיי אויך מזכה זיין — נאָך אַ לאַנגער הפסקה פון נישט זאָגן קיין „תורה" — צו זיין די ערשטע צו הערן פון אים אַ שיינעם דרוש אָדער אַ ניי פּשטל.

נאָכן דאַוונען זענען אַלע איינגעלאַדענע געקומען צום מגיד אויף קידוש. דער טיש איז געווען געגרייט מיט כל־טוב. אינגיכן איז אויך אַריינגעקומען דער מגיד און ווינטשנדיק אַלעמען אַ גוט־יום־טוב, האָט ער זיך געזעצט אויף זיין שטול און האָט זיך גע־ווענדט צו די איינגעלאַדענע מיט פאָלגנדע ווערטער:

אַזוי ווי אַ גרויסער טייל פון אַנשי שלומינו ראַנגלט זיך אין מאַטעריעלער דחקות און אין נויט און זיי צו העלפן, מוז ער אומ־באַדינגט נויטיק האָבן צען טויזנט גילדן, פאָדערט ער זיי אויף, אַז איידער מען מאַכט קידוש, זאָלן זיי שאַפן צווישן זיך די דערמאָנ־טע סומע. אַנדערש וועט ער קיין קידוש נישט מאַכן. און ער האָט זיך גלייך אויפגעהויבן פון זיין שטול און איז אַרויסגעגאַנגען.

אַלע אַנוועזנדע זענען געבליבן זיצן ווי פאַרשטיינערט און מיט שרעק און ציטערניש האָבן זיי גלייך געשאַפן צווישן זיך די געפּאָדערטע סומע. מ׳האָט געמאָלדן דעם מגיד און ער האָט זיך באַלד צוריקגעקערט אַ פריילעכער, אַ שיינענדיקער און געמאַכט קידוש און געטרונקען לחיים און זיך אָנגערופן צו די ביוועזנדע:

„איר זענט געוויס נייגעריק צו הערן איצט פון מיר עפּעס אַ דבר־תורה, אַ דרוש אָדער סתם אַ פּשטל. זאָלט איר וויסן, אַז די רייד, וואָס איך האָב איך פריער געזאָגט, זענען די שענסטע דרשה, וואָס איך האָב ווען עס איז געהאַלטן און אַז זי איז די פּאַסיקסטע נאָך קבלת־התורה, ווייל דאָס איינציקע, וואָס גאָט ברוך הוא פאָדערט פונעם מענטשן, איז טאָן צדקה און חסד און די אַלע חוקים ומשפטים, וואָס מ׳האָט זיי היינט געגעבן אויפן באַרג סיני, זענען זיי אויך כדי מ׳זאָל לעבן דורך זיי. און אַ דאַנק מיינע פּריערדיקע רייד וועלן צוריק אויפלעבן צענדליקער יידישע משפחות.

אַלע ביוועזנדע זענען באַהערשט געוואָרן מיט אַ געטלעכער פרייד. זיי האָבן זיך געפילט גלייך ווי זיי האָבן זיך נאָר־וואָס צוריקגעקערט פון באַרג סיני און די דאָזיקע הייליקע רייד האָבן זיי געהערט נישט פונעם מגיד, נאָר מפּי הגבורה, פון גאָט ברוך הוא אַליין.

דער עונש פאַר אַ פורימדיקן שפּאַס

דער צאַנזער מגיד ר׳ חיים האַלבערשטאַם ז״ל האָט געהאַלטן אַז פורים איז זייער אַ גרויסער און הייליקער יום־טוב, ער פלעגט זאָגן, אַז די באַדייטונג פון פורים איז זייער וויכטיק אויף צו פאַר־שטאַרקן און באַפעסטיקן די מידה פון בטחון ביי יידן, ער פלעגט אָפט איבערחזרן די ווערטער פון מגילת אסתר, אַז די יידן האָבן גענומען אויף זיך און אויף זייערע קינדער און אויף אַלע, וואָס באַהעפטן זיך אין זיי, צו פייערן פורים אין אַלע דורות און אין אַלע צייטן און פלעגט אויך דערמאָנען דעם מאמר חז״ל, אַז לעתיד לבוא וועלן אלע ימים טובים בטל ווערן און בלויז פורים וועט בלייבן. דערפאַר איז פורים ביי אים געווען זייער הייליק און טייער און ער פלעגט אים פייערן מיטן גרעסטן פראַכט און גלאַנץ.

ומשנכנס אדר און ווען ס׳איז אָנגעקומען דער חודש אדר, פלעגט זיך ביים מגיד אין הויף אָנהויבן די הכנות צו פורים. קודם כל האָט מען מגיה־געווען די מגילות און מען האָט פאַרגרייט גראָגערס און הילצערנע סאַנדאַלן, וועלכע דער מגיד און זיינע נאָענטע מקורבים פלעגן זיך נוהג זיין אָנטאָן אויפן לינקן פוס, כדי צו שלאָגן המנען בשעתן לייענען די מגילה. מען האָט אויסגע־ווייסט און אויסגעקאַלכט דעם גרויסן סאַלאָן און מ׳האָט אויסגע־שטעלט לאַנגע שורות טישן און בענק; מ׳האָט פאַרגרייט פאַרשי־דענע וויינען און געטראַנקען און מען האָט באַשטעלט סאַרווערינס

אויף צו באַקן און קאָכן די ספּעציעלע פּורימדיקע געבעקסן פאַר משלוח מנות און די ספּעציעלע פּורימדיקע מאכלים פאַר דער סעודה, וועלכע איז געפּראַוועט געוואָרן רייך און ברייט כיד המלך. מען האָט אויך באַשטעלט פּורים־שפּילער, וואָס זאָלן מבדח זיין און פריילעך מאַכן דעם עולם בשעת דער סעודה און מען האָט אויך אויסגעוויילט אַ פּורים־רב, אַ פּורים־ראש־הקהל און אַ פּו־רים־שמש און מ׳האָט זיי איבערגעגעבן די כלומרשטע אַנפירונג פון דער קהילה איבער דעם פּורימדיקן טאָג, לויטן נוסח פון „ונהפוך הוא", אַרויסרופנדיק דערמיט פרייד און געלעכטער ביי אַלע בייוועזנדע.

אין אַלגעמיין האָט פּורים ביים צאַנזער מגיד אין הויף גע־הערשט אַביסעלע הפקרות. מ׳האָט דאָרטן פריי און אומגעשטערט אויסגעלאַכט און אָפּגעשפּעט פון וועמען מ׳האָט נאָר געוואָלט, מ׳האָט אפילו געקיבעצט און געחוזקט פון באַוווסטע רבנים און פון גרויסע לומדים און תלמידי־חכמים, מען האָט נישט געשאַנע־וועט אַפילו דעם מגיד אַליין און ווען דער עולם איז שוין געווען שטאַרק בגלופינדיק, פלעגט אַ חסיד זיך פאַרשטעלן פאַרן מגיד. ער האָט זיך אָנגעטאָן אַ שטריימל און אַן אַטלעסענע קאַפּאָטע און זיך אַוועקגעזעצט אויפן מגידס שטול און נאָכגעמאַכט דעם מגיד, ווי ער פּראַוועט גוט־יידישקייט און ווי ער זאָגט תורה און דער מגיד אַליין האָט עס צוגעזען און געקייכט פון געלעכטער. אַזוי האָט מען זיך געפרייט און פאַרבראַכט פּורים ביים מגיד אין הויף.

אַנדערע רבים און „גוטע יידן" פון יענער צייט האָבן געקוקט קרום אויף דער דאָזיקער התנהגות פון דעם צאַנזער מגיד. זיי האָבן געטענהט, כאָטש ס׳איז אמת, אַז אונדזערע חכמים האָבן געזאָגט, אַז אַ מענטש איז מחויב זיך צו פרייען און הוליען פּורים עד דלא ידע... פונדעסטוועגן האָבן זיי געהאַלטן פאַר אַ גרויס הפקרות און חלול השם צו דערלאָזן, אַז יידן זאָלן זיך פאַרשטעלן פאַר קאָמעדיאַנטן און מחלל זיין הייליגקייטן און שפּעטן און חוזק־

מאַכן פון תלמידי חכמים און פון גרויסע יידן יראים ושלמים און האָבן פאַראויסגעזאָגט, אַז דער צאַנזער מגיד וועט ווען ניט איז כאַפּן אַן עונש פאַר דעם הפקרות, וואָס ער האָט דערלאָזט ביי זיך אין הויף און זייער פאַרויסזאָגונג איז מקוים געוואָרן.

איינמאָל איז אויף פורים אַראָפּגעקומען קיין צאַנז אַ משולח. דער משולח איז געווען זייער אַ וואוילער ייד, אַ גרויסער למדן און אַ גרויסער ירא שמים, נאָר איין שוואַכקייט האָט ער געהאַט, ער האָט ליב געהאַט דעם עמוד. ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ גרויסן בעל־מנגן, כאָטש אין דער אמתן האָט ער גאָר נישט גע־האָט קיין קול נגינה. זיין קול איז געווען א קוויטשידיקער און האָט געגרילצט אין די אויערן. דערפאַר האָט מען אים אין זיין שטעטל גערופן „דער גראַגער״. דערנערט האָט ער זיך מיט זיין פאַמיליע פון אַ קלייטל פון עסנוואַרג, אין וועלכן זיין ווייב האָט זיך באַ־שעפטיקט און ער האָט זיך שטענדיק פאַרנומען מיט קהלשע עני־נים און אַזוי ווי צוריק מיט אַ שטיקל צייט איז ביי זיי אין שטעטל פון אַ יאָרצייט ליכט פאַרברענט געוואָרן די גרויסע שול, האָט אים קהל אַרויסגעשיקט איבער דער סביבה זאַמלען נדבות אויף צוריק אויפבויען די שול און אָנקומענדיק אויף פורים קיין צאַנז, איז ער געגאַנגען צום מגיד צו דער סעודה און טרעפנדיק דאָרטן אַ גרויסן עולם יידן, האָט ער גלייך גענומען זיך באַווייזן פאַר זיי מיט זיינע „ידיעות״ אין נגינה.

די פורים־לצים האָבן זיך שטאַרק דערפרייט מיט דער דאָזי־קער אומגעריכטער מציאה און האָבן זיך גענומען לוסטיק־מאַכן אויף זיין חשבון. זיי האָבן אים אונטערגעצויגן און ער האָט גע־האַלטן אין איין גרילצן און גראַגערן פאַרשידענע פורימדיקע פזמונות און חזנישע שטיקלעך, אַרויסרופנדיק אַ הילכיקן געלעכ־טער ביי אַלע ביוועזנדע.

אין דעם האָט זיך לצים פאַרגלוסט אַ שפּאַס־טאָן און מ׳האָט אים פאַרגעלייגט צו בלייבן ביי זיי חזן אין גרויסן בית־המדרש.

דער משולח האָט עס אָנגענומען פאַר ערנסט און האָט מסכים געווען און טאַקע באַלד האָט מען אים געמאַכט אַ כתב, אויף וועלכן עס האָט זיך אונטערגעשריבן דער פּורים־רב און דער פּורים־ראש־הקהל.

אויפן צווייטן טאָג האָט דער משולח, נישט חושד־זייענדיק גאָרניט, אָוועקגעשיקט אַ בריוו צו זיינע בני בית און האָט זיי מודיע געווען, אַז מ'האָט אים דאָ צוגענומען אַלס אַ חזן אין גרויסן בית־המדרש און האָט זיי געהייסן אויספאַרקויפן אַלעס און גלייך קומען קיין צאַנז. און אין אַ פּאָר טעג אַרום זענען זיי טאַקע אָנגעקומען מיטנעמענדיק מיט זיך זייערע שטוב־זאכן און אנדערע מטלטלין און דאָ זענען זיי באַלד געוואויר געוואָרן, אַז דער גאַנצער ענין פון חזנות און דער כתב איז בלויז געווען אַ שפּאַס פון די פּורים־לצים, וואָס ביים מגיד אין הויף.

ס'איז זיך לייכט פאַרצושטעלן אויף וויפל געבראָכן און דער־שלאָגן עס האָט זיך געפילט דער משולח און זיינע בני בית פון דעם דאַזיקן שמערצלעכן שפּאַס.

די דאָזיקע פּאַסירונג האָט אָנגעמאַכט אַ גרויסן רעש אין דער חסידישער וועלט און עס האָט זיך אויפגעהויבן אַ שטאַרקער קטרוג קעגן דעם צאַנזער מגיד.

— ס'טייטש! — האָט מען געליאַרעמט — ער האָט דאָך אומ־גליקלעך געמאַכט אַ יידישע פאַמיליע; ער האָט דאָך זיי געבראָכן פון ברויט... ער האָט געבראַכט דערצו, אַז דער משולח און זיינע בני בית זאָלן ווערן נע־ונדניקעס, זיי זאָלן בלייבן אין דער פרעמד ווי אויפן וואַסער, ניט האָבנדיק פון וואַנען אַ טאָג איבערצוקומען..

חסידים דערציילן, אַז דער דאָזיקער קטרוג האָט דערגרייכט צום בית־דין של מעלה און דער בית־דין האָט געפסקנט, אַז דעם צאַנזער מגיד זאָל געצאָלט ווערן מידה כנגד מידה: אַזוי ווי ער האָט גורם געווען, אַז דער משולח און זיינע בני־בית זאָלן ווערן

נע־ונד, זיי זאָלן אויסוואַנדערן פון זייער היים, זאָל אויך ער, דער צאַנזער מגיד, ווערן נע־ונד, זאָל אָפּריכטן גלות און אַ יאָר כסדר זאָל ער זיין נע־ונד פון זיין היים.

אָבער מרדכי היהודי, וואָס איז אַ דורש טוב און אַ מליץ יושר פאַר אַלע יידן, איז געקומען און האָט זיך משתטח געווען פאַרן כסא הכבוד און האָט געפּועלט, אַז מען זאָל מבטל מאַכן דעם פּסק־דין, ער האָט אָנגעוויזן אַז דער צאַנזער מגיד האָט עס געטאָן לשם שמים, ער האָט עס געטאָן צוליב זיין גרויסער ליבשאַפט און הייליקער אַכטונג צום יום־טוב פּורים, ער האָט עס געטאָן מיט ריינער כוונה, כדי מקיים זיין דעם פּסוק „לעשות אותם ימי משתה ושמחה" און אין דער זעלבער נאַכט איז ער געקומען צו חלום צום צאַנזער מגיד און האָט אים מודיע געווען וועגן קטרוג און וועגן פּסק־דין און האָט אים געעצהט, וואָס גיכער איבערבעטן דעם משולח און מתקן זיין די גרויסע עולה וואָס מ'איז קעגן אים באַגאַנגען.

אויפן צווייטן טאָג האָט דער מגיד פאַררופן אַן אסיפה פון זיינע עלטערע תלמידים און נאָענטע מקורבים. מען האָט אויך געבראַכט דעם משולח, דער מגיד האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים מוחל זיין פאַר דעם צער און עגמת נפש, וואָס מ'האָט אים פאַרשאַפט ביי אים אין הויף און אַלס פאַרגיטיקונג פאַרן היזק וואָס ער האָט גורם געווען, נעמט ער אים צו אַלס זיין גבאי און משמש.

דער משולח האָט מוחל געווען, נאָר מיטן תנאַי, אַז מהיום והלאה זאָל מען ביים מגיד אין הויף זיין זהיר ונזהר בכבודו של כל אדם און פייערנדיק פּורים, זאָל מען שוין מער פון קיינעם ניט שפּעטן און חוזקן.

דער טשאָרטקאָווער רבי ר׳ דוד משה ז״ל

דער טשאָרטקאָווער רבי ר׳ דוד משה איז געבוירן געוואָרן דעם צווייטן טאָג שבועות, בשעת זיין פאָטער, ר׳ ישראל רעזשינער איז געזעסן מיט זיינע חסידים און מקורבים און געפראַוועט טיש. די עלטערע חסידים זענען צו אים צוגעקומען און פאַרלאַנגט, אַז ר׳זאָל זיי געבן משקה אינעם זכות וואָס השי״ת האָט אים געהאָלפן און די רביצין האָט אים צו מזל געבוירן אַ בן־זכר. אָבער דער רעזשינער רבי האָט זיי געענטפערט, אַז משקה דאַרפן געבן זיי, די חסידים און נישט ער, ווייל דאָס קינד וואָס איז אָקאָרשט געקומען אויף דער וועלט וועט זיין אַ גרויסער צדיק און וועט פיל מיטהעלפן צו מקרב זיין זייערע הערצער לאביהם שבשמים.

דער טשאָרטקאָווער רבי איז געווען א קדוש וטהור מבטן ומלידה און ווי נאָר ר׳איז אַרויסגעגאַנגען לאויר העולם האָט מען אויף אים באַלד אַרויפגעלייגט דעם עול המצוות: זיין קאָפּ איז צוגעדעקט געוואָרן מיט אַ יאַרמולקעלע און זיין גוף איז איינגעהילט געוואָרן מיט ארבע כנפות. מען דערציילט, אַז ווען ר׳איז אלט געווען צוויי חדשים האָט ער זיך איינמאָל שטארק צעוויינט און צעשריגן. די רביצין און די דינסטן האָבן אָנגעווענדט אַלע מיטלען אים איינצונעמען און איינשטילן, אָבער אומזיסט איז געווען זייער מי, דאָס קינד האָט געהאַלטן אין איין וויינען און

שרייען, אז ס'איז שיר נישט צעריסן געוואָרן. ביי קיינעם איז שוין גאָר נישט געווען קיין צווייפל, אַז דאָס קינד לײדט פון עפּעס אַ שטאַרקן מיחוש ר"ל און מ'האָט שוין געוואָלט שיקן רופן אַ דאָקטאָר. אין דעם איז אַריינגעקומען זיין פאָטער, דער רעזשיצנער רבי און דערהערנדיק דאָס געוויין פונעם קינד האָט ער גע־זאָגט: מ'האָט אים פאַרגעסן אָנטאָן די ארבע־כנפות, איבער דעם וויינט ער. טוט אים אָן די ארבע כנפות וועט ער אויפהערן וויינען. און כך הוה: עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז די דינסט, איבערוויק־לענדיק דאָס קינד, האָט פאַרגעסן אים אָנטאָן די ארבע־כנפות און ווי נאָר מ'האָט זיי אים צוריק אָנגעטאָן האָט ער זיך גלייך באַרו־איקט און אַנטשוויגן געוואָרן. איבער דער דאָזיקער פּאַסירונג פלעגן אים די שטוב מענטשן רופן: „דאָס ציצית יידל".

מען דערציילט, ווען דער טשאַרטקאָווער רבי איז אַלט געווען זיבן יאָר האָט איינמאָל, אין אַ שפּעטער נאַכט־שעה, אויסגעבראָכן אַ שרפה ביי זיין פאָטער אין הויז. אין שטוב איז געוואָרן אַ רעש און אַ טומל, די שטוב מענטשן האָבן אין גרויס איילעניש גענומען ראַטעווען וואָס ס'האָט זיך געלאָזט און געגרייט פאַר־לאָזן דאָס הויז. פלוצים האָט דער רעזשינער רבי באַמערקט, אַז דער קליינער דוד משהלע פעלט. ר'איז אויף גיך אַריין צו אים אין צימער און צו זיין גרויסער פאַרוואונדערונג האָט ער אים גע־טראָפן ליגן רואיק אין בעט מיט אָפענע אויגן. קום גיכער! — האָט דער רעזשינער אויסגעשריגן — די שטוב ברענט! אָבער דער קליינער דוד משהלע האָט אים קאָלטבלוטיק און רואיק גע־געבן צו פאַרשטיין דורך רמזים און תנועות, אַז ער ווייסט, אַז די שטוב ברענט, נאָר אַזוי ווי ער האָט שוין אָפּגעזאָגט די ברכה פון „המפיל" וויל ער נישט מפסיק זיין. דערזעענדיק די רואיקייט פון קינד האָט דער רעזשינער רבי באַפוילן די שטוב־מענטשן אַז זיי זאָלן זיך נישט רירן פון די ערטער. — ער איז זיכער — האָט ער געזאָגט — אַז אינעם זכות פונעם קינד וועט זיי השי"ת מציל זיין

און ער וועט זיי גאָר נישט שאַטן און כך הוה: פלוצים האָט זיך געלאָזט אַ שטאַרקער רעגן און דאָס פייער איז אויסגעלאָשן געוואָרן.

דער טשאָרטקאָווער רבי פלעגט זייער ווייניק שלאָפן, יומם ולילה פלעגט ער זיצן על התורה ועל העבודה און בלויז געציילטע שעהען איז ער געשלאָפן. איינמאָל נאָך יום־כּפור זענען פאַריבער עטלעכע נעכט דורכאַנאַנד וואָס ער האָט אַפילו מיט קיין אויג נישט צוגעטאָן. די רביצין איז אַרומגעגאַנגען שטאַרק פאַרזאָרגט, זי האָט מורא געהאַט, אַז עס זאָל זיך נישט אָפּרופן אויף זיין געזונט. מיט טרערן אין די אויגן האָט זי אים געבעטן, אַז ר׳זאָל נישט פאַרשאַפן קיין יסורים איר מיט די קינדער און זאָל זיך צולייגן אַביסל אָפּרוען, אָבער דער רבי איז געווען שטאַרק פאַרטיפט אין זיינע געדאַנקען און האָט נישט געהערט איר געבעט. האָט די רביצין אָנגעשטעלט איינעם פון די עלטערע חסידים ר׳ נחום שותק ז״ל, אַז ר׳זאָל זען פועלן ביים רבין, אַז ר׳זאָל זיך צולייגן שלאָפן אַביסל. מיט אַ קלאָפּנדיקן האַרצן איז דער אַלטער ר׳ נחום שותק צוגעגאַנגען צום רבין און האָט אים דערקלערט די גרויסע זאָרג וואָס באַהערשט זיין פאַמיליע און די חסידים איבער זיין נישט שלאָפן... אָבער דער רבי האָט אים נישט געלאָזט פאַרענדיקן און האָט אויסגעשריגן: „דיר איז גוט, דו קענסט רוען! דו קענסט שלאָפן! אָבער וואָס זאָל איך טאָן? שוין עטלעכע טעג אַז עס שטייט פאַר מיר אַ מענטש אַ גרויסער בעל־עברהניק און איך קען זיך מיט אים קיין עצה נישט געבן: אַריינעמען אים אין כלל ישראל איז זייער ביטער, ווייל ר׳איז זייער אַ חוטא ופושע, און אַרויסוואַרפן אים פונעם כלל ישראל איז מיר זייער שווער, אַ שאָד אַ נפש! און דאָס איז די סיבה וואָס איך קען נישט שלאָפן״.

— אָבער, רבי — האָט זיך ר׳ נחום אָנגערופן — מיטן נישט שלאָפן פאַרדאַרבט מען זיך דאָס געזונט און אין דער הייליקער

תורה שטייט געשריבן: ושמרתם לנפשותיכם. און דער רבי האָט געענטפערט, אַז אויב מען איז זיך מתדבק בלב ונפש אין די מידות פון השי״ת קען מען זיך באַגיין פערציק טעג און פערציק נעכט אָן עסן און אָן שלאָפן און עס שאַדט גאָר נישט.

דער טשארטקאָווער רבי האָט זיך נוהג געווען אַז מ׳האָט אים איינגעלאַדן אויף אַ ברית מילה און מכבד געווען מיט סנדק איז ער פריער געגאַנגען זיך טובלען אין די וואַסערן פון טייך. ס׳האָט געמעגט דונערן און בליצן, ס׳האָט געמעגט בושעווען אַ שרעקלעך־כער שטורעם אָדער אַ ברענענדיקע קעלט וואָס האָט געדראָעט מיט סכנת נפשות, ער האָט זיך נישט געזעצט סנדק ביזקל ער האָט נישט געהאַט קיין טבילה אין טייך. די חסידים און מקורבים וועלכע האָבן געוווסט פונעם דאָזיקן מנהג זיינעם פלעגן טאַקע אויסמיידן אים מכבד זיין מיט סנדק באַזונדער אין די ווינטער מאָנאַטן, כדי נישט ברענגען דערצו, אַז ר׳זאָל דאַרפן איינשטעלן זיין לעבן אין אַ סכנה.

איינמאָל אין אַ קאַלטער ווינטערדיקער נאַכט איז דער רבי געפאָרן אין וועג. פלוצים האָט זיך אויפגעהויבן אַ שרעקלעכער שניי שטורעם און האָט פאַרשאָטן דעם וועג און דער רבי מיט זיינע באַגלייטער האָבן אַ גאַנצע נאַכט געבלאָנדזשעט און זיינען שיר נישט אומגעקומען פון קעלט. ערשט גאַנץ־פרי האָבן זיי זיך דערשלאָגן צו אַ ישוב און זענען פאַרפאָרן צום רב אין שטוב. פונקט דעמאָלט איז ביים רב פאַרגעקומען אַ ברית מילה. דער־זעענדיק ביי זיך אין הויז דעם טשארטקאָווער רבין האָט דער רב זיך שטאַרק דערפרייט און האָט געמאָלדן דעם רבין אַזוי ווי ביי אים איז היינט אַ ברית מילה איז ער אים מכבד מיט סנדק. דער רבי האָט אַפילו נישט אָפגעטרייסלט פון זיך דעם שניי פון וועג און איז גלייך אַוועק צום טייך און זיך טובל געווען. דער עולם האָט געשטוינט פון פאַרוואונדערונג. נאָך דער טבילה איז מען געגאַנגען דאַוונען. געדאַוונט האָט מען אין אַ קאַלטער שול

ווו ס׳איז נישטאָ קיין הרובע. אַלע האָבן זיך געשראָקן, אַז דער רבי וועט פאַרפרוירן ווערן אין שול, אָבער ווי גרויס איז געווען זייער איבערראַשונג ווען צו „וכרות עמו הברית״ האָט דער רבי אויפגעהויבן דעם טלית און זיי האָבן דערזען אַז טראָפּן שווייס רינען איבער זיין געזיכט.

דער טשאַראָקאָווער רבי איז נפטר געוואָרן הושענא רבה אויף דער נאַכט אין עלטער פון 77 יאָר. ער האָט זיך געהייליקט, אָנ־געטאָן זיינע שענסטע קליידער און האָט צוגערופן זיין זון, זיין ממלא מקומו ר׳ ישראלן און האָט אים געבענטשט און אָנגעזאָגט אַז ר׳זאָל באַזוכן ארץ־ישראל. נאָכהער האָט ער אָנגעהויבן זאָגן נשמת און ווען ר׳איז געקומען צו די ווערטער לדוד ברכי נפשי את ה׳, האָט ער אויסגעהויכט זיין הייליקע נשמה.

ר׳ יצחק־אייזיק סאפרינער ז״ל

ר׳ יצחק־אייזיק אייכענשטיין איז געווען פון די גרעסטע חסי־דישע מנהיגים און פון די באַוווסטע גאונים פון זיין דור. ער האָט געשטאַמט פון אַן אָנגעזעענער גאונישער און מיוחסדיקער פאַמי־ליע. ער איז געווען דעם תוספות יום־טובס אַן אייניקל און נאָך זייענדיק אַ קינד האָט ער שוין געשמט פאַר אַן עילוי, און ווען ר׳איז נאָך געווען אַ יונגער בחור איז ער שוין געווען בקי על פה אין גאַנץ תלמוד בבלי, און אין אַלע פיר חלקים שלחן ערוך. ר׳איז אויך געווען אַ טיפער קענער אין חסידות און אין קבלה, ער איז געווען אַ תלמיד מובהק פונעם לובלינער חוזה ר׳ יעקב יצחק ז״ל. און לויט זיין פרומקייט, טיפע לומדות און גרויסע בקיאות וואָלט ער געקענט פאַרנעמען דעם כסא הרבנות אין איינער פון די גרע־סטע יידישע קהילות, נאָר זייענדיק פון דער נאַטור אַ באַשיידענער מענטש און האַלטנדיק שטאַרק פונעם מאמר חז״ל: „ושנא את הרב־נות״, האָט ר׳ יצחק אייזיק נישט געוואָלט מאַכן די תורה פאַר קיין האמער אויף צו גראָבן מיט אים און אויך נישט פאַר קיין קרוין אויף זיך גרויסן דורך איר און האָט זיך אויסגעזוכט אַן אַנדער פרנסה. ער איז געוואָרן אַן אַרענדאַר. ער האָט געהאַלטן די קרעטש־מע אין דאָרף סאפרין, נישט ווייט פון דער שטאָט סאמבאר. איבער דעם איז ער געווען באַוווסט אין דער חסידישער וועלט אונטערן

נאָמען: ר׳ יצחק סאַפּרינער, אויפן נאָמען פונעם דאָרף, ווו ער האָט געוווינט.

די ערשטע צייט איז ר׳ יצחק סאַפּרינער געווען אַ גרויסער אָרעמאַן. די קרעטשמע האָט אים געגעבן קנאַפּ פּרנסה און ער האָט געלעבט אין דחקות, און אין נויט. נאָר פּלוצלינג, אומגערעכט, האָט אים אַ שפּיל געטון דאָס מזל און ר׳איז באַגליקט געוואָרן און געשען איז אָט וואָס: דער פּריץ פונעם דאָרף ווו ר׳ יצחק אייזיק האָט געוווינט, האָט געדאַרפט מאַכן אַ באַלאַנס וויפל זיינע גיטער האָבן אים אַריינגעבראַכט אין משך פון אַ געוויסער צאָל יאָרן און קיינער פון זיינע בוכהאַלטערס האָט נישט געקענט דורכפירן דעם דאָזיקן באַלאַנס און אַזוי, ווי ר׳ יצחק אייזיק האָט געשמט פאַר אַ גרויסן בעל־חשבון האָט אים דער פּריץ גערופן צו זיך און האָט אים פאַרגעלייגט, אַז ער זאָל אים מאַכן דעם באַלאַנס. ר׳ יצחק אייזיק האָט זיך אונטערגענומען און אין משך פון געציילטע עטלעכע טעג האָט ער אים צוגעשטעלט אַ גענויעם און פּינקטלעכן באַלאַנס. דער פּריץ איז געווען זייער צופרידן און אַלס דאַנקבאַרקייט האָט ער אים אַוועקגעשענקט די קרעטשמע, די מיל און אַלע וועלדער, וואָס זענען געווען אַרום דעם דאָרף און ר׳ יצחק אייזיק איז זייער רייך געוואָרן.

ווערנדיק רייך איז ר׳ יצחק אייזיק נישט גרויס געוואָרן ביי זיך נאָר ער האָט געפירט אַן איינפאַכן באַשיידענעם לעבן און די גרעסטע טייל הכנסה פון זיינע גיטער האָט ער צעטיילט אויף צדקה צוועקן און אויף צו שטיצן אָרעמע און נויטבאַדערפטיקע. אין יענער צייט האָט פּאַסירט, אַז אַ פּריץ פון רוסיש־פּוילן האָט געמאָנט געלט ביי איינעם אַ יידן וואָס ס׳איז אים געקומען, און אַז דער ייד האָט נישט געהאַט צו באַצאָלן, האָט דער פּריץ ביי אים צוגענומען פאַרן חוב זיינע צוויי קליינינקע מיידעלעך פאַר אייביקע דינסטן, און דער ייד און זיין פרוי זענען פון גרויסע צרות און עגמת נפש — קראַנק געוואָרן און געשטאָרבן. אַז ר׳ יצחק אייזיק איז דער־

פון געוויר געוואָרן איז ער געפאָרן צום פריץ און האָט אים באַ־צאָלט דעם גאַנצן חוב וואָס ער האָט געמאָנט ביים יידן און האָט אָפּגענומען די צוויי מיידעלעך, און האָט זיי געבראַכט צו זיך אַהיים און האָט זיי דערצויגן ווי אייגענע קינדער און אַז זיי זענען גרויס געוואָרן, האָט ער זיי חתונה געמאַכט מיט באַוווסטע גאונים.

ר' יצחק אייזיק סאפרינער איז געווען א גרויסער ענו און אַ בעל־מידות. ער האָט געהאַט זייער אַן איידעלן כאַראַקטער און האָט געשמט מיט זיינע גוטע מידות און שיינע זיטן. ער איז געווען זייער שטאַרק זהיר אין דער מצווה פון לא תלך רכיל און אויף זיין גאַנצן לעבן האָט ער נישט גערעדט און האָט אויך נישט גע־לאָזט קיין אַנדערן רעדן פון עמיצן צו שלעכטן. ער פלעגט זאָגן, אַז רכילות און לשון הרע ברענגען אום דעם מענטשן פון דער וועלט. ר' יצחק אייזיק סאפרינער איז אויך געווען שטאַרק זהיר אין כבוד הבריות. ער האָט אויף זיין לעבן קיינעם נישט באַליידיקט און צו יעדן מענטשן, אָן אונטערשיד פון יונג ביז אַלט און פון אָרעם ביז רייך, האָט ער זיך באַצויגן מיטן גרעסטן כבוד און דרך־ארץ. זיינע משרתים און דינער זענען ביי אים פאַררעכנט געווען ווי זיינע בני בית און אַן זיי האָט ער זיך נישט געזעצט צום טיש, ווייל ר' יצחק אייזיק האָט זיך נוהג געווען צו עסן צוזאַמען מיט זיינע משרתים און דינער ביי איין טיש. איינמאָל האָט פּאַסירט, אַז אַ דינער איז אַוועקגעגאַנגען וועגן עפּעס אַ שליחות און האָט זיך פאַרזאַמט און ביי ר' יצחק אייזיקן זענען דעמאָלט געווען חשובע געסט און ס'איז שוין לאַנג געווען די צייט פון עסן. די טישן זענען שוין געווען געגרייט, אָבער מ'האָט זיך נישט געזעצט עסן ביז דער דינער האָט זיך נישט צוריקגעקערט. עס האָט אויך אַמאָל פּאַסירט, אַז איינער פון זיינע דינער איז פאַרשלאָפט געוואָרן און האָט פרייטיק צו נאַכט נישט געקענט אַריינקומען צום קידוש, האָט ר' יצחק אייזיק גענומען דעם גאַנצן עולם און איז געגאַנגען צום שלאָפן דינער אין צימער און האָט דאָרטן קידוש געמאַכט.

ר׳ יצחק אייזיק סאפרינער האָט שטאַרק מקפיד געווען, אַז ביי יעדן עסן זאָל מען רעדן פון תורה, ווייל עסן אָן תורה זאָגן, האָט ביי אים אויסגעזען, גלייך ווי מ׳זאָל עסן מזבחי מתים, און ס׳פלעגט טאַקע ביי אים אין שטוב נישט אַריבער קיין סעודה אפילו אין דער וואָכן, וווּ מ׳זאָל נישט רעדן פון תורה און אַז זיינע קינדער האָבן אָנגעהויבן לערנען, האָט ער איינגעפירט, אַז יעדן טאָג זאָל אַ קינד זאָגן עפּעס אַ דבר תורה.

ר׳ יצחק אייזיק סאפרינער האָט געהאַט פינף זין און איין טאָכ־טער. די פינף זין זענען געווען אַלע גוט באַוווּסט און באַקאַנט אין דער חסידישער וועלט אַלס גרויסע צדיקים און אָנערקענטע גאונים און מיט זייערע תורה מאמרים, שאלות ותשובות און באַזונ־דער מיט די פיל ספרים, וואָס זיי האָבן מחבר געווען אויף די געביטן פון ש״ס ופוסקים און חסידות און קבלה, האָבן זיי זייער באַרייכערט דעם אוצר פון דער רבנישער און חסידישער ליטעראַ־טור. דער באַרימטסטער פון די פינף זין איז געווען דער עלטערער, דער הייליקער צדיק ר׳ צבי הירש פון זידיטשאָוו. מ׳דערציילט, אַז די רביצין האָט אים געבוירן, דורכפאָרנדיק אַ וואַלד און אַזוי ווי ער האָט געהייסן הירש, זאָל דער לובלינער חוזה געווען האָבן אַמאָל וועגן אים זיך אויסגעדריקט, אַז נישט פון אַלע וועלדער קו־מען אַרויס אַזעלכע הירשן...

ר׳ יצחק אייזיק סאפרינער האָט אויך געהאַט אַ זעקסטן זון, אַ מעזוניקל, אָבער יענער איז געשטאָרבן ווען ר׳איז נאָך געווען אַ פּיצל קינד און וועגן זיין טויט דערציילן חסידים פאָלגנדע מעשה: ווען דאָס קינד איז אַלט געווען קנאַפּע צוויי יאָר האָט זיך אים פאַרגלוסט אַ שטיקל חמץ אין פסח און איז צוגעשטאַנען צו דער רביצין, אַז זי זאָל אים געבן עסן אַ שטיקל חמץ. די רביצין איז דערציטערט געוואָרן פון אַזאַ מאָדנעם פאַרלאַנג און האָט אים גע־פּרוווט אָפּרעדן דערפון. אָבער דעם קינד האָט שטאַרק פאַרשמעקט חמץ און איז געבליבן ווי פאַרחלשט; מ׳האָט געפילט, אַז ס׳גייען אים

אויס די כוחות... די רביצין, כאָטש זי איז געווען אַ גרויסע מלומדת און האָט פאַרשטאַנען, אַז ס׳האַנדלט זיך דאָ וועגן פקוח־נפש, האָט זי אָבער נישט געקענט אַליין באַשליסן וואָס צו טון, זיך ווענדן צום רבין האָט זי מורא געהאַט, איז זי געגאַנגען פרעגן אַן עצה ביי איר עלטערן זון, ר׳ צבי הירש. אָבער ווי נאָר ער האָט דערהערט וואָס דאָס קינד פאַרלאַנגט, האָט ער זיך שטאַרק אויפגערעגט און אויס־געשריגן, אַז אַ ברודערל, וואָס וויל עסן חמץ אין פסח, דאַרפן זיי נישט און דאָס קינד איז באַלד זייער קראַנק געוואָרן און איז תיכף געשטאָרבן.

ר׳ יצחק אייזיק סאפרינער איז נסתלק געוואָרן צוויי טעג אין אדר אין יאָר תק״ס, און נאָך זיין טויט האָבן זיינע זין פאַרנומען רבנות־אַמטן אין די שטעט זידיטשאָוו, סאמבאר און קאמארנא, און האָבן דאָרטן אויך געפּראַוועט גוט־יידישקייט, דערווערבנדיק זיך טויזנטער חסידים אינעם זכות פון זייער גרויסן פאָטער.

דער טריסקער מגיד און דער עונש

ס׳ווערט דערציילט, אַז ווען דער טריסקער מגיד, ר׳ אברהמע־לע, האָט באַדאַרפט געבוירן ווערן, איז זיין מוטער געווען אַ מקשה ללד ר״ל. אַכט מעת־לעת דורכאַנאַנד איז זי געגאַנגען צו־קינד, זי האָט געליטן שרעקלעכע חבלי לידה און אירע געשרייען און געוואַלדן זענען געגאַנגען עד לב השמים. מ׳האָט אָנגעווענדט אַלערליי מיטלען און סגולות און ס׳האָט נישט געהאָלפן. זענען די אנשי הבית אַריינגעפאַלן מיט אַליארם צו זיין פאָטער, דעם טשערנאָבילער מגיד, ר׳ מרדכילע, און האָבן פון אים פאַרלאַנגט, אַז ער זאָל מתפלל זיין פאַר זיין פרוי, אַז זי זאָל וואָס גיכער אויפגעבונדן ווערן. אָבער דער טשערנאָבילער מגיד האָט געענטפערט, אַז ער קען גאָרנישט טון, ווייל דאָס קינד, וואָס קומט אויף דער וועלט, איז אַ גרויסער צדיק און אונדזערע חז״ל זאָגן אויפן פסוק ובא השמש וזרח השמש וכ״ו אַז ביז ס׳זעצט זיך נישט די זון פון איין צדיק, קען נישט אויפשיינען די זון פונעם צווייטן צדיק און אַז ער וועט מתפלל זיין, אַז דאָס קינד זאָל וואָס גיכער קומען אויף דער וועלט, הייסט עס, אַז ר׳איז מתפלל, אַז אַן אַנדער צדיק זאָל וואָס גיכער אַוועקגיין פון דער וועלט און אַזאַ זאַך קען ער נישט טון.

דערפאַר האָט דער טריסקער מגיד געשמט פאַר אַ צדיק־גדול נאָך מבטן ומלידה און מ׳האָט אים געהאַלטן פאַר אַ גרויסן מיוחס ביים רבונו של עולם.

חסידים דערציילן, אַז בשעת התפילה איז ער נישט געשטאַנען פאַר גאָט כעבדא קמא מריה, ווי אַ דינער פאַר זיין האַר. נאָר כבן המתחטא לפני אביו, ווי אַ בן־יחיד, וועלכער פעסטשעט זיך פאַר זיין פאָטער; זיין תפילה איז נישט געווען קיין געבעט, נאָר אַ פאָדערונג, זייענדיק זיכער פאָראויס, אַז זיין תפילה וועט אָנגענומען ווערן און וועט פועל זיין. איבער דעם האָט מען זיך געצויגן צו אים מיט קוויטלעך און פדיונות פון אַלע עקן וועלט און דער טריסקער ז״ל, האָט פיל געשטעלט אויף זיך און ממלא געווען יעדנס בקשה: ער האָט אויפגעבונדן עקרות, אויפגעריכט בוגרותן, געגעבן רעגן און געטיילט רפואות און פרנסה צו אַלע זיינע חסידים און מקורבים מיט דער פולער האַנט.

אין יענער צייט האָט געלעבט אַ ייד אַ גביר, וועלכער איז געווען באַוווסט אינעם גאַנצן געגנט פאַר אַ גרויסן אכזר און אַ רשע. דער גביר האָט קיינמאָל קיין נדבה נישט געגעבן און זיין שטוב איז געווען פאַרשלאָסן מיט זיבן שלעסער, אַז קיין אָרעמאַן זאָל זיך נישט קענען אַהינצו אַריינקריגן. איינמאָל, אין אַ קאַלטן ווינטערטאָג, ווען אין דרויסן האָט געבושעוועט אַ שרעקלעכער פראָסט און אַ מוראדיקער שניי־שטורעם, איז דער גביר געפאָרן אין וועג מיט זיין שיינעם שליטן, געשפאַנט צו פיר ברענענדיקע פערד, איינגעהילט אין אַ וואַרעמען פוטער און האָט געפירט מיט זיך עסנוואַרג און פאַרשידענע געטראַנקען. אין מיטן וועג האָט אים אָפּגעשטעלט אַן אָרעמער ייד, אַן אויסגעמאַטערטער, אַ הונגעריקער, אַ נאַקעטער און אַ באָרוועסער, און שווער אָטעמענדיק, האָט ער אים דערציילט, אַז ס'איז שוין דער דריטער מעת־לעת, ווי ער בלאָנדזשעט און די גאַנצע צייט האָט ער גאָרנישט געהאַט אין זיין מויל, לכן בעט ער אים, אַז ער זאָל אויף אים רחמנות האָבן און דערהאַלטן זיין נשמה מיט עפּעס עסן און טרינקען, און אים ברענגען צו אַ ישוב, ווייל אין קעגנפאַל וועט אים אויסקומען אויסצוגיין אַ פאַרלאָזענער אין פעלד פון הונגער און קעלט. אָבער דער גביר, דער אכזר, האָט אים אפילו נישט געלאָזט ענדיקן; ער האָט אויף גיך געהייסן זיין פורמאַן

אַ טרייב טון די פערד און איז באַלד פאַרשוווּנדן און דער אָרעמער ייד איז אומגעקומען אינעם פּראַקטיקן פעלד.

דער דאָזיקער פאַל האָט אויפגערעגט דעם גאַנצן געגנט. אַלע האָבן געוווּסט, אַז דער גביר איז שולדיק אינעם אָרעמאַנס טויט און יעדער איינער האָט געקוקט אויף אים, ווי אויף אַ הורג נפש און קיין אַנדער נאָמען האָט ער נישט געהאַט ביי קיינעם, נאָר אכזר אָדער רשע.

אין יענעם יאָר איזביים רשע, וועלכער איז געווען כל ימיו אַ קינדערלאָזער, געבוירן געוואָרן אַ זון, אָבער אַ קריפּל, פּאַראַ־ליזירט אויף די הענט און פיס. דער גביר, דער רשע איז אויסגעווען מיט אים ביי די גרעסטע דאָקטוירים און ס׳האָט נישט געהאָלפן; ער האָט אויך געפּרוּווט פאָרן צו גרויסע צדיקים און בעלי־מופת, אָבער וויסנדיק זיין גרויסן פאַרברעכן, האָבן זיי אים נישט געוואָלט אויפנעמען: קיין צדיק האָט נישט געקענט ביי זיך פועלן, אַז ער זאָל זיך אונטערנעמען און מתפלל זיין פאַרן רשעס קראַנקן זון. מ׳האָט אויך מורא געהאַט, אַז די תפילה וועט זיין אַ תפילת שוא, ווייל גאָט וועט זי נישט וועלן אויסהערן.

נאָך פיל וואַנדערן און אַרומשלעפּן זיך פון איין צדיק צום צווייטן, איז דער רשע אָנגעקומען מיט זיין קראַנקן זון צום טריס־קער מגיד. דער מגיד האָט געקראַגן רחמנות אויפן אומגליקלעכן קינד און האָט פאַר אים מתפלל געווען. זיינע מקורבים האָבן אים געפרעגט ווי אַזוי שטעלט ער זיך איין און איז מתפלל פאַר אַ רשע, נישט איבערטראַכטנדיק אפילו, טאָמער וועט דער רבש״ע זיין תפילה נישט אָננעמען? און דער מגיד האָט געענטפערט: ס׳שטייט געשריבן ורחמיו על כל מעשיו, גאָטס רחמנות איז אויף אַלע זיינע באַשעפע־נישן, אפילו אויף רשעים און אכזרים און ר׳איז זיכער, אַז דער רבונו של עולם וועט מקבל זיין זיין געבעט און וועט שיקן אַ רפואה שלימה צום אומגליקלעכן קינד, ווייל דער צדיק איז אַ שותף צו גאָט אין מעשי בראשית, און דער דין איז, אַז שותף מה שעשה עשוי, וואָס דער שותף טוט אָפּ, איז פאַרפאַלן און אַז ער האָט שוין

געגעבן די רפואה דעם קינד וועט שוין דער רבש״ע אויך מוזן מסכים זיין.

פון דעמאָלט אָן האָט דער גביר זיך אינגאַנצן געענדערט; זיין געלט האָט ער צעטיילט אָרעמע לייט, זיין גרויס הויז האָט ער איבערגעגעבן פאַר אַ בית־החולים און אַליין האָט ער זיך איבער־געצויגן מיט זיין פרוי און קינד אין אַ קליינער הייזקע און האָט געפירט אַן אָרעמען לעבן.

איינמאָל האָט דער טריסקער מגיד געקראָגן אַן עונש פאַר זיין געוואַגטקייט און צופיל שטעלן אויף זיך. ס'איז אַמאָל געקומען צו אים איינער פון זיינע גאָר נאָענטע מקורבים, אַ ייד אַ למדן און אַ גרויסער ירא שמים און האָט זיך פאַר אים פאַרקלאָגט, אַז ס'גייט אים זייער שלעכט אין דער פרנסה, ס'זענען פאַראַן צייטן, אַז ער מיט זיין פרוי און קינדער האָבן נישט פון וואַנען אַ טאָג איבער־צוקומען. דער מגיד האָט אים געהייסן קויפן אַ לאָטעריע־צעטל און השי״ת וועט העלפן און דאָס צעטל וועט זוכה בגורל זיין. ויעש כן, האָט דער חסיד אַזוי געטון, ער האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים און פאַרקויפט דעם לעצטן חפץ פון שטוב און פאַרן געלט האָט ער געקויפט אַ לאָטעריע־צעטל. אַז ס'איז געקומען די צייט פונעם שפּילן און ס'זענען אַריבער די ערשטע טעג און דאָס צעטל האָט נישט זוכה בגורל געווען, האָט דער חסיד זיך געשראָקן טאָמער וועט עס פאַרשפּילן און ער וועט שאָדן האָבן דאָס געלט, וואָס ס'קאָסט אים, האָט ער גענומען און פאַרקויפט דאָס צעטל זיין שכן, דעם אַפּטייקער, וועלכער האָט געשמט פאַר אַ גרויסן אפיקורס און אַ מומר להכעיס און באַלד נאָך דעם האָט דאָס צעטל זוכה בגורל געווען אַ גרויסע סומע געלט.

דער מגיד איז דערפון שטאַרק צעטומלט געוואָרן, ווייל ער האָט מתפלל געווען, אַז דאָס צעטל זאָל זוכה בגורל זיין, אָבער גע־מיינט האָט ער פאַרן חסיד, דעם ירא שמים. צום סוף האָט עס גאָר זוכה בגורל געווען פאַרן אַפּטייקער דעם אפיקורס. ער האָט געזען

בחוש, אַז דאָס האָט ער געקראָגן אַן עונש מן השמים פאַר זיין צופיל שטעלן אויף זיך און וואָס ער האָט געוואַגט אָנווייזן דעם רבונו של עולם אַ דרך ווי אַרום ער זאָל העלפן דעם חסיד. און פון דע־מאָלט אָן איז דער טריסקער מגיד געווען שטאַרק זהיר בתפלתו. און ווען ער האָט עפּעס געבעטן ביים רבש״ע, איז ער געווען זייער פּאָרזיכטיק און האָט שטאַרק מקפּיד געווען אויף יעדן וואָרט, כדי ער זאָל שוין מער נישט קומען צו קיין מכשול.

דער מאנאסטרישטשער רבי, ר׳ יהושע העשל ראַבינאָוויטש ז״ל

דער מאנאסטרישטשער רבי ר׳ יהושע העשל ז״ל אָדער ווי די חסידים פלעגן אים רופן ר׳ שיקעלע, איז אַ זון פונעם קאנטאקוזע־ווער רבין ר׳ יצחק יואל ז״ל. ווען זיין פאָטער איז נפטר געוואָרן איז ער געווען נאָך גאָר אַ יונגערמאַן און אַלס בכור וואָלט ער באַדאַרפט זיין זיין ממלא מקום, נאָר צוליב די אינטריגעס, וואָס האָבן זיך דאַן געשאַפן אין הויף האָט זיין פאָטערס שטול איבערגענומען זיין ברודער ר׳ פנחסל און ער ר׳ שיקעלע איז אַריבערגעפאָרן אין שטעטל מאנאסטרישטש, קיעווער גובערניע, און האָט זיך דאָרטן באַזעצט. אָפזיצנדיק דאָרטן עטלעכע יאָר האָט ער זיך נאָכהער אי־בערגעצויגן, צוליב מער באַקוועמלעכקייטן, קיין אומאַן. אין אומאַן האָט ער געוווינט ביז נאָך דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש, דערנאָך האָבן זיינע חסידים אים אַריבערגענומען קיין נאָרד אַמע־ריקע, ווו ר׳איז נפטר געוואָרן.

ר׳ שיקעלע מאנאסטרישטשער איז געווען זייער אַן אינטע־רעסאַנטע פערזענלעכקייט, ער איז געווען פון דעם זעלטענעם טיפּ מענטש, וועמען די העברעאישע ליטעראַטור באַצייכנט מיטן טיטל: „איש האשכולות״, אַ מענטש מיט זייער אַ סך מעלות. זיין אויסערלכער אויסזען איז געווען זייער שיין. אַ הויך־וווקסיקער, גאונישער שטערן, אַ פּאָר גרויסע, קלוגע אויגן, אַן הדרת פּנים פון

אַ געטלעכן מענטשן, וואָס רופט אַרויס אַכטונג און רעספּעקט ביי יעדן איינעם.

דער מאָנאַסטרישטשער רבי איז געווען אַ גרויסער למדן, אַ גאון, אַ מלא וגדוש אין ש״ס און פּוסקים, אַ טיפער קענער אין חסידות און קבלה און אַ גרויסער בקי אין דער רבנישער ליטע־ראַטור. ער האָט געהאַט סמיכה אויף רבנות פון די גרעסטע רבנים און פלעגט זיך מזלזל זיין אין שאלות ותשובות מיט באַוווסטע גאונים און גדולי התורה פון זיין צייט.

ר׳ שיקעלע מאָנאַסטרישטשער איז געווען דער איינציקער רבי פון דור, וואָס האָט געשריבן אַ שיינעם, מאָדערנעם העברע־איש. ער פלעגט זיך דורכשרייבן וועגן חסידות און רעליגיעזע ייִדישקייט מיט הלל צייטלין, גרשון באדער א. א. זייער אַן אינ־טערעסאַנטע קאָרעספּאָנדענץ וועגן חסידות און קבלה האָט ער גע־פירט אַ לענגערע צייט מיט שמואל אבא גאראדיעצקי, אָבער גאַ־ראדיעצקי האָט אים געמוזט פריער צוזאָגן, אַז ער וועט זיינע בריוו ניט פאַרעפנטלעכן און ווי ס׳ווייזט אויס האָט גאראדיעצקי זיין צוזאָג געהאַלטן, ווייל ביז איצט האָט מען זיי נאָך אין ערגעץ ניט געזען פאַרעפנטלעכט.

דער מאָנאַסטרישטשער רבי האָט געשמט פאַר אַ גרויסן מנגן, ער האָט באַזיצט אַ וואונדערבאַרע זיסע שטימע מיט וועלכער ער האָט געקענט קאָנקורירן מיט די גרעסטע חזנים פון זיין צייט. זיין דאַוונען האָט געשמט און צוגעצויגן אַן עולם. ווהין ער איז געקומען איז די שול, אין וועלכער ער האָט געדאַוונט געווען גע־פּאַקט מיט צושויער, וואָס זענען געקומען הנאה האָבן פון זיין הארציקער נגינה, פיל ייִדן ניט קיין חסידים זיינע און אפילו אויך מתנגדים פלעגן פאָרן צו אים דאוונען ימים נוראים כדי צו שעפּן תענוג פון זיינע זיסטע תפילות און וואונדערבאַרע חזנישע נגונים.

דער מאָנאַסטרישטשער רבי האָט געהאַט א טאַלאַנט צו מו־זיק. ער האָט געקענט נאָטן און איז געווען אַן אויסגעצייכנטער

פידלער און אָפּטמאָל שבת ביינאַכט, נאָך הבדלה, פלעגט ער נעמען דעם פידל און אָפּשפּילן אַ המבדיל אָדער אַן אַנדער חסידיש נגונדל, וואָס האָט אַרויסגערופן גרויס באַגייסטערונג ביי אַלע בייוועזנדע. באַזונדערס פלעגט ער ליב האָבן שפּילן אויפן פידל מוצאי יום־כפור, אָבער דאָס איז געווען ניט קיין שפּילן סתם אין דער וועלט אַריין, נאָר א מין הללוהו בנבל וכינור, אַ מין לויב געזאַנג, תהילות ותשבחות צום בורא עולם פאַרן גרויסן חסד, וואָס ער האָט געטאָן מיט זיין פאָלק ישראל און האָט זיי מוחל געווען זייערע זינד.

דער מאַנאַסטרישטשער רבי האָט געהאַט אַ ספּעציעלן דרך אין חסידות. זיין התנהגות און טיש־פּראַווען זענען געווען אויף אַ מאָדערנעם שטייגער, זיין גוט־יידישקייט איז געווען ניט קיין פאַנאַטישע. זיינע ברידער ר׳ פּנחסל דער קאָנטאַקוזעווער רבי און ר׳ זוסיא דער אָרעלער רבי זענען געווען גרויסע פאַנאַטיקער, איבערהויפּט דער ערשטער דער קאָנטאַקוזעווער רבי, וואָס האָט געפּראַוועט גוט־יידישקייט מיט ברענענדיקער התלהבות און דבקות. אז ער האָט געזאָגט „תורה" האָט ער געגלאָצט מיט די אויגן, געוואָרפן מיטן קאָפּ און געציטערט מיט אַלע אברים געפּונענדיק זיך מער אויפן הימל ווי אויף דער ערד. דער מאָנאַסטרישטשער רבי האָט מיט זיין גוט־יידישקייט קיינמאָל ניט געוואָלט דערגרייכן דעם הימל, ר׳איז שטענדיק געווען אויף דער ערד.

אַ פעטער זיינער, דעם פאָטערס אַ ברודער, ר׳ יוסף ראַבינאָוויטש, וועלכער איז נאָך אין דער יוגנט געוואָרן אַ „יוצא לתרבות רעה" און ניט וועלנדיק זיין קיין רבי האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַרייניקטע שטאַטן און איז דאָרטן געוואָרן אַ רב האָט אים אַמאָל געשריבן פאָלגנדע ציטאַטן פון סידור: „הכל יודוך, הכל ישבחוך והכל יאמרו, אין קדוש..." מיט דער דאָזיקער קורצער ציטאַטע האָט ער זייער טרעפלעך כאַראַקטעריזירט ר׳ שיקעלען אַלס מענטש און אַלס רבי.

דער מאָנאַסטרישטשער רבי האָט געשמט פאַר אַ גרויסן חכם און צווישן פאָלק זענען אַרומגעגאַנגען וויצן זיינע און גלייך־ווערטלעך. מען דערציילט, אַז אַן עלטערער חסיד האָט אים אַמאָל געפרעגט: ס׳טייטש ער פאַרמאָגט אַזוי פיל ספּעציאַליטעטן, ער וואָלט מיט זיין גרויסע לומדות געקענט פאַרנעמען אַ כסא הרבנות אין די גרעסטע שטעט פון דער וועלט, ער וואָלט מיט זיין זיסער מעכטיקער שטימע געקענט באַקומען אַ חזנות שטעלע אין די גרעסטע יידישע קהלות א. א. וו. און צום סוף האָט ער זיך גאָר אויסגעקליבן פאַר אַ קאַריערע צו זיין אַ רבי וואָס פאָדערט ניט קיין קענטענישן און ניט קיין ספּעציאַליטעט? דערויף זאָל אים ר׳ שיקעלע האָבן געענטפערט אַז טאַקע דערפאַר האָט ער בעסער אויסגעקליבן צו זיין אַ רבי ווייל אויף אַ רב, אַ חזן א. א. וו. זענען פאַראַנען מבינים און אויף קיין רבין איז קיין מבין ניטאָ...

מען דערציילט, אַז אַ יונגערמאַן אַ משכיל האָט זיך אַמאָל באַרימט פאַר ר׳ שיקעלען, אַז זיין פאָטער האָט אים איבערגעלאָזט אַ גרויסע ירושה, צען טויזנט רובל. ר׳ שיקעלע האָט אים באַ־מערקט, אַז ער האָט זיך ניט מיט וואָס צו באַרימען, ווייל ער האָט באַקומען אַ גרעסערע און זיכערע ירושה פון זיין פאָטער: אים, דעם יונגנמאַן האָט זיין פאָטער איבערגעלאָזט צען טויזנט רובל, וואָס קענען זיך אויסלאָזן, אָבער אים ר׳ שיקעלען, האָט זיין פאָ־טער איבערגעלאָזט צען טויזנט חסידים וואָס וועלן זיך „מעלקן" אַלע זייערע יאָרן.

אַ חסיד האָט אַמאָל געזען אַריינקומען צום רבין אַ דייטש, אַ גלוח און אַ קורץ געקליידעטער און דער רבי האָט אים אָפּגע־האַלטן ביי זיך אין צימער און אָפּגעשמועסט מיט אים אַ פּאָר שעה צייט. דער חסיד האָט זיך געפילט שטאַרק באַליידיקט. סטייטש — האָט ער געטענהט — ער, דער חסיד, באַזוכט דעם רבין עטלעכע מאָל דורכן יאָר און אַז ער קומט אַריין צום רבין אין צימער האַלט ער אים אָפּ קוים 5 מינוט, ער גיט אים שלום

און אַ ברכה אויף געזונט און פּרנסה און פּטרט אים גלייך אַרויס און דאָ קומט אַ ייד אַ דייטש און נאָך אַ גלות דערצו און דער רבי האַלט אים אָפּ צוויי שעה צייט ביי זיך אין צימער. אַז דער דייטש איז אַוועקגעגאַנגען איז דער חסיד צוגעקומען צום רבין און גע־בעטן אַ דערקלערונג, פאַרוואָס פּטרט ער אים אָפּ אין עטלעכע מינוט און מיטן דייטש האָט ער אָפּגעשמועסט אַ פּאָר שעה. דער רבי האָט אַ שמייכל געטאָן און געזאָגט: פאַרשטייסטו, מיט דיר דאַרף איך קיין סך ניט שמועסן ווייל אַז איך גיב אַ קוק אויף דיין שלעכטן אויסזען און אָרימע הלבשה, זע איך גלייך וואָס פאַר אַ ביטערער אָרעמאַן דו ביסט און וויים אין אַ וועלכער ברכה דו נויטיקסט זיך, דערפאַר מאַך איך עס קורץ מיט דיר איינס און צוויי! אָבער דער דייטש האָט אַ שיינעם אויסזען און גייט רייך געקליידט, מיט אים האָב איך געמוזט אָפּשמועסן אַ פּאָר שעה צייט ביז איך בין געוואויר געוואָרן אַ וואָסערע עני מדוכא ר׳איז, אַז איך זאָל וויסן אין אַ וועלכער ברכה ער נויטיקט זיך...

אַ חסיד וואָס האָט זיך דאָס ערשטע מאָל געשטעלט פאַר אַ חזן אויף ימים נוראים אין אַ דאָרף, איז געקומען צום מאָנאַסט־רישטשער רבין און האָבן אים געבעטן, אַז ער זאָל אים זאָגן וואָס ער דאַרף מכוון זיין ביים דאַוונען. דער רבי האָט אַ קוק געטאָן אויף אים מיט זיינע גרויסע קלוגע אויגן און געפרעגט וויפל ער נעמט פאַרן דאַוונען. דער חסיד האָט געענטפערט, אַז ער נעמט 25 רובל, אויב אַזוי — האָט דער רבי געענטפערט — זאָלסטו מכוון זיין, אַז די 25 רובל זאָלן זיין מזומן...

איינמאָל ערב יום־כפור ווען דער רבי האָט זיך שוין געגרייט צו כל נדרי האָט זיך אריינגעריסן צו אים אין צימער א יונגע פרוי, אַן עקרה און איז צוגעשטאַנען צום רבין מיט געוויין און געבעט, אַז ער זאָל זי בענטשן צום נייעם יאָר מיט אַ קינד. אין דעם האָט זיך אַריינגעשאַרט אין צימער אַן עלטערער ייד, אַ שוואַכער, אַן איינגעהויקערטער מיט אַ שמוציקער, צעריסענער קאַפּאָטע און

מיט אַ פּאָר גראָבע שטיוול און האָט זיך אויף צוגערוקט צום רבינס טיש. דער רבי האָט אים געפרעגט וואָס ער פאַרלאַנגט און דער ייד האָט דערציילט, אַז ער איז אַ וואַסער־טרעגער, ער טראָגט וואסער פונעם ברונים צו די איינוווינער פון שטאָט אָבער איצט אויף דער עלטער איז ער שוין קראַנק און שוואך און זיינע כוחות דערלויבן אים שוין ניט צו טראָגן מער קיין וואַסער. בעט ער דעם רבין אַז ער זאָל אים בענטשן מיט הצלחה צום נייעם יאָר, אַז ער זאָל זיין אימשטאַנד זיך קויפן אַ פערד און פירן דאָס וואַסער. דער רבי האָט זיך געווענדט צו דער עקרה און געזאָגט: גיב דעם יידן פופציק רובל אויף אַ פערד וועט ער פירן און דו וועסט טראָגן...

דער מאָנאַסטרישטשער רבי האָט מחבר געווען אייניקע ספרים. די באוווסטע צווישן זיי זענען דער „פני יהושע" און „דברי יהושע", וואָס זענען פול מיט גוט־יידישע תורות און פשטלעך אויף תורה און מאמרי חז"ל, וועלכע צייגן בולט אַרויס זיין טיפע לומדות און גרויסע בקיאות אין תלמוד און אין קבלה.